ВІСТІ КОМБАТАНТА

2

ТОРОНТО – НЬЮ-ЙОРК 1994

Printed by BESKYD GRAPHICS Ltd.

ВІСТІ
КОМБАТАНТА

Рік 1994 Торонто – Нью-Йорк – Ч. 2 (187)

ЗМІСТ

КОМЕНТАРІ

ЛЮДИ, ПОДІЇ, ОПІНІЇ

НА ВІЙСЬКОВІ ТЕМИ

ВИЗНАЧНІ ВІЙСЬКОВИКИ

УКРАЇНЦІ В РОКИ ДРУГОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ

ДО 50-ЛІТТЯ 1-ої УД УНА

РЕПОРТАЖІ

МИНУЛЕ

ВІСТІ КОМБАТАНТА

2

1994

РЕДАКТОРИ: І. Кедрин-Рудницький і д-р М. Малецький

ВИДАВЦІ: Головна Управа Об'єднання б. Вояків Українців в Америці, Головна Управа Братства кол. вояків 1-ої УД УНА

СПІВУЧАСНІ: Братство Українських Січових Стрільців, Об'єднання кол. вояків УПА, Броди-Лев, Інк. Українська Стрілецька Громада в Канаді

VETERANS' NEWS, bimonthly, published jointly by:
United Ukrainian War Veterans in America, Brotherhood of Former Soldiers of the1st Ukrainian Division of the UNA, in assocoation with:
Brotherhood of Ukrainian Sichovi Striltsi, Former Members of the Ukrainian Insurgent Army, Inc., Brody-Lev, Inc.; Ukrainian War Veterans' Assosiation in Canada.

VETERANS' NEWS
P. O. Box 279, Stn. "D", Toronto, ON
Canada M6P 3J9

Editorial office in USA:
Mr. I. Kedryn-Rudnytsky, 100-E Montgomery St.,
Jersey City, N. J. 07302 U.S.A.

Статті, підписані прізвищем чи ініціялами автора, не завжди відповідають поглядам Редакції.
Редакція застерігає собі право скорочувати статті і справляти мову.

УМОВИ ПЕРЕДПЛАТИ НА 1994 РІК:
В Канаді річна передплата 25.00 дол. В США і інших країнах 25.00 ам. дол.

АДРЕСИ ПРЕДСТАВНИКІВ:

Англія:

AUFC -- H.Q.
49 Linden Gardens
Notting Hill Gate
London, W2 4HG
ENGLAND

Mr. S. Wasylko
4 The Hollows
Silverdale
Nottingham, NG11 7FJ
ENGLAND

Австралія:

Mr. N. Vesotsky
46 International Ave.
Salisbury North
S. Australia 5108

Коментарі

Мирослав Малецький

ЧИ ВІДБУДУЄТЬСЯ РОСІЙСЬКА ІМПЕРІЯ?

Кілька років тому розглядалося питання, чи переживе Совєтський Союз, а в дійсності російська імперія, ґорбачовську політику "гласности і перебудови". Не пережила. Ці держави, що його оформили – Росія, Білорусь та Україна – в 1922, правно розв'язали Совєтський Союз в грудні 1991 року. Його місце зайняла низка новостворених самостійних держав.

З розпадом Совєтського Союзу не відійшла одначе в минуле й забуття ідея великої імперіяльної Росії. Вона залишилася живою між більшістю владної еліти, та не без опертя і піддержки західнього світу.

За "єдиною неділимою" твердо стоять російська армія, особливо її вищі чини, члени бувшого КҐБ, російське православ'я, колишні більшовицькі активісти та навіть ті, що себе називають демократами. Її західні прихильники рекрутуються з-посеред політиків, журналістів та науковців котрі думають, що існування великої Росії є в інтересі їхніх держав.

Чи вдасться їм відбудувати сильну й велику російську імперію? Це питання, про яке варто поміркувати.

Не пускаючись на ховзькі дороги футурології, запримічується поважні сили, які протиставляться пережитим імперіяльним концепціям, і можна без великого ризика припустити, що вони переможуть.

Загально вважається, що зовнішня політика є похідною внутрішніх відносин та потреб держави. Її мета – забезпечити тривале добро громадян. У міжнародному спілкуванні вона змагає створити і впливати на новий уклад сил у світі, який найкраще забезпечував би інтереси свого народу. Америка, західні европейські держави, як, зрештою, всі інші держави керувалися і керуються цим принципом у своїй зовнішній політиці. Американці вважали в різних часах і підкреслювали різним наголосом, що сильна Росія є в їхніх інтересах. Під час 2-ої світової війни, щоб не повертатись далеко взад, Америка була союзником СССР і, як дехто думає, вирішально йому допомогла успішно закінчити війну. Після війни Совєтський Союз, завдяки піддержці американців (Ф. Д. Рузвельт), поширив свої впливи на значну частину Европи. Навіть під час "холодної війни" Совєтська держава показалася корисною для США, хоч би тим, що, маючи спільну границю з Китаєм, принаймні частково гамувала його експасію.

Питання сильної Росії вже після розпаду Совєтського Союзу не притихло, а навпаки – збільшилося. Воно виявилося у безпосередній піддержці – моральній і матеріяльній – "демократичної" Росії якої прези-

дент Борис Єльцин обіцяє перевести суттєві економічні реформи. Але у світі все пливе – міняється. Події минулих місяців, як виглядає, починають переставляти американську політику на інші рейки. Виборчий успіх "сміливого й дуже щирого" Жириновського, зменшення впливів президента Єльцина, майже відверта проклямація намірів Росії відносно ліквідації сусідніх новопосталих держав та явна ставка на відбудову імперії показали справжнє обличчя теперішньої Росії. Західні політики, а за ними журналісти, мабуть нерадо, починають добачувати, що ще хтось інший існує у Східній Европі. Починають розуміти, що між цими державами існує Україна з своїм 52-мільйонним населенням, положена в центрі Европи, і хоч знищеними, але з великими природніми багатствами, яка за деякий час, при відповідній допомозі, зможе стати стабілізаційним чинником в Европі.

Приймаючи, що Захід, а особливо США, прагматики, можна сподіватися, що прихильний зворот їхньої політики щодо новопосталих держав стане дійсним, бо знайти між руїнами й зліпити нову імперію не було б легко, якщо взагалі можливо. Вже в 1917 році Російська імперія була на порозі своєї загибелі, але тоді її ще врятували на історично короткий час брехливі, демагогічні запальні до невибагливих суспільних елементів кличі міжнародного комунізму. Де ж тепер взяти таких ідей? Саме слово "імперія" не захопить. На марґінесі: запримічується, що російська панівна еліта завжди вміла підшитись під модну в даному часі ідеологію і представляти себе в її аванґарді. Колись ним стала релігія – російське православ'я і його духовна столиця – "третій Рим", бо четвертому ніколи не бути, як тоді говорилося. XIX століття принесло панславізм, який голосив, що єдність слов'ян на базі рівноправности і братерства потрібна і конечна. Духовним центром панславізму знову стала Москва. В нашому XX столітті в Москві опинився центр міжнародного комунізму – Інтернаціонал. Ця доктрина, на відміну під панславізму, дала можливість поширити впливи на інші народи. Рішення, що і коли є правдою, що і кого поборювати та до чого прямувати робились, очевидно, в Москві.

Одною з найважливіших причин упадку совєтсько-російської імперії була командно-плянова економіка держави. П'ятилітка слідувала за п'ятиліткою, але при заміненні приватної ініціятиви плянуванням комітетів і рад, бездушні бюрократи впровадили її у стан перманентної кризи, яка довела її над берег катастрофи. Тепер стан економіки Російської федерації не кращий від інших новопосталих держав. Якщо взяти до уваги, чого прихильні Росії журналісти й політики "не бачать", майно (валютні резерви, золото, алмази, нерухоме майно за кордоном), котре у спадку по СССР присвоїла собі Москва, то стан економіки Росії представлявся б ще гірше, як є.

Пропаґанда та ворожі виступи російських "єдинонеділимців" проти новостворених держав, зокрема України, збільшується. Це зрозуміло, бо не є для нікого таємницею, що в їх понятті Україна була й повинна знову стати частиною великої Росії. Здійснення цієї "фантазії" вимагатиме, одначе, значної сили, економічних коштів та здисциплінованої армії. Проголошена міністерством Росії військова доктрина звучить дуже грізно й войовничо. Вона дозволяє російським військам інтервенювати на теренах "близького зарубіжжя", що має означати: на теренах новостворених держав. Вона підкреслює потребу кращої та сильнішої армії. Дійсність, одначе, не виглядає так рожево, якби генералам хотілося. "Ньюзвік" (американський тижневик "Newsweek") подає, що з армії тижнево дезертирує пересічно 120 солдатів, а західні військові експерти думають, що тільки одна третя сьогоднішньої армії Росії є придатна до військових дій. Отже, відбудова імперії або бодай її частини переходить границі можливого навіть для огірчених генералів. Олег Аміров, головний мілітарний експерт у Москві, вважає, що аґресивна постава супроти тих з "близького зарубіжжя" вимагатиме таких витрат, яких Росія попросту не має. (Newsweek) Присутність ядерної зброї в Росії також багато не помагає, бо після вибуху звільнена радіяція границь не знає. Це направду мусила би бути ненормальна людина, що на такий крок рішилася б.

Ґорбачовська революція гласности і перебудови дійшла також до народів Совєтського Союзу. Серед них починає кипіти. Вони усвідомлюють свій національний статус, поступаючу русифікацію та добачують, як центр експлуатує ресурси їхніх країн. Вони почали домагатися значніших конституційних прав, а особливо можливости свобідного розпорядження власними продуктами. Такі настрої цих народів ніяк не сприяють віднові імперії.

Відомо, що між росіянами є люди, покищо неголосні, які в культурній і цивілізованій формі оцінюють сьогоднішню ситуацію на сході Европи. Їм надоїло, що їхній народ і підручні із зрусифікованих народів стали поліцаями імперії. Вони бачать, що світ змінився, а за посередництвом обмінів та торгівлі технологія кожному вможливила доступ до всього, що йому потрібне до життя. Очевидно, на початку треба вложити багато більше праці, але воно оплатиться. З другого боку, скільки коштів потрібно тоталітарним державам типу СССР на вдержання малих армій поліцаїв, сітки донощиків? Мирне співжиття можливе, і цивілізовані народи в останньому півстолітті це на практиці доказали.

Життєві умовини в новопосталих державах незавидні, але не безнадійні. Не легко приходиться закріпити себе як самостійну державу, бо десятки років чи навіть цілі століття колонізаційної політики і економічного визиску Росією поневолених народів довели до співзалежности.

Насильна русифікація довела до того, що навіть люди з високою освітою бачать свою майбутність у тісному союзі з Росією. Люди з такими переконаннями, з котрих багато й тепер при владі, здається, найбільше шкодять розбудові новопосталих держав. Вони не хочуть або не можуть розуміти потреб реформувати командно-плянове на вільноринкове господарство. Кримінальний елемент теж не помагає в економіці. Він, м'яко кажучи, попросту розбазарює державне майно. Врешті, брак організованого суспільства – створює нетерпеливість. Загал громадян не старається зрозуміти, що не можна за короткий час направити цього, що руйнувалося довготривало. Саме такі настрої спритно використовують "єдинонеділимці" та аґенти тих, які бажають відновлення російської імперії.

Реасумуючи, можна сміло твердити, що вигляди на відбудову останньої імперії в наш час невеликі. Правда, випадок може трапитись, може дійти навіть до нищівної війни, але треба вірити, що навіть такі "герої", як Жириновський, не відважуться її спровокувати. Зрештою, світова історія не записала на своїх сторінках довговічности ані одної імперії; всі вони, переживши свій час, відійшли в давнину.

Торонто, 29 березня 1994.

Хто має писати нашу історію?
ПИШІТЬ СПОМИНИ!

Головна Управа Братства кол. вояків 1-ої УД УНА збирає матеріяли-спомини з вишколів, бойових дій і полону, бо не всі ці ділянки досі насвітлені чи навіть відомі. Досі вже зібрано багато матеріялів, між ними надіслано й спомини з України.

Рівночасно повідомляємо, що не всі спомини можливо помістити у "Вістях комбатанта". Непоміщені дописи передамо до архіву Братства. Ми теж не маємо можливости листування у справах споминів, і дописів не повертаємо авторам.

Звертаємося до Крайових Управ, Станиць і поодиноких членів надсилати спомини.

Спомини висилати на: VETERAN'S NEWS,
P.O. Box 279, Station "D", Toronto, ON., Canada M6P 3J9

Іван Кедрин

ВІРА У ВЛАСНІ СИЛИ

Коли українські мешканці Львова вийшли вранці 1-го листопада 1918 року на вулицю і побачили синьо-жовтий прапор на щоглі над міською ратушею – попали в евфорію, – огорнув їх настрій безмірної радости і захоплення, що ось сталося чудо і Галицька земля стала вільною від австрійського чи польського панування. Захоплення тривало дуже коротко, бо буквально наступного дня почалася вулична стрілянина, – почалися бої за Львів, відворот із Львова, його облога і дальше відворот на схід. 10-місячна війна закінчилася прогрою українців, бо правду казала стрілецька пісня, що "встояти не було сили". На швидку руку імпровізована Українська Галицька Армія не могла встояти в зударі з прибулою з Франції польською армією генерала Галера, добре вишколеною і першорядно вивінованою, яка перейняла на себе дальший тягар війни, згори пересуджений у некористь українців.

Коли 28-29 серпня 1919 року УГА переступила Збруч, щоби включитися в бої дієвої Армії УНР проти большевиків та проти армії Денікіна, – гасло "віри у власні сили" і пропаґандивне гасло "почерез Київ до Львова" – врятували галицьких українців від катастрофи і розпачу та психологічного загину.

Нема у всесвітній історії прецеденту, щоби хтось комусь будував державу, – ніколи ніяка держава не рятувала іншу. Президент Линдон Джансон поспішив з військовою допомогою Південному В'єтнамові – проти аґресії комуністичного Північного В'єтнаму. Америка ту війну програла, бо американський президент, за Конституцією верховний командир всіх збройних сил, цивільна людина, втручався з Білого Дому до ведення війни у Південній Азії. Подібне сталося з Корейською війною: президент Гаррі Трумен поспішив з військовою допомогою Південній Кореї і тільки його наступник генерал Д. Айзенгавер присилував Китай і Північну Корею до припинення воєнних дій погрозою, що в протилежному випадку він знищить атомовою атакою центр китайського промислу в Манджурії. І тепер американський Конґрес рішуче противиться висилці американського війська поза межі Америки. Джордж Буш вів під фірмою Об'єднаних Націй війну проти Іраку насправді не на те, щоби рятувати Кувейт, а тому, щоби диктаторський президент Іраку Саддам Гуссейн не завоював найбільший у світі нафтовий басейн на Близькому Сході, бо тоді міг шантажувати світ, який не може обійтись без нафти і її виробів. Тому й членські держави Північно-атлантичного договору (НАТО) погодилися на прийняття Чехії, Польщі, Мадярщини й України, як "партнерів", та водночас застереглися, що це не є повне членство, бо тільки для членів

НАТО обов'язує принцип "один за всіх і всі за одного". Коли в останніх виборах у Росії виринув на політичній арені непритомний екстреміст Владімір Жиріновський і коли ворожий президентові Борисові Єльцинові парлямент прийняв "амнестію" ув'язненим членам змови на державний переворот, з колишнім генералом Александром Руцким у проводі, – в американській закордонній політиці наступив деякий зворот: вона вже не орієнтується виключно на Москву, як ґаранта миру – безпеки в Евразії, і не утотожнює всього Сходу Европи з Росією, а признає вже вагу "інших" колишніх членів СССР, з Україною на першому місці, у новій конфіґурації міжнародних сил. Але єдина конкретна допомога Україні від Америки – це якась – розмірно невелика сума грошей, як економічна поміч, та політична допомога – натиск на Росію, щоби вона припинила свої провокаційні зачіпки і шанувала недоторканість державних кордонів України.

Ніхто нам України не збудує, якщо ми самі, народ український – не збудуємо її. Вже 27 місяців минуло від тріюмфального висліду референдуму в Україні 1 грудня 1991 р. У всесвітній історії це дуже короткий час. Але в житті молодої держави це таки здоровий кусень часу. Фахівці-економісти потішають, що після поверх 70-ти літнього експерименту комунізму з системою тотальної державно-партійної контролі над всією продукцією і розподілом дібр, з монопольною контролею прожитку всіх громадян держави, перехід на вільний ринок страшенно важкий і трудний. Бо він вимагає не тільки приватизації, скасування державної власности на землю і ввесь нерухомий маєток, але й психологічного переродження громадян. Люди привикли впродовж трьох ґенерацій, що "партія" за них думає, що "партія" дає їм мінімум гроша на мізерну веґетацію, і що всі "мають працю і заробіток". Хоч це невольнича праця і дідівський заробіток. І ми в Україні спостерігаємо по нинішній день, що тамошні земляки просто не розуміють, що значить плянування на нинішній і завтрашній день, що таке бюджет, що таке купецька калькуляція і чесне суперництво у торгівні. Тому що недавно відомим був в Україні курйоз, що закордонні (особливо німецькі) фірми присилали свій крам і помагали засновувати приватні крамниці, але український кандидат на купця – перепродавав отриманий крам на чорний ринок. Ми чули курйоз, що міліціонер при вході до Національного Банку затримував всіх, які хотіли ввійти туди запитом: "Пропуск єсть?"

Не диво, що в Україні все ще шаліє інфляція, – мінімальні заплати за працю не стоять у ніяких пропорціях до цін, – всі "комбінують", шахрують, процвітає хабарництво і нема пошани до державного майна.

Мільйони твердої валюти опинилися за кордоном у банках на приватних рахунках достойників, членів Верховної Ради і директорів фабрик та великих підприємств.

У тій ситуації родяться слабодухи, які не соромляться казати: "За Брежнєва було краще". На щастя – таких слабодухів мало. Автім, як відділити кукіль від зерна? Українське село було завжди здорове, – туге, роботяще, консервативне. Голодова облога винищила цілу верству селян, які любили землю. Діти воліли йти до міста і працювати у фабриках. Але присадибні господарства залишилися, – залишилася роботяща жінка, яка порається на клаптику землі, що дає якийсь урожай та хоронить родину від голоду. Голоду в державній Україні не було – нема. Тепер, на провесні, люди в Україні вже тішаться, що буде знову врожай. Однак та здорова верства не будує держави, будує державу провідна верства, якої не було два роки тому і яка щойно наростає, коли підростає молодь. Стереотипна фраза: "У молоді наша надія" – має в Україні реальну вартість.

"Нарід" не є абстрактним уявленням – це живі люди, які діють і своїми діями доказують, чи можна покладати великі надії на силу народу. Від княжих часів, почерез козацько-гетьманський період і в новітній добі за Української Народної Республіки – Гетьманату – Директорії нарід український, виявляючи багато індивідуального геройства – як колектив не вмів зберегти рідної держави. У кожному з тих періодів історії України були дані на існування держави і були обставини, які спричиняли її упадок. У кожному з тих періодів виявилося, що український нарід не мав ще такої державницької зрілости, щоби перебороти ті некорисні обставини, переламати їх і максимально використати історичний шанс, який дав поштовх до відбудови держави. Це та проблема, яка ламає голову – чи український нарід матиме зрілість, мужність і мудрість використати історичний шанс 1991-го року, щоби перемогти всі страшні труднощі, які існують на шляху побудови сучасної ні від кого не залежної демократичної держави. Найперше – 52-мільйонове населення України – це неоднородний масив української нації. Коли навіть скептично дивиться на останню статистику, переведену ще в добі СССР, то все ж росіяни, поляки, жиди, татари й інші чужонаціональні групи становлять в Україні поважний відсоток, що не можна і не вільно ставити ті меншини поза межі державного будівництва. Референдум 1 грудня 1991 року тільки тому дав такий величавий вислід, що "за" українську державність голосували також ті неукраїнські мешканці. Чомусь у нас, в Україні і в діяспорі, забувається чи легковажиться аксіомну правду, що будувати державу України мусять всі її громадяни. Законодавство України пішло по цій лінії і ввесь закордонний світ з найбільшим признанням стверджує повну рівноправність всіх громадян України без уваги на їх національність, віровизнання чи політичний світогляд. Чи всі ці групи далі ставляться до проблеми державности України так, як у згаданому референдумі, чи всі вони далі є територіяльними патріотами України? Так, бо навіть у Донеччині, най-

більш зросійщеній області, тамошні опозиціонери вимагають переведення закону, за яким допускається російську мову, як другу мову державну, – але вони не ставлять під сумнів самої державности. Відомо, що жидівські учені працюють у високих українських школах і з України не було й нема відпливу жидів, а поляки так українізуються, як це було вже в добі, коли у польській літературі постала "українська школа" Мальчевського й Залеського. Нас болить і прикро вражає, що самі українські видатні діячі в Україні, включно з членами уряду і Верховної Ради, які плавно говорять по-українськи, раз-у-раз у розмовах одні з одними переходять на мову російську. Але можна те явище пояснювати довголітнім русифікаторським режимом і просто привичкою – будові української держави воно не перешкодило би, як би "привичка" не проявлялася у політичному русофільстві. Знавці відносин в Україні впевняють, що самі комуністи – росіяни не хочуть належати до Росії – може дехто з них керується просто шкурництвом, що їм вигідніше бути у державі українській, – тяги до Росії, до відродження імперії нема.

Це один з могутніх арґументів, що при всіх неґативах, що їх виявив нарід України впродовж поверх останніх двох літ – треба вірити у здоровий інсктинт народу, якщо його повна державницька зрілість все ще є у стадії творення і дозрівання.

Вже який рік чи й більше приїхав був сюди Михайло Горинь і сказав мудре слово: "Ми будуємо українську державу руками її вчорашніх ворогів". У тому ствердженні вмістилося пояснення, що свідомих українських самостійників, здатних до будови держави, було обмаль, були патріоти, були й репресовані (М. Горинь належав до них), але було обмаль людей, які знали, як будувати державу. Вони щойно почали вчитися і далі вчаться, але існують докази на поважний поступ у тій ділянці.

Маємо на увазі вибори, переведені до Верховної Ради на величезному просторі України в дні 27 березня ц.р. Вони ще не закінчені, це була тільки перша "рунда", коли писані ці рядки – то ще в майбутньому, 10-го квітня, відбудуться "тісніші" вибори в чисельних округах, у яких ні один з кандидатів не здобув понад 51 відсоток, – будуть змагатися два кандидати, які здобули були 27 березня найбільше голосів. Тут не місце на доклад-нішу аналізу тих перших у тисячолітній історії України виборів до українського парляменту. Однак можна вже ствердити, що мешканці України в масі повелися гарно – масово, понад 70 відсотків управнених, пішли голосувати. І вже тепер можна твердити, що правильне було передбачення: нова Верховна Рада буде краща за стару. Вона далеко не буде ідеальна, вже тепер видно, що між депутатами будуть фразеологи-демагоги не буде декого, що там приніс би користь, але бодай віком та

нова Верховна Рада "відмолоджена", а молодші люди в Україні розумніші за старших – це не стосується всіх на 100 відсотків, але до більшости.

У першому тижні березня цього року перебував в Америці Президент України Леонід Кравчук. Після "державних відвідин" у Вашінґтоні, де приймали його з усіма почестями і обідом у Білому Домі, він зустрічався з українською громадою Нью-Йорку і околиці на посвяченні Генерального Консуляту та згодом – у величезній залі в Об'єднаних Націях, куди прийшло близько тисячі українських людей. У 7-ми хвилинній промові Кравчук заявив: "Нам не вільно прогайнувати історичний шанс, що його ми дістали для відзискання держави..." Це був дуже вдатний і мудрий виступ. Кравчук признав, що існують різні труднощі, але запевняв, що їх переборється, і ми так думаємо. Ніхто нам держави не збудує, а якщо ми щойно вчимося будувати її – то це тільки справа часу, яка в історії не грає ролі.

29-го березня 1994 р.

Олена Губіна

УЖЕ НІХТО НЕ ПОВЕРНЕ В УКРАЇНУ СОЦІЯЛІЗМ

Ще зовсім недавно російська преса називала Україну "заповідником соціялізму", наполягаючи на тому, що за останні роки реформи тут майже не відбувалися. Такі зневажливі висловлювання дещо затихли, коли у Москві після виборів порахували голоси власних прихильників "капіталістичного шляху", котрі залишилися в меншості. Звичайно, можна по-різному оцінювати ті процеси, які відбуваються в нашому суспільстві. Ми і справді чекали швидшого розквіту після набуття незалежности. Але навіть два останні місяці переконують: зрушення в нашому житті відбуваються. І, як сказав Президент Леонід Кравчук, уже ніхто не побудує в Україні соціялізму.

Час перед новими парляментськими виборами був навдивовижу спокійним. Насамперед усе пояснювали тією ілюзією економічної стабільности, якої вдалося досягти урядові Юхима Звягільського. Він зумів зробити те, що не змогли ні Фокін, ані Кучма. Бо саме тепер зупинилося зростання цін. Американський доляр, який впродовж минулого року зростав у ціні мало не щотижня і прогнозовано мав уже коштувати близько 100 тисяч карбованців, зупинився на 36-38 тисячах. Інфляція із 70-80 відсотків на минулий грудень впала на 20 відсотків у лютому. І ціни не просто зупинилися – на окрему продукцію навіть почали знижуватися. Наприклад, на бензину, літр якої може коштувати 20 центів.

Звичайно, такі результати не можна пов'язувати з дією економічних реформ. Бо й носять вони швидше політичний характер. Навіть колишній віце-прем'єр Віктор Пинзеник сумнівався, що постійне зростання цін не

примусить людей вийти на вулиці і не чекати виборів. Інфляцію вдалося стримати командно-адміністративними заходами. Національний банк України припинив здійснювати постійну грошову емісію. Підприємства перестали отримувати кредити. А через нестачу власних обігових коштів багато із них опинилося на межі зупинки. Таким чином гроші штучно почали вилучатися з обігу.

Важко сказати, чи передбачав уряд наслідки своїх дій, спрямованих лише на штучну підтримку економічної рівноваги. Але до певної міри сам прискорив руйнацію державного сектору господарювання, якого позбавили можливості підтримувати неефективне виробництво постійними кредитами. Економісти пояснюють причини нашої господарської кризи якраз відсутністю структурної перебудови виробництва. Її ж можна розпочати лише завдяки проведенню приватизації. І Верховна Рада наприкінці січня затверджує державну програму приватизації на 1994 рік. Цілком можливо, що на аукціон скоро потраплять і підприємства-банкрути. Уже сьогодні більшість "червоних диктаторів", котрі ще рік тому лякалися самого слова "приватизація", сьогодні підтримують її. Бо схиляються до невідворотности реформ. Під час одного з останніх засідань Українського союзу підприємців і промисловців, котрий сьогодні очолює колишній Прем'єр-міністер Леонід Кучма, 61 із 62 директорів державних підприємств віддали свої голоси за прискорення приватизації. А той останній один, як виявилося, не голосував "за" просто через відсутність. Нещодавно було приватизоване одне з великих підприємств – Краматорський завод важкого машинобудування. Усього ж цього року плянується приватизувати 30 тисяч малих і середніх підприємств.

До участи у цьому процесі вже залучаються широкі верстви населення. На депозитні вклади кожного громадянина України тепер перераховується цільовий внесок для приватизації. Чотири приватні фірми отримали ліцензії трастових компаній, які дають їм право реалізовувати депозити вкладників у акції приватизованих підприємст. Наприклад, до споживчого товариства "Меркурій" уже звернулися 70 тисяч бажаючих довірити йому свої інтереси в приватизаційному процесі. І переважно це люди літні, пенсіонери.

Невідворотність економічних змін забезпечують і нинішні стосунки з Росією. У колишньому Совєтському Союзі існував соціялістичний розподіл праці. Тому Україна, наприклад, могла збирати тепловози у Луганську, а необхідні деталі отримувати з Росії. Ремонтували вагони потягів аж у Тбілісі в Грузії. І економіка республік колишнього СРСР розвивалася за політичними законами. Але останнім часом Росія почала розвивати власне багатогалузеве виробництво, щоб уникнути придбання української продукції. Звичайно, втрата традиційних ринків – це погана ознака. Але

заразом вона все-таки спонукає до підприємливости. В Україні побудували літак АН-70, аналогічного якому у світі не існує. Тепер тривають переговори з країнами Азійсько-тихоокеанського реґіону, щоб утворити спільний концерн будівництва цих літаків. Міжнародних покупців може зацікавити продукція аеро-космічної, хемічної, металургійної галузей України. У пошуках нових партнерів і ринків збуту українська делеґація вирушила в лютому аж до Південно-Африканської республіки.

До побудови розвинутого соціялізму закликала передвиборча програма Соціялістичної партії України. За кількістю кандидатів, висунутих до обрання у парлямент, вона посідала третє місце слідом за комуністичною партією та Народним Рухом України. І своїм "реґіоном впливу" соціялісти насамперед вважали східні області нашої держави. Але навряд чи й самі шахтарі прагнули повернення колишніх форм і методів господарювання, розмірів оплати праці. Швидшої приватизації вони не прагнуть чарез те, що вугільна галузь в Україні нині є збитковою, адже вугілля залягає у дуже глибинних пластах, собівартість його висока. Ностальгія за "соціялістичним минулим" скоріш пояснюється як протест проти нинішнього економічного розвалу. Але, підтримуючи соціялістів, робітники зважають не стільки на ідеологічні засади, скільки на питання двомовности, досить гостре для Донбасу. А також пошуки справедливої реалізації принципу соціяльної рівности. Якби соціяльні програми почали здійснюватися в результаті економічних реформ, ніхто б не дослуховувався ні до яких ідеологічних закликів "вічно вчорашніх". І це може засвідчити хоча б той факт, що в лютому деякі шахтарські колективи оголошували про можливість проведення страйків. Але уряд швидко пригасив пристрасті, вирішивши питання із оплатою зарплати. Політичних вимог шахтарі не висували.

Наївно сподіватися, що соціял-демократичні ідеї швидко стануть чужими на Україні. На жаль, сьогодні ситуація склалася таким чином, що проведення чисто ліберальних реформ просто неможливе. Будьяка нова влада змушена буде займатися розподілом національного продукту. Бо велика частина населення України не з власної вини опинилося за тією межею, коли сама не зможе дати собі ради. Командно-плянові умови не зможуть стовідсотково накладатися на виробництво, повертати його до командно-адміністративних принципів.

Закликаючи до побудови соціялізму в Україні, соціялістична партія наполягала на утворенні Влади Рад. І не лише виборної мережі місцевих Рад в областях і районах. Найвищим органом народовладдя в країні вони пропонували визнати всеукраїнські з'їзди Рад. До речі, перший із них недавно відбувся, хоча і не мав конституційних прав до прийняття обов'язкових рішень. Він мав на меті примирити між собою дві гілки

влади: законодавчу і виконавчу. Адже в реґіонах їх паралелізм призводить до хаосу. Місцевим Радам, які за останній час були позбавлені своїх виконавчих структур, обіцяли їх повернути. Зате пропонували керівникам цих Рад 26 червня пройти через загальнонародні вибори. Президенські структури на місцях після цього мали бути ліквідовані. Однак, за місце у керівництві Рад тепер могли боротися й самі Представники Президента, котрі залишалися без посад. Враховуючи те, що нині реальна влада знаходиться саме у держадміністрації, їх керівники й могли здобути перемогу на виборах до місцевих Рад. Ті трансформації, яких останнім часом реґулярно зазнають Ради, засвідчують їх недієздатність.

Про невідповідність радянської влади вимогам часу засвідчує і сам принцип формування її найвищих законодавчих органів. Політичні партії не отримали можливости боротися за ґарантоване парляментське представництво. Тому їм довелося задоволитися лише висуванням окремих кандидатів у округах. Це привело б до того, що навіть у разі вдалих виборів парлямент із самого початку залишився б неструктурованим. На думку заступника голови Народного Руху України Олександра Лавриновича, такий парлямент не матиме політично визначеної більшости. Кволою може залишатися й опозиція. До того ж Лавринович вважав, що цілком можливо, що Івана Плюща не оберуть спікером нового парляменту. Тому можна уявити, як важко буде Верховній Раді схилитися до прийняття тих чи інших рішень. У таких умовах новий парлямент приречений не довидіти навіть чотирьох визначених років. Невідворотною стане зміна виборчого законодавства і обрання такого парляменту, який все менше нагадуватиме Верховну Раду часів соціялізму.

Є ще одна подія, котра засвідчила останнім часом поступальний розвиток реформ. Після укладання Тристоронньої угоди була знята блькада України на міжнародній арені. В результаті візити Леоніда Кравчука до США було узгоджене отримання допомоги у розмірі 352 мільйонів долярів на демонтаж ядерних ракет і 350 мільйонів на вирішення економічних проблем. Наївно оцінювати, що їх можна використати на підтримку державного монополістичного соціялізму.

Чи не вперше посівна цього року проходитиме без директивних вказівок верховної влади. До певної міри це є збіг обставин, адже саме в цей час відбувалися парляментські вибори. Але помічена закономірність: економіка розвивається краще, якщо у неї не втручаються вищі керівники. Схоже, ми починаємо підходити до такого розуміння. А значить отримуємо гарну нагоду нарешті піти шляхом справжніх реформ, політичних і економічних, які ґарантуватимуть від повернення у соціялістичне минуле.

Олена Губіна, парляментська кореспондентка газети "Молодь України" в Києві

Василь Федорович

1994 -- РІК ВЕЛИКОГО ПЕРЕЛОМУ

В 1930-их роках Черчіль остерігав Европу й цілий світ перед Гітлером. Нині Захід затривожений Жириновським. Гітлер був ідеологом німецького націонал-соціялізму, а Жириновський пропаґує російський великодержавний націонал-шовінізм, зглядно фашизм.

Ці два феномени не випадкові, в них паралельно-подібне підложжя. Перед Першою світовою війною Німеччина враз із своїми заморськими кольоніями була великою світовою потугою. Після закінчення війни в 1918 р., на підставі Версальського мирового трактату, Німеччину здеґрадовано до стану другорядної держави, з обкроєною територією і втратою кольоній. Внутрі держави настав економічний хаос і виникла загальна господарська криза. В політичній площині, після упадку монархії зродилися нові програми й течії, включно з комуністичною ідеологією. Свідоміші верстви німецького суспільства, зокрема воєнні ветерани і правляча еліта, боляче відчували національно-політичне приниження й утрату державного авторитету в світі.

Серед таких обставин, на політичну арену вступив Гітлер зі своїми кличами. Йому вдалося захопити народні маси обіцянками поправити матеріяльне положення народу, привернути йому потоптану національну гідність і створити, зглядно відбудувати велику німецьку державу – "Тисячолітній Райх".

Подібна ситуація в нинішній Росії, яка – пам'ятаючи велич царської імперії, а потім понад 70-річне щоправда криваве зростання індустріяльної і мілітарної сили в добі комунізму, тепер після розпаду СРСР в 1991 р., подібно як колись повоєнна Німеччина, опинилася в стані хаосу, економічної кризи, загальної корупції на всіх щаблях державного і суспільного життя, небувалого зросту злочинности й розпаношення мафії. Зрозуміло, що російська державна верхівка не може примиритися з розвалом імперії та виникненням на її території національних держав, що хочуть жити самостійним життям і не підпорядковуватися центрові в Москві.

Звідси пошуки нових засобів і доріг для відбудови великої неподільної Росії. Спроби демократизації і введення вільноринкової системи в економіці не дали покищо бажаних результатів. До демократії російське суспільство ще не доросло, воно споконвіку привикло до самодержавства й диктатури так, що ті інституції ще довго будуть там покутувати.

Ось і тут з'явився Жириновський зі своєю програмою, як рятувати велику Росію. Він подібно як Гітлер, добрий демагог, зумів переконати

велику частину російського населення і розбудив у ньому віру в відбудову імперії, яка здобуде належне їй у світі місце. Його кличі й політичні пляни такі ж безпардонні, як у Гітлера. Гітлер на першому місці ставив німців як "герренкфольк", нехтуючи всі інші народи (в тому слов'ян) як меншевартісні й расово нижчі. Подібно теж Жириновський приписує провідну ролю росіянам, підкреслюючи, що на території нової російської імперії всі будуть говорити тільки російською мовою, а всі інші "наріччя" мусять зникнути. Гітлер пропаґував відомий в історії "Дранґ нах Остен" і приготовляв для німців новий "життєвий простір" ("Лєбенсравм") на Сході Европи аж по Урал. Подібно й Жириновський хоче не тільки відбудувати царську імперію в її колишніх кордонах, але ще й поширити її на півдні до Індійського океану й Перської затоки, на заході включити до неї Балтійські держави, а навіть Польщу, а далеко на сході відібрати від Америки Аляску (!). Про Україну та інші республіки кол. СРСР Жириновський навіть не згадує, бо вони – на його думку – є невід'ємною частиною великої Росії.

Такі перспективи, очевидно, подобаються росіянам, головно військовим колам, які при виборах в грудні 1993 р. заявилися в великій кількості за Жириновським. Хоч під цю пору Жириновський не займає ще ніякого державного посту (він є тільки лідером опозиції в парляменті), то все таки його вплив відчутний в цілій Росії. Навіть офіційна російська політика, що її очолює Єльцин, рахується з Жириновським і робить деколи зовсім "недемократичні потягнення". Ось в грудні 1993 р. російський міністер закордонних справ Козирев і британський міністер Герд опублікували в "Файненшел Таймс" статтю-заяву про "Миротворчі відділи", в якій стверджено, що Росія найкраще надається до того, щоб утримувати мир в кол. совєтських республіках[1], хоч загально відомо, що якраз росіяни спричинюють конфлікти на тих теренах, нпр., в Таджикістані загинуло около 50.000 людей, коли поперті росіянами місцеві комуністи прогнали національний уряд. Подібно теж в Грузії, де в спровокованому конфлікті з Абхазією Шеварднадзе потерпів поразку й мусів скапітулювати та приєднати Грузію до СНД.[2]

Не є таємницею, що Козирев мав на думці, коли говорив про миротворчу місію Росії. Він постійно підкреслював (подібно, як Єльцин і Руцкой) що Росія має територіяльні претенсії до України. В зв'язку з тим, мабуть, за його вказівкою, російський амбасадор в Києві вважав незалежність України тимчасовою і радив іншим амбасадорам не розбудовувати в Києві своїх амбасад, бо вони скоро будуть знижені до ранґи консулятів. В інтерв'ю для "Известий" той же Козирев заявив, що введення російських миротворчих відділів до близьких прикордонних республік захоронить Росію від утрати геополітичного статусу, що його вона здобула

впродовж довгих віків. Крім того, Росія має моральний обов'язок – так твердить Козирев за згодою Єльцина – опікуватися своїми земляками, що живуть у новопосталих державах і в разі потреби виступити в їх обороні. Таким чином Росія зможе затримати свій вплив на цілій території колишньої імперії.[3]

Ставлення Заходу до сучасної Росії нагадує подекуди його тактику супроти поверсальської Німеччини. Тоді европейські потуги (Велика Британія, Франція, Італія), керуючись якимсь сумішем сентиментальности, наївности чи страху, пішли на шлях потурання Німеччині і в 1938 р. заключили з нею в Мюнхені угоду-арбітраж, на підставі якого дозволили Гітлерові забрати від Чехо-Словаччини Судети в переконані, що Гітлер остаточно задовольниться й не буде мати дальших аґресивних замірів. Але дуже помилилися...

Нинішня Росія, яка зазнала поразки в т.зв. холодній війні, все таки зуміла нагромадити понад 30.000 ядерних боєголовок й може ними знищити цілу Европу. Тому Захід тепер старається обходитися з Росією обережно, щоб "не дражнити медведя", мовляв, краще дати йому більше меду, щоб заспокоївся. Така тактика – на думку західніх політиків – приспішить демократичні реформи в Росії, а тоді можна буде з нею співпрацювати. Такі міркування не знаходять підтвердженя в минулому. Як відомо, після 1945 р. Захід не зареаґував відповідно, коли СРСР всупереч постановам Ялтинської конференції не респектував незалежности середньоевропейських держав (Мадярщина – 1956 р., Чехо-Словаччина – 1968 р.) дарма, що тоді він мав монополь на ядерну зброю. Захід тоді якось з легким серцем погодився на панування СРСР над половиною Европи. Виглядає, що й тепер він згідний на такий поділ сфери впливів, хоч усім ясно, що в такому випадку Росія буде безцеремонно втручатися у внутрішні справи інших держав.

Отже, поступки Заходу тільки посилюють російський націоналізм. Якщо Росія хоче бути миротворцем, то в світі є багато "гарячих пунктів" поза територією кол. СРСР і там вона може виконувати свою миротворчу місію. Зрештою, якщо Єльцин є направду миролюбним демократом, то він не повинен противитися допущенню до НАТО середньоевропейських держав, включно з тими, що постали після розвалу СРСР (нпр., Україна, Балтійські держави). Тому Захід повинен попередити Росію, що він виступить в обороні держав, незалежність яких буде загрожена.

В такому складному політичному кліматі після розвалу СРСР в 1991 р. постала незалежна Україна, з великим арсеналом ядерної зброї на своїй території. Це було великим ударом для російського народу, вихованого в імперіялістичному дусі. Відразу з'явилися претенсії щодо кордонів, особливо, якщо мова про Крим, Севастопіль та інші реґіони з великою

кількістю російськомовного населення. Як показує спір за Севастопіль, то тут не йдеться так про стратегічно важливий пункт для Чорноморської фльоти, але радше про історичні спогади від часу Кримської війни (1855 р.) аж по кінець Другої світової війни. Росіяни ніяк не можуть погодитися з тим, що Крим і Севастопіль належать до України. Зрештою, навіть Київську Русь вони вважають колискою нинішньої Росії. Так думають не тільки російські політики, але й загал населення.[4]

Звідси та постійна й нещадна протиукраїнська пропаґанда внутрі й назовні, на міжнародному форумі. Щоб прикрити свої зазіхання на українську територію, російські урядові чинники накинулися на Україну за її ядерну зброю, яка – на їх думку – є загрозою для цілого світу, бо мовляв – українці не мають спеціялістів, щоб доглядати ту зброю. Тому російські політики виступають перед світом з вимогою передати ту зброю Росії "для знищення", бо тільки там є для того окремі заводи й відповідні спеціялісти.

Під впливом тієї пропаганди майже цілий світ почав вимагати від України передати свою ядерну зброю в "довірені" російські руки. Не помогли запевнення українського уряду, що українська ядерна зброя є під постійною контролею висококваліфікованих спеціялістів, і що вона потрібна Україні проти можливої російської аґресії тим більше, що Україна не має ніяких ґарантій безпеки. Той моральний тиск і недвозначні погрози довели до того, що Україну стали вважати парієм-покидьком світового суспільства. Міжнародні фінансові інституції відмовили Україні допомоги. На початку 1992 р. шеф Міжнародного Валютного Фонду М. Кандессус заявив публічно, що Росія буде потребувати приблизно 24 мільярди дол. допомоги, а інші держави кол. СРСР дальших 20 мільярдів. Рік пізніше Росії признано всю запропоновану суму, тоді як інші республіки, в тому й Україна, не дістали нічого.[5] Світ почав саботувати Україну, а Росія спеціяльно шантажувала її відмовою постачати нафту, газ та сировину для продукції, а при тому постійно підносила претенсії до Криму, Севастополя та Чорноморської фльоти.

Внаслідок такого політичного шантажу й економічної кризи український уряд вкінці вирішив таки позбутися ядерної зброї. Сталося це 14 січня 1994 р. в Москві, де президент України Кравчук, през. Росії Єльцин і през. ЗСА Клінтон підписали тристоронній договір про передачу Росії української ядерної зброї для знищення. В заміну за це Україні признано матеріяльне відшкодування за передану зброю, заґарантовано їй безпеку перед ворожою аґресією, та ще раз підтверджено цілісність української державної території. Щоправда, ті ґарантії не дуже надійні, але треба признати, що Кравчук зробив усе, що в тій ситуації було

можливе, застерігаючи собі, що цей договір увійде в силу після його ратифікації українським парляментом.

Як можна було сподіватися, Кравчук стрінувся в Києві з суворою критикою опозиції, лідер якої навіть допустився зневаги президента, називаючи його зрадником. Не можна заперечити, що члени опозиції є українськими патріотами і хочуть добра для України, але, на жаль, вони – здається – живуть у світі фантазії і не рахуються з дійсністю. Можна признати, що передача української ядерної зброї російському "приятелеві" – це великий удар по національному престижеві України. Але самим престижем України не збудувати. Україна тепер в безвихідному політичному й економічному положенні. Тому Кравчук пішов на цей риск, щоб рятувати те, що можна. До речі, ядерна зброя на українській території не є надійною обороною проти ворожої російської аґресії, бо в загальному ті ракети далекобійні й націлені на Америку, то було б їх трудно вжити проти Росії. Кравчук – реаліст. Він потрактував ці ракети не як зброю, але радше як народнє майно, за яке виторгував все, що було можливе: грошеве відшкодування і бодай формальну ґарантію цілісности української території.

Проте, головним для України політичним результатам договору про передачу ядерної зброї було те, що вона вийшла з ізоляції і здобула собі прихильність Заходу й повернулася до дружнього кола европейських народів. Україна приєдналася до "Патрнерства Миру" – організації, яку можна вважати підготовчою клясою до НАТО. Приєднання України до европейської структури, що перебуває під опікою НАТО, посилює її політичні й оборонні позиції.

Змінилося теж ставлення европейських держав до України. Консервативний уряд Великобританії схвалив тристоронню заяву президентів України, ЗСА і Росії щодо роззброєння та виявив готовність дати Україні ґарантію безпеки й технічну допомогу, щоб облегшити їй включитися в процес Европейської Економічної Спільноти, представники якої заявилися за тіснішою політичною і економічною співпрацею з нею. На марґінесі тут варто згадати, що переговори з представниками ЕЕС не були такі легкі. При першій зустрічі з українською делеґацією комісія ЕЕС зажадала, щоб Україна більш рішуче приступила до економічних реформ, так, як нпр., Росія. Українська делеґація обурено відповіла, що це несправедливо вважати Україну державою, яка нібито не хоче змін, та що нема причин трактувати Україну інакше, ніж Росію. Амбасадор України до ЕЕС Володимир Василенко підкреслив, що близькі зв'язки України з ЕЕС допоможуть наладнати конфлікт з Росією за Крим. "Ми хочемо, – сказав амбасадор, – щоб ЕЕС виразно зазначила, що Крим – це українська територія і повідомила про це Росію". Але в тій справі представники ЕЕС

були обмежені й заявили, що вони можуть бути тільки медіяторами між Україною і Росією в справі Криму. Зате в економічній ділянці ЕЕС готова Україні допомогти.[6]

Вкінці теж уряд ЗСА, що досі вперто стояв на проросійських позиціях, в останньому часі змінив своє ставлення до України. Це показалося зокрема під час останньої візити Кравчука до ЗСА (4-7 березня 1994), який прибув до Вашінґтону враз із своєю делеґацією на спеціяльне зпрошення през. Клінтона. Тут підписано кілька договорів про співпрацю між ЗСА й Україною, а в часі пресової конференції, на якій виступали оба президенти, Клінтон заявив, що між ЗСА й Україною почалася нова доба позитивної співпраці та що уряд ЗСА призвав Україні 700 мільйонів дол. допомоги для підсилення її економіки. Клінтон представив Україну як "важливого приятеля" Америки та ще раз виразно підтвердив ґарантію безпеки для України – її незалежности й цілісности державної території.[7] Одночасно пообіцяв ужити свого впливу, щоб Міжнародний Валютний Фонд та Світовий Банк Реконструкції дали Україні фінансову допомогу.

Рік 1994 Клінтон назвав "Роком України".

Хочеться вірити, що цей 1994 рік буде переломовим для України і принесе їй зміну на краще. Україна подолає всі труднощі – політичні й економічні, та стане важливим чинником політичної рівноваги, а тим самим запорукою миру і стабільности в Східній Европі.

Примітки:

1. D. Hurd and A. Kozyrev. Challenge of peacekeeping. In: Financial Times, 14/12 1003.
2. R. Sikorski. Hurd's short memory. In: The Spectator, 15/1 1994.
3. Известия, 8/10 1993.
4. Sh. Avineri. Demokratie und Nationalismus in postkommunistischen Staaten. In: Europeische Rundschau, 4/93, p. 51-60.
5. Z. Brzezinski. Die grosse Reform. In: Europaeische Rundschau, 4/93, p. 19-30.
6. Financial Times, 7/3 1994.
7. Washington Post, 5/3 1994.

19 березня 1994

Микола Рябчук

ЧОМУ МИ МАЄМО ТЕ, ЩО МАЄМО?

Або: громадянське суспільство в Україні і перспективи реформ

Здається, усі наші сьогоднішні біди можна з'ясувати парафразою з відомого історичного анекдоту – про артилерійського командира, який мав сорок вісім (чи більше) причин, через які його батарея своєчасно не вистрілила. "По-перше, – пояснював він своєму полководцеві, – не було стрілен..." "Годі, – увірвав його полководець, – вистачить і цієї..."

З-поміж кількох десятків причин, якими можна пояснити і навіть великою мірою виправдати наш сьогоднішній стан, є одна, після якої, гадаю, інших можна й не перераховувати. Причина ця настільки ж проста, наскільки й фундаментальна: визначити її неважко, усунути – майже неможливо. Принаймні – шляхом якихось "революційних" чи просто "кардинальних" змін. Тобто, кардинальні зміни, звичайно, потрібні – і в політиці, і в економіці, але треба чітко собі усвідомити, що загальної ситуації вони кардинально не змінять: вони лише дадуть шанс на її поступове, еволюційне перетворення – на противагу тій деґрадації, яку ми маємо сьогодні, без згаданих змін.

Отже, головною причиною всіх наших сьогоднішніх бід є загальна недорозвиненість громадянського суспільства. У цьому відношенні улюблена фраза Президента Л. Кравчука "маємо те, що маємо" загалом точно описує ситуацію, хоча на рівні конкретики звучить доволі двозначно: Президент усе-таки "має" одне, а його зубожілі й очманілі від хаосу громадяни – щось цілком інше.

Про громадянське суспільство можна говорити багато – на Заході з цього приводу понаписувано сотні книжок, та й в Україні поодинокі публікації на цю тему вже почали з'являтися. Коротко скажемо, що громадянське суспільство – це самореґульована система недержавних інституцій, через які громадяни реалізують свої громадські інтереси. З цього визначення випливає принаймні два принципово важливих для нас висновки: по-перше, що громадянське суспільство створюється не державою, а самими громадянами, тобто виростає "знизу", в процесі тривалої еволюції (хоч, зрозуміло, держава певним чином реґламентує діяльність інституцій громадянського суспільства, підтримуючи їхній розвиток, або гальмуючи – аж до їх цілковитого знищення, "одержавлення" в тоталітаризмі; і навпаки – громадянське суспільство певним чином впливає на державу, визначає її характер). А по-друге – що основою громадянського суспільства є політично й економічно вільний громадянин, свідомий своїх ґромадських інтересів.

Там, де нема громадянина, нема, очевидно, й громадянського суспільства. Фактично, громадянське суспільство є витвором західної цивілізації, як і правова держава, ліберальна демократія, вільноринкова економіка. При цьому ми не можемо сказати, що первинніше і "важливіше": починаючи з середньовіччя (власне, з середньовічних міст) громадянське суспільство, спинаючись на ноги, породжувало капіталізм, а капіталізм, вибиваючись у

силу, спрняв розвиткові й структуралізації громадянського суспільства. З певною долею спрощення можемо стверджувати, що сьогодні громадянське суспільство є своєрідною "соціялістичною" поправкою на соціяльний дарвінізм клясичної капіталістичної держави. Мешканці Заходу могли б підхопити крилату фразу нашого Президента й сказати про себе те саме: "маємо те, що маємо" (те саме за фразою, діяметрально протилежне за змістом).

З досвіду країн "третього світу" ми, здається, вже знаємо, що експортувати туди західні цінності (нагадаємо: цінності, створені багатосотлітньою еволюцією) – справа важка й невдячна, в кожнім разі, це не те саме, що експортувати туди яку-небудь чергову "революцію". За роки незалежности більшість африканських країн знизила свої життєві показники, ненабагато кращі справи й у цілому ряді країн Азії й Латинської Америки.

Ті нечисельні випадки, коли "експорт" ліберальної демократії, вільноринкової економіки і структур громадянського суспільства виявлявся більш-менш вдалим, радше підтверджують правило про неможливість такого "експорту", аніж його спростовують. Щоб покінчити з "імператорським соціялізмом" у Японії, американцям довелось розгромити її у війні, окупувати і впродовж багатьох років спроваджувати капіталізм під контролем своєї військової адміністрації. Подібним чином, хоч з меншим розмахом і з меншим успіхом, діяла в Індії британська колоніяльна адміністрація. Приклади можна продовжувати, однак нас цікавить тут загальна парадигма снльної авторитарної влади, що напіввійськовнми "революційними" методами впроваджує небажані, а часом і незрозумілі для більшости населення реформи, по суті, силоміць модернізуючи країну.

Здебільшого таку владу встановлюють не окупаційні чи колоніяльні режими, а свої власні політичні й військові еліти. Щоправда, їхні успіхи доволі сумнівні, оскільки, будучи плоттю від плоті свого суспільства, вони улягають, як правило, характерним для нього недолікам: корупції, некомпетентності, загальній системній деґенерації. Знову ж таки, нечисельні реформаторські успіхи таких режимів є радше винятком, аніж правилом. На кількох Піночетів чи Ро Де У (теж, до речі, надміру ідеалізованих) у країнах "третього світу" пропадають десятки Бокас, Дювальє і Гусейнів. Прихильники "освіченої диктатури", такого собі "авторитаризму з людським обличчям", які дедалі гучніше озиваються в Україні, мусили б пам'ятати, що в цьому суспільстві такий режим не буде ані "освіченим", ані "людським", а буде, скоріш за все, традиційно-людожерним і номенклятурно-дебільним. Тобто, замість турецького чи тайванського економічного "чуда", наші авторитатисти отримають, найімовірніше, різного розміру майдани Тяньяньмень по цілій країні та всюдисущих тонтон-макутів, роля яких, гадаю, не буде незвичною ані для наших (?) міліціонерів, ані для наших (?!) асбеушників, ані нашого (?!!) все ще махрово-тоталітарного і махрово-совєтського війська.

Зазначимо також, що всі оті нечисельні "економічні чудеса" здійснювалнся в режимі максимального сприяння з боку Заходу, тобто за його всебічної експертної, технічної, фінансової допомоги та політичної підтримки, яка полягала, з одного боку, в толеруванні диктатур як неминучого

тимчасового зла, а з іншого боку – у намаганні всіляко обмежити їхню "диктаторськість". Відбувалось усе це, нагадаємо, в умовах "холодної війни", конфронтації з комунізмом, коли Захід толерував будь-яких антикомуністичних диктаторів за принципом "хоч він і негідник, але це наш негідник" і, відповідно, не жалкував на всіх цих "негідників" грошей.

Виклик авторитаризму сьогодні є, безумовно, поважною проблемою не лише для посткомуністичного й, особливо, пострадянського світу, а й для Заходу, який може поки що толерувати "своїх негідників" на Близькому Сході, позаяк ті конфронтують там із "чужими", але навряд чи захоче "поступитися" ліберально-демократичними "принципами" у Східній Европі – хіба що загроза комуно-фашизму в Росії стане справді реальною.

В Україні, при всій симпатії різних сил до "міцної руки" і при всій ностальгії населення за "порядком", встановлення авторитарного режиму виглядає доволі проблематичним – і то аж ніяк не через розвиненість демократичних інституцій, тривалість демократичних традицій, а з причини значно простішої і банальнішої. В Україні жодна сила не є досить сильною, аби зважитись на зстановлення диктатури. Різнорідність суспільства (реґіональна, етнічна тощо), будучи потенційним джерелом його нестабільности, виявляється водночас – у парадоксальний спосіб – ґарантом його стабільности.

Всяка диктатура, у принципі, потребує певного ворога для того, щоб консолідувати суспільство на боротьбу з ним та щоб виправдати застосування надзвичайних заходів. Жоден режим, однак, не може перетворити на ворога половину населення – принаймні, без реальної загрози громадянської війни. А тим часом і українська націоналістична диктатура, і російська (комуно-радянська чи нацистсько-імперська) неминуче зіткнулися б в Україні з опором принаймні половини населення, посиленим, скоріш за все, ще й зовнішньою підтримкою.

Визнаючи ймовірність етнічної диктатури мінімальною, розглянемо уважніше ймовірність диктатури суто олігархічної, позанаціональної, – диктатури, яка може виявитись логічним продовженям правління сьогоднішньої посткомуністичної олігархії в екстремальних умовах. Фактично, це єдиний різновид диктатури, який виглядає в сьогоднішній Україні доволі реальним і який водночас є найменш ефективним у пляні здійснення невідкладних суспільних реформ.

З одного боку, маємо справді всі передумови для встановлення такої диктатури. По-перше, це вже відзначена вище недорозвиненість громадянського суспільства: слабкість і маловпливовість політичних партій, незалежних профспілок, вільної преси, інших недержавних ("не одержавлених" чи, власне, емансипованих від посттоталітарної держави) громадських інституцій.

По-друге, це репресивний характер самої держави, яка й досі не спромоглася стати по-справжньому правовою, не створила справді незалежного судочинства (включно з конституційним судом), не забезпечила громадянам реальних, недоторканних політичних і, особливо, економічних свобод (священна приватна власність, її відповідне правове забезпечення тощо).

Українська держава – в усій своїй інституційній інерції, в усіх своїх умовних і безумовних рефлексах – усе ще лишається поліційною, і той її відносний "лібералізм", який ми сьогодні спостерігаємо, є радше наслідком її репресивної слабкости, анемії, структурного розпаду, аніж результатом її трансформації в справді демократичну, правову державу. Тобто, маємо справу не так зі слабкістю новонародженої демократії в процесі становлення, як зі слабкістю перестарілого тоталітаризму в процесі розпаду. Загальна тенденція до хаосу переважає поки що тенденцію до творення нового, демократичного "космосу".

По-третє, суспільство, яке ще не є громадянським, внутрішньо готове прийняти авторитаризм і навіть тужить за ним. Це показують дані соціологічних опитувань, із яких постає вражаюча картина суспільної алієнації, політичного нігілізму, тотальної недовіри до всіх державних і недержавних інституцій, партій тощо (високий рейтинґ довіри до армії в цьому контексті теж, по-своєму, характерне явище). "Запропонувавши людям відповісти на запитання, які політичні сили вони нині підтримують, ми дістали сумні результати, – пише в "Голосі України" (11 березня 1994) працівник Інституту соціології Євген Головаха. – Прихильників тих, хто орієнтований на капіталістичну модель розвитку, було лише 18%, тих, хто прагне повернутися до соціялізму, підтримують 12%, за тих і тих, аби лиш не билися, зголосилося 22%. Втім, нікого з них не підтримують 30%. Нігілісти в Україні, які не сприймають жодний із шляхів розвитку суспільства, становлять найвагомішу частку опитаних, а разом із конформістами, котрі ладні підтримати будь-кого... – переважну більшість."

І по-четверте, встановленню диктатури сприяє наростаючий у державі хаос: розвал економіки, дезінтеґрація реґіонів, розгул злочинности, гіперінфляція і гіперкорупція. У поєднанні з економічними страйками всі ці чинники можуть підштовхнути правлячу посткомуністичну олігархію до впровадження жорстокого диктаторського правління. Оголосивши "непримиренну боротьбу з деструктивними антидержавними силами та з кримінальними елементами", "партія влади" розправиться передусім зі своїми політичними та економічними суперниками. Агонію посткомуністичної номенклятурної системи буде продовжено, скоріш за все, ще на десяток років.

Але з іншого боку, виникають серйозні запитання і застереження щодо такого сценарію. По-перше, цілком очевидно, що номенклятура, яка контролює сьогодні усі силові міністерства і яка, з технічного погляду, може впровадити надзвичайний стан досить легко, принципово не здатна до здійснення невідкладних реформ – ні з надзвичайним станом, ні без. А без такої "пом'якшуючої обставини" (у вигляді реформ) авторитарний режим навряд чи буде сприйнятий ліберальним Заходом, тобто міжнародна ізоляція йому ґарантована. Режим цей – і в своїй економічній безпорадності, і в своїй диктаторській "непослідовності" – буде подібний, скоріш за все, до режиму Ярузельського в Польщі і закінчить свої існування приблизно так само – передачею влади через парляментські вибори зміцнілій на той час демократичній опозиції.

Друге застереження щодо окресленого вище сценарію є, власне, продовженням першого: правляча в Україні посткомуністична олігархія не потребує диктатури (з досить сумнівними наслідками, зате з безсумнівною відповідальністю), бо успішно утримує владу мирними засобами – імітацією реформ, демагогією, маніпуляцією суспільної свідомости. "Суть "української моделі" посттоталітарного розвитку, – пише у згаданій статті Є. Головаха, – в тому, що влада, прагнучи втримати сьогодні соціяльну рівновагу, не здійснює жодних соціяльних змін ні на краще, ні на гірше. В результаті не маємо великомасштабних конфліктів, ні активних соціяльно-політичних дій. Щоб населення якомога довше підтримувало такий стан, у суспільстві культивують ще й тотальний страх перед будь-якими конфліктами. Украй залякана можливим хаосом, який начебто неминуче станеться в разі радикальних суспільних змін, більшість населення плекає те саме правило, що й владні мужі: схвалюючи демократичні ідеї, не реалізовує їх; не довіряючи політикам, не наполягає на тому, щоб вони пішли зі своїх постів. У цьому страху, спільному для старої еліти, яка боїться втратити свої важелі управління, і для мовчазної більшости, яка тримається за цю еліту й убачає в ній ґарант "поганого миру" (що, як відомо, кращий, ніж добра бійка) – головне джерело деґрадації державної економіки й дискредитації ідеї державної незалежности".

І, нарешті, третє, суто теоретичне застереження стосується принципових відмінностей між країнами "другого" й "третього" світу. В тих країнах "третього" світу, де авторитарне правління виявилось ефективним, завжди існували значні економічні свободи і завжди істотно обмежувались свободи політичні. Реформаторський авторитарний режим у таких країнах не мав надто великих проблем із придушенням політичних противників, оскільки саме суспільство ніколи не користувалось політичними свободами в істотному обсягу й особливої потреби в них на перших порах не відчувало. Правляча група могла зосереджувати основні зусилля на модернізації економіки, і це теж не було надто важким, нерозв'язним завданням, оскільки вільноринкові взаємини в тих країнах завжди існували.

Натомість у пострадянських країнах економічних свобод не було ніколи, отож і починати реформаторам доводиться майже з нуля, тим часом як політичні свободи утвердились у суспільній свідомості досить швидко – що пояснюється і вищим рівнем освічености населення, і географічно, та й психологічною приналежністю до Европи тощо. Авторитарний режим у таких країнах не зможе розвивати економічні свободи, придушуючи свободи політичні: для цього йому довелося б спрямувати усю енерґію на придушення політичних противників, тим часом як на складні економічні реформи не лишилося б ні бажання, ні сили.

Висновок, отже, напрошується простий, але, як здається, істотний: ніякі авторитарні режими та інші "надзвичайні" заходи у посткомуністичних країнах (принаймні, в Европі) не можуть бути сприятливими для проведення в них економічних реформ. Навпаки, вони можуть лише загальмувати їхнє просування до відкритого суспільства, оскільки політичні чинники саморозвитку будуть заблоковані, а це заблокує й чинники економічні.

Україна, фактично, приречена на еволюційний шлях розвитку: поступове формування громадянського суспільства, зміну під його натиском політичної системи і проведення в рамках нової системи невідкладних економічних реформ. Громадянське суспільство, яке почало формуватися (а з Західній Україні – відновлюватись) ще за перестройки, при всій своїй слабкості і недорозвинености, охоплює вже приблизно третину населення і має тенденцію розширюватись і структуралізуватись. Уже сьогодні в ньому є практично всі елементи, характерні для розвинених громадянських суспільств Західної Европи. Беручи до уваги також загалом високий рівень освіти в країні, успадкований від комунізму, і не до кінця знищену комунізмом етику праці, наявність кваліфікованих фахівців у різних галузях і професійних еліт (зокрема, й у сфері управління – і то не лише з числа реформістської номенклатури, а й із демократів, що в останні роки пішли на співпрацю з "партією влади"), враховувати також загальну "проевропейську" орієнтацію більшости населення та його політичних лідерів, можемо стверджувати, що перспективи реформ в Україні значно кращі, ніж у більшості країн "третього" світу.

Найголовнішою перешкодою у формуванні громадянського суспільства в Україні є, на наш погляд, її поліетнічний чи, власне, біетнічний характер. Оскільки демократизаційні процеси тут розгорталися у тісному зв'язку з процесами національно-визвольними, тобто емансипація громадянського суспільства від тоталітарної держави великою мірою збігалася й ототожнювалася у людській свідомості з емансипацією українського суспільства від імперії, то, відповідно, значна частина населення (російського чи російськомовного) з упередженням і зрозумілою настороженістю поставилася до цих процесів. І хоч ця частина населення не пішла за імперською номенклятурою й не підтримала створення промосковських "інтерфронтів" (спасибі й за це), проте вона не пішла й за націонал-демократами, зберігаючи своєрідний "невтралітет" і прикру пасивність у політичному житті республіки.

Найгірше, що ця частина населення, недолюблюючи номенклятури й не довіряючи націонал-демократам, не висунула своїх лідерів і не оформилась у самостійну політичну силу. Поставлена перед вибором між "комуністами" й "націонал-демократами", вона, природно, вибрала "відоме зло", а не "невідоме" (і тому підозріле) "добро". Іншої альтернативи їй ніхто не запропонував, а сама вона виробити не спромоглася.

До певної міри, цю частину населення "програли" націонал-демократи, особливо в останні роки, пішовши на фатальну співпрацю з націонал-комуністами. Але ще більшою мірою її "виграла" номенклятура, за допомогою пропаґандивних маніпуляцій ототожнивши у масовій свідомості поняття "демократія" з чимось суто "українським", а отже, "націоналістичним", а отже, "екстремістським", "бандерівським", "галицьким". По суті, українська номенклятура застосовувала проти своїх суперників той самий прийом, що й номенклятура російська. Тільки та ототожнила в очах обивателя "демократію" з "жидо-масонською" змовою, а наша – зі змовою "галицькою", "западенською". В обох випадках, однак, знайдено "внутрішнього ворога", що є

водночас і "ворогом зовнішнім"; а головне – простодушного абориґена переконано, що "демократія" є чимось "ворожим", накинутим ззовні, наслідком якогось підступу, змови, інтриґи, зловмисного експорту. Тим часом як питомими й автохтонними цінностями для нього й надалі повинні бути комунізм, номенклятура, колгоспно-радгоспний феодалізм і, звичайно, "малоросійство" (чи, відповідно, "великоросійство").

Фактично, громадянське суспільство в сьогоднішній Україні охоплює в основному українців (не в етнічному сенсі, а в політичному: ядро несформованого ще громадянського суспільства практично збігається з ядром несформованої ще політичної нації, – в обох випадках можна говорити приблизно про тих самих 30% населення). Проблема, отже, полягає в тому, як поширити громадянське суспільство на, сказати б, національно індиферентну частину населення (йдеться не лише про мешканців російськомовних міст, а й про українське село, що перебуває ще на феодальному, "донаціональному" рівні етнічної самосвідомости).

Зрозуміло, що формування структур громадянського суспільства в цих двох величезних сеґментах населення повинно відбуватися передусім ізсередини, але зрозуміло також, що цей процес можна певним чином каталізувати, прискорити, а можна, навпаки, істотно загальмувати, що, власне, й робить доволі успішно посткомуністична номенклятура. З одного боку, вона всіляко обмежує економічні свободи, підриває їх реальне правове забезпечення, саботує приватизацію, не допускає появи економічно незалежного (від неї, від номенклятури!) громадянина. А відтак і політичні свободи істотно обмежуються – особливо це помітно в провінції, де економічна залежність селян від місцевої олігархії надзвичайно висока, а відтак і політична активність мінімальна.

З другого боку, номенклятура реалізує певну пропаґандивну програму – і через засоби масової інформації, і через традиційне "нашіптування". Про основні пункти цієї програми і про її основні наслідки ми вже казали вище; зазначимо лише, що успіхові цієї пропаґанди значною мірою посприяли й самі демократи, пішовши на співпрацю з номенклятурою і тим самим ще більше містифікувавши очманілого від "ринку" й "демократії" обивателя. Бінарна опозиція між "комуністами" й "демократами" у його голові остаточно порушилась після того, як комуністи "саморозпустились", а демократи почали дружно вигулькувати хто в уряді, хто в закордонних посольствах, а хто й в оточенні самого Президента. Цілковито дезорієнтований, він уже не вірить нікому й нічому, – що, власне, й підтверджують наведені вище соціологічні викладки Є. Головахи.

Важливою, може, навіть вирішальною на сьогодні перемогою номенклятури було прийняття нового виборчого закону, який майже нічим не відрізняється від старого, комуністичного. Закон цей не тільки не сприяє становленню багатопартійної системи і, відповідно, структуралізації політичного життя, а й, фактично, іґнорує ті зародки багатопартійности, які вже з'явилися, консервує політичну аморфність суспільства, дає змогу номен-

клятурі й далі містифікувати суспільну свідомість, експлуатуючи, в свою чергу, нав'язані їй міти й стереотипи.

Усе це не дає демократам практично жодних шансів на перемогу у виборах; новий парлямент мало чим відрізнятиметься від попереднього, оскільки й саме суспільство, яке його вибирає, мало чим відрізняється (в сенсі політичної структурованости) від того суспільства, яке було чотири роки тому. Тобто, щось у ньому змінилось на краще, а щось на гірше; в сумі, однак, розстановка сил залишилась приблизно тією самою.

Це означає, що націонал-демократи отримають, скоріш за все, своїх 30% голосів, бо такою приблизно є їхня соціяльна база. Ще третина голосів ґарантована консервативній колгоспно-радгоспній і, взагалі, провінційній номенклятурі, соціяльна база якої теж істотно не змінилася. Певних змін можна очікувати лише в "третій" третині, яка досьогодні складалася переважно з "червоних директорів", міністерської та іншої міської номенклятури. У цьому сеґменті, правдоподібно, зросте присутність російськомовних лібералів та нової, "комерційної" буржуазії. Навряд щоб вони істотно потіснили "червоний директорат", проте на наступних виборах (через кілька років) така можливість може виявитися доволі ймовірною, оскільки саме ця, "російськомовна" чи, краще б сказати, національно індиферентна частина суспільства надолужуватиме в найближчі роки затримку в своєму політичному розвитку, саме цей суспільний сеґнемт політично структуралізуватиметься, заявляючи про себе як про самостійну політичну силу.

А це означає, що рано чи пізно, перед націонал-демократами постане пекельна проблема, з ким вступати в коаліцію: чи з провінційною номенклятурою, яка готова фліртувати з "українством", аби лиш не здійснювати жодних реформ, чи з "космополітичними" ліберал-демократами, які настроєні на реформи, проте в пакеті з "проросійською орієнтацією", "федералізацією" України і, може навіть узаконенням державної "двомовности".

Поки що націонал-демократи, судячи з їх прохолодних, а часом і відверто ворожих висловлювань про бльок Кучми-Гриньова, партію Маркулова тощо, схиляються, схоже, до бльокування з антиреформістською, але "національно забарвленою" номенклятурою Кравчука-Плюща. На наш погляд, така політика є недалекоглядною з двох причин: по-перше, тому що всіляко гіперболізується й містифікується "проросійськість" і "антиукраїнськість" одних сил та "патріотизм" інших; а по-друге, тому що гриньовсько-кучмівські гасла "федералізації", "економічного союзу з Росією" тощо відриваються від їхньої загальної реформістської концепції і розглядаються в сьогоднішньому принципово антиреформістському контексті кравчуківсько-плющівської політики. Тобто іґнорується очевидна, здавалося б, річ: якщо "національна" номенклятура й далі саботуватиме реформи, то Україна й без "федералізації" розпадеться, і без "економічного союзу з Росією" потрапить у кабалу до сусідів. Якщо ж ці реформи розпічнуться (хоч би й у союзі з "космополітами"), то ніяка "федералізація", ніякий "економічний союз" для сильної, динамічної України жодної загрози не складатимуть.

Більше того, саме така, "реформістськи", а не "національно" орієнтована коаліція дасть змогу націонал-демократам розширити свою соціяльну базу – як за рахунок зростання довірн з боку "національно індиферентних" мешканців міст, так і, особливо, за рахунок німого покн що (у політичному сенсі) села: лише радикальні економічні реформи і, зокрема, рішучий демонтаж колгоспно-феодальної снстеми можуть політично емансипуватн селян, позбавивши номенклятуру її найнадійнішої і наймасовішої опорн.

Проблема утворення бльоку з націонал-демократів, лібералів і реформістської частини номенклятурн, у прннципі, може постати вже після найближчих виборів: позаторішня спроба створити квазікоаліційний уряд Кучми, власне, дає нам бажаний прецедент, дарма що не вельми вдалий – із цілого ряду причин.

Реальний сценарій, проте, виглядає, на наш погляд, менш оптимістично: новообраний парлямент буде в основному подібний до попереднього. Проте і в найгіршому внпадку він матиме, порівняно з попереднім, прннаймні три переваги: по-перше, він буде більш структурованим; по-друге, він таки ухвалить новий, проґресивний внборчий закон; і, по-третє, він не аґонізуватиме так довго, як останній парлямент; скоріш за все, він припннить своє існування через два роки, після чого вже на нових, справді багатопартійних внборах буде обрано відносно стабільний, працездатний і дійсно прореформістський парлямент.

Київ, 15 березня 1994 р.

Галя Скремета
м. Львів

ЖІНКАМ В АЛЬБОМ

В 70-ліття смерти Ольги Басараб



Ольга Басараб
(1889 – 1924)

Є народи, чия історія нагадує собою погідний весняний день, коли жити і дихати легко, коли з надією чекаєш нового дня і плодів своєї праці. Є народи, чия історія нагадує гураґан, бо проходить вона у війнах, наїздах і наводить жах на сусідів. Є народи, чия історія подібна до спеки. Коли кожен прожитий день, кожен спожитий кусок хліба – це результат важкої праці, напруги усіх сил.

Історія нашої нації нагадує собою блискавку. Бо найбільше було в ній подій і імен, які в темноті нашої бездержавности спалахували, як блискавиці. Спалахували на короткий час, але встигали освітити дорогу іншим, нагадати світові, що ми таки є.

Озираючись назад, бачимо, що було їх так багато і були вони такими яскравими, що їхнього світла цілком вистачає, щоб побачити неперервність нашої історії, що ми були, тривали і тоді, коли про нас не хотів знати світ. Що сусідам вдалося поставити нас на задвірки політики, але ніхто не зміг нас викинути з історії, що сьогодні ми – це розкидана по світах, понівечена, але жива і повноцінна нація. І варта вона не тільки і стільки співчуття, скільки щирої поваги і подиву.

Однією з таких блискавок у нашій історії початку XX ст. була Ольга Басараб. Закінчивши Інститут для дівчат у Перемишлі, вона їде до Відня зробити річний торговельний курс. У Відні Ольга веде активну громадську роботу: стає членом студенського товариства "Січ", бере участь у роботі управи Українського Жіночого Союзу. Повернувшись в Україну, далі працює на громадській ниві. Допомагає у створенні дівочої пластової дружини, веде спортивну роботу, курси для неграмотних, організовані "Просвітою".

З початком 1-ої світової війни О. Басараб бере участь в мобілізації до "Січі" робітників, що поверталися з Прусії з сезонових робіт і не могли

дістатися у східні райони Галичини, зайняті уже царськими військами. Вона стає організатором українських військових з'єднань з воїнів демобілізованої австрійської армії. Її харитативна і освітна діяльність серед цивільного населення і полонених у роки війни була відзначена Міжнародним Червоним Хрестом. У 1914 р. Ольга Басараб засновує першу жіночу чоту при відділі УСС. Про Січових Стрільців, а значить і про цю чоту, уже після війни польський офіцер писав так: "Українська армія була у той час найсильнішою армією світу. В таких умовах не воював би жодний інший воїн". Безперечно, мав він на увазі не силу зброї, а силу духа нашого війська. Адже після століть неволі Україна заявила світові про свою державність. Більше того, вона заявила і про свою соборність, показавши тим самим, що той штучний кордон, який волею сусідів століттями шматував її на куски, не зумів знищити почуття національної єдности.

У споруді тодішньої нашої незалежної держави була праця і цеглина Ольги Басараб.

Держава ця проіснувала недовго. Була вона знищена не лише сусідами, але і світовою політикою. Далі боротьба за незалежність набрала нових форм. У 1920 р. на Західних Землях постала підпільна Українська Військова Організація. О. Басараб стає у її ряди. Змінилися методи боротьби, але незмінною залишилася ненависть властей до України і її патріотів. Це для них розбудовувалася Береза Картузька, проводилась т.зв. "політика заспокоєння". Тоді Україна ще раз побачила, що таке варварство переможців.

9.II.24 Ольгу заарештували. Після страшних катувань, не зрадивши жодної таємниці своєї організації, вночі з 12 на 13 лютого, у камері львівської тюрми вона померла. Її катували так жорстоко, ніби хотіли на неї вилити всю ненависть до України, відплатити за всі 150 літ австрійського панування.

Ольгу Басараб поховали на Янівському цвинтарі у Львові. Її життя і трагічний кінець мали великий вплив на патріотичні антипольські настрої молоді.

Народу нашому часто доводилось підноситися на чин, що був заздалегідь приреченим і мав трагічний кінець. Тим більшого подиву варті ті люди, що підносились на такий чин. Бо до жертовного вогню вони клали свої долі і життя не заради слави і почестей, а щоб не дати цьому вогню погаснути. Дочекавшись незалежности України, ми можемо сказати, що молитви наші почуті і жертви прийняті. Значить, не були вони марними.

Смерть кожної людини то велика втрата. Смерть молодої людини – велика трагедія. Адже людина приходить на світ, щоб творити добро. І

той, хто підносить руку на молоде життя, чинить зло не лише проти іншої людини, але проти людства і Всевишнього. Ольга Басараб загинула в молодому віці. Скільки ще добра вона могла зробити на землі, скільки радощів могла ще й сама зазнати від світу!

У дні 70-ліття трагедії О. Басараб, певно, багато хто з нас завдавав собі два питання. Перше: Чи не жаліла Ольга перед лицем видимої смерти, що обрала цей небезпечний шлях боротьби? Мені здається, що відповідь дає сама Ольга. Подивившися на її портрет,пригадаються одразу слова Ліни Костенко:

"...тут берегів амфітеатри, і море міниться од барв.
-- О, Прометею! Варто?!
-- Варто! -- так він сказав мені з-за хмар."

Друге питання торкається передсмертного заповіту О. Басараб. Останні її слова, звернені до нас, були написані кров'ю на стіні тюрми: "Помираю замучена. Помстіть!" Чи сповнена її остання воля? Так, Україна помстила за смерть своєї дочки. Це не та помста, коли око за око, чи зуб за зуб. Україна помстилася тим, що вона таки є.

Сьогодні можна вже впевнено сказати, що подвиг жінки в історії України був як традиції. Розпочалась ця традиція ще від Великої княгині Ольги. Адже саме вона наставила на дорогу істини свого онука князя Володимира Великого.

Згадаймо і княжну Анну – дочку Ярослава Мудрого, котра стала дружиною французького короля Анрі І. Вона не лише була реґенткою коло малолітнього сина після смерти чоловіка, ставила свій підпис на важливих державних документах, не лише порадувала своїм приданим французьку казну і державу. Але на Біблії, привезеній Анною з Києва, присягали покоління французьких королів.

А жінки періоду українського ренесансу! Ці аристократки, що переклали українською мовою Святе Письмо і Псальми з греки і латини. Павло Алепський про українок писав тоді так: "В Україні усі черниці письменні, а навіть високовчені, пишуть наукові праці. Більша частина жінок і дочок українців уміє читати і писати, йде до церкви з молитовниками в руках, добре знає церковні співи і порядок служб у церкві." Такий рівень жіноцтва свідчить і про рівень тодішнього суспільства. Але й самі жінки теж впливали на рівень загалу. Досить пригадати хоча б Гальшку Гулевичівну, котра ввесь свій маєток записала на користь Київського Братства і Київської Академії.

Згадаймо і таку загадкову постать, як Настя Лісовська. Дочка священика з Рогатина, дружина турецького султана Сулеймана, відома в історії під іменем Роксоляна ель Хуррем. Вона зробила великий внесок у політику, культуру, освіту Сходу, загородила дорогу османам на Україну.

Вона добре розхитала основи османської імперії. І сьогодні Роксоляна порушує магометанську гармонію на цвинтарі в Стамбулі, бо її мавзолей повернутий таки у сторону Єрусалиму.

Хто і коли зуміє оцінити подвиг тих жінок, на чиї плечі лягала уся доля і недоля, поки козацтво боронило Україну. Як і тих, що самі піднялися на захист українства, про яких Шевченко писав: "Навіть жінки з рогачами пішли в гайдамаки".

Хочу згадати і Марка Вовчка, яку Шевченко називав "своєю донею" і Лесю Українку, про яку Франко писав: "Від часу Шевченкового до часу Лесі Українки, Україна не чула такого сильного "поховайте та вставайте" як з уст цієї хворої, слабосильної жінки." Згадаймо і українського соловейка Соломію Крушельницьку. Ця справжня Мадам Баттерфлай, як назвав її Пуччіні, піднявшись на мистецький Олімп, усьому світові заспівала українські пісні. Вона заспівала їх і в Петербурзі в присутності російського царя. І це в той час, коли українська мова була заборонена царськими указами.

А з чим порівняти трагедію матері, чиїх синів поставила історія по різну сторону барикад? Хто зміряє горе жінки, що бачила голодну смерть своїх дітей, чи не змогла їх захистити перед чорнобильським монстром.

Не усі імена знайдемо в літописах. Але саме вони, безіменні для історії і такі дорогі для кожного з нас, наші бабусі і матері двигали ту історію на своїх делікатних плечах.

Не одну сторінку вписали до нашої історії ті жінки, кого доля понесла по чужих світах, нарекла таким зимним і чужим для нас словом "імігрантка". Скільки ж треба було поту, крови і сліз, щоб доробитися до свого куска хліба, довести світові, що вони не без роду-племени, що і у них є батьківщина. Яких зусиль коштувало їм вчити дітей рідної мови, створювати по чужих світах фортеці українства.

Німіє світ перед трагедією жінок, що рознесли свою недолю по сибірських снігах, залишили там таланти, здоров'я, силу і життя. Якого подиву варті ці люди, що перед ними відступали навіть сибірські морози. Вони зуміли і там викохати свої рідні вишневі садки. Їхні діти і внуки розмовляють у тих садах українською мовою.

Як мало ще сказано про наших матерів в Україні. Їхнє життя і долі були затиснені у жорстокий квадрат реалій, де кожна стіна глуха, не можна за неї вийти і не сила її розбити. В таких умовах, здавалось, мало засохнути усе живе і пропасти навіки. Але вони бачили багатство своє у нас, своїх дітях. Нас, як ті зернятка, підносили угору, щоб і на нас світило сонечко Боже, дивилось небо, щоб проростало у наших головах і душах рідне слово і молитва, розумне і вічне. Мабуть, ніколи не зрозуміє світ, як зуміли вони це зробити, і як вдалося їм на такому важкому життєвому

шляху, як казав О. Довженко, навіть у буденних калюжах не втратити щастя бачити зорі.

Свого часу Україну називали Роксолянією. Українською мовою це значить "земля красивих дівчат". Думаю, що Україну називали так не випадково, адже краса завжди була ознакою нашої землі. Це і одна з причин, чому Україна завжди вперто хотіла скинути неволю і таки стала незалежною. Бо краса має одну безперечну властивість – з неї неможливо зробити раба.

Озираючись на історію України і ролю жінки в цій історії, пригадати хочу слова Катрі Гриневичевої про жінок і до жінок:

"...як люблю я вас! Ви кожен труд, хоч би найкривавіший, заквітчаєте весняним розмаєм, хрестиками ваших герданів приневолите жити саму руїну. Се ж бо стояла переді мною... невмируща Україна моя, тисячу літ бита за коси до землі, волочена по тюрмах і гаремах, по чужих нивах, неплачена робітниця – босоніжка... не крачте галки, під чужим небом соловій дзвінкої співає."

Марія Яцимірська

УКРАЇНСЬКА ПЕРІОДИКА: ІСТОРІЯ І СУЧАСНІСТЬ

На таку тему в грудні 1993 року у Львові відбулася Всеукраїнська науково-теоретична конференція, організаторами якої були Академія Наук України, Львівська наукова бібліотека ім. В. Стефаника, Науково-дослідний центр періодики. Останній був створений нещодавно розпорядженням АН України. В його структурі два підрозділи – відділ досліджень української періодики та відділ досліджень періодики іноземними мовами.

Про необхідність створення Науково-дослідного центру періодики і перспективи розвитку доповів учасникам конференції його керівник Мирослав Романюк:

– Одним із завдань Центру є координація зусиль усіх зацікавлених установ і організацій, окремих дослідників у справі наукового дослідження історії сучасного стану періодики. Відразу ж після створення Центр розпочав повну реєстрацію періодичних видань з початку XIX століття до наших днів. Отримані дані вводяться у пам'ять комп'ютерів. Зчасом, натискуванням клавішу з необхідною літерою алфавиту, зможемо отримати найширші відомості про будь-яке українське періодичне видання. Робота завершиться формуванням банку комп'ютерних даних і фундаментальним виданням повної бібліографії української періодики XIX-XX століть. Її етапами будуть окремі анотовані каталоги та бібліографічні покажчики змісту періодичних видань. Загальним підсумком наукового дослідження стане багатотомна "Історія української періодики". Паралельно йде збір матеріялів для "Хрестоматії української періодики" та бібліографічного словника "Українська журналістика в іменах". З наступного року Центр розпічне видавати "Збірник праць" та матеріяли до вже згаданого словника.

Додамо, що Науково-дослідний центр періодики налагодив співробітництво з Центральним державним історичним архівом у Львові, десятьма обласними державними архівами, факультетом журналістики Львівського університету, Інститутом журналістики Київського державного університету ім. Т. Шевченка та іншими вузами. Спільно з ними розпочато роботу над бібліграфуванням української періодики, дослідженням проблем державотворення, формування національної свідомости на сторінках преси. Підписані угоди про співпрацю з Національними бібліотеками Польщі та Чехії. На конференцію з'їхались журналісти, науковці, політологи, громадські діячі.

Осмислюючи складні процеси становлення сучасної української журналістики, її ролю в утвердженні державности України, учасники

насамперед підкреслювали, що українська періодика досі мало досліджена як в Україні, так і поза її межами. Вимагає повного обліку й наукового опрацювання преса української еміґрації та українська періодика чужими мовами. Принципово обговорювались питання періодизації журналістичного процесу, партійности, позапартійности, міжпартійности, аполітизму в журналістиці. Підкреслювалось, що недослідженою є творчість багатьох відомих журналістів і публіцистів минулого, яких записували до "націоналістичного табору". Зокрема, не вивчена журнально-публіцистична діяльність відомих діячів української національної культури М. Драгоманова, М. Грушевського, П. Куліша, М. Костомарова, С. Єфремова, Б. Лепкого, У. Самчука, О. Теліги та багатьох інших.

"Характерними рисами "наукових підходів" до вивчення журналістичної спадщини в минулому були: "замовлення або побіжна згадка з неґативною характеристикою діяльности редакторів, видавців, публіцистів; виключення з історичного процесу тих періодичних або неперіодичних видань, якими керували люди з "націоналістичним душком", оминання "невигідних" фактів (суперечливих статей. висловлювань, оцінок), опускання навіть цілих підрозділів української преси" (М. Нечиталюк).

Доповідачі наголошували, що "на основі теоретичних засад минулого продовжувати роботу над українською періодикою немає сенсу. Час вимагає переосмислення концептуальних підходів до вивчення історії української журналістики. Аналізи потребують і підручники для студентів-філологів та журналістів, зокрема "Історія української дожовтневої журналістики" (Львів, 1983), підручник "Історія партійно-радянської преси України" (Київ, 1989), восьмитомна "Історія української літератури" (1967-1971), двотомна "Історія української літератури" (Київ, 1987) та інші навчальні посібники з журналістики та літератури. Для цих видань характерні наукова необ'єктивність і тенденційність арґументації". (М. Романюк).

Учасники конференції зауважували, що преса релігійна, культурно-освітня, військова, стрілецька, таборова та інша, на жаль, не була пред-

метом конкретних наукових розробок у радянський період. Аналіза періодики епохи тоталітаризму, часів перебудови та сучасного стану є також вкрай необхідним і актуальним. Одночасно повинні і будуть проводитися дослідження періодики української еміґрації, іншомовних видань, що виходили на теренах Східної і Західної України у XIX ст. – на поч. XX ст.

Отже, завдання і перспективи чітко окреслені. Українських науковців чекає велика і жертовна праця. У нових розробках, звичайно, вагоме місце займатиме тема української військової преси. Видання цього типу мають свою історію. Особливо заслуговують уваги журнали "Вісті", "Вісті комбатанта" та ін., які були засновані інтелектуальною елітою в діяспорі для продовження боротьби за незалежність України, а також зробили безцінний внесок у розвиток української військової і політичної думки.

Завдяки старанням адміністрації "Вістей комбатанта" сьогодні в Україні є всі підшивки цього прекрасного видання від часу його створення. Дослідники мають можливість прочитати і оцінити його ролю в історії української національної періодики, політології, культури.

"Вісті комбатанта" – це ціла епоха в житті українських вояків, які у неймовірно важких умовах зуміли організуватися і продовжити працю для блага свого народу. У бібліографічний словник "Українська журналістика в іменах", без сумніву, увійдуть небуденні постаті редакторів і видавців цього важливого для української науки видання.

Наразі є добрі наміри в Науково-Дослідного центру періодики і його засновників. Старт зроблений! Як кажуть, з Богом!

Марія Яцимірська, доцент журналістичного факультету Львівського університету

Евген Шипайло

ШПИГУНСЬКА АФЕРА ЕЙМСА

За повідомленнями масмедій в ЗСА, в понеділок 21 лютого, FBI (Федеральне слідче бюро) арештувало Олдріча Гейзен Еймса, довголітнього працівника CIA (Центральна розвідувальна аґенція) і його дружину Марію Дель Розаріо Казас Еймс, родом з Колюмбії. Наступного дня Департамент юстиції оскаржив Еймса, 52, і його дружину, 41, в шпигунстві від 1985 до 1993 рр. в користь кол. Совєтського Союзу, а опісля Росії, за що вони мали одержати понад 2,5 міл. долярів. Експерти догадуються, що в результаті співпраці Еймса з КҐБ, біля 10 шпигунів зі Совєтського Союзу, які були на службі CIA арештовано й зневтралізовано або зліквідовано.

Випадки зради в користь іншої держави в ЗСА не такі рідкісні. В останніх 10 роках бодай 12 американських громадян, між ними один аґент FBI, двох старшин і один працівник фльоти, чотирьох офіцерів CIA і військовий будівельний контрактор були оскаржені в шпигунстві: один для Ізраїлю, один для Китаю, один для кол. Чехо-Словаччини, решта в користь Совєтського Союзу або Росії. Майже в кожному випадку мотивом була грошева винагорода, а не льояльність чи ідеологічна розбіжність. Виїмками були Джонатсан Поллард, який працював для Ізраїлю, і Леррі Ву-Таі Чин, що працював для Китаю. Еймс і його дружина робили це виключно задля вигідного, люксусового життя.

Ця шпигунська афера, яка в іншому часі може не викликала би аж такого зацікавлення, вийшла на яв в дуже недогідний момент для президента Клінтона. Якраз в той час Російський парлямент – Державна Дума – прийняв рішення – проти волі президента Росії Бориса Єльцина – дати амнестію всім його противникам, яких він п'ять місяців тому наказав ув'язнити за збройний путч; між звільненими є і провідники путчу: Алєксандр Руцкой, лідер російських неділимців, і Руслан Хазбулатов, кол. голова парляменту. Останні події в Росії вказують на те, що президент Єльцин щораз більше тратить престиж і владу в користь свого прем'єр-міністра Віктора Черномирдина. За словами проф. Пітера Реддавея з університету ім. Джорджа Вашінґтона: "Єльцин часто є цілими днями непридатним до праці і керування урядом через депресію, надмірну консумпцію алькоголю, і застрики проти болю спини. В останній час він змінив свою лінію і прилучився до нової домінуючої еліти, яка противиться демократичним реформам і впливам ЗСА, і не хоче забути за імперіялістичні цілі Росії – хоча, з другого боку, вони далі жадні діставати від ЗСА долярову поміч."

Незрозуміло теж, помимо всіх познак, що президент Єльцин втратив контролю над своєю державою – навіть над своїм кабінетом міністрів – чому адміністрація президента ЗСА Билла Клінтона, не зважаючи на голосні протести впливових республіканців і навіть деяких демократів, продовжує беззастережно піддержувати Єльцина. Щоби бодай частково заспокоїти гостру публічну критику уряду і CIA, що її викликала шпигунська афера,

президент Клінтон зажадав від Москви, щоби вона негайно відкликала з Вашінґтону урядовців, замішаних у шпіонажі, та вислав до Москви делеґацію високих працівників СІА, щоби дістати відповідні інформації від Російської служби безпеки. Ясно, що ці наївні потягнення президента Клінтона закінчилися фіяском, і делеґація СІА повернулася з нічим. Це є ще один доказ, що праця шпигунського апарату, який перебрала Росія після розвалу Совєтського Союзу, не змінилася, змінилася тільки назва з КҐБ на СБРР, цілі залишилися незмінними!

Є кілька аспектів шпигунської афери, які хвилюють американську опінію і які варто розглянути. Перший пов'язаний з провалом американської розвідки:

- Коли і де рекрутовано Еймса?
- Чи це Еймс притягнув свою жінку до шпигунства, чи навпаки?
- Чому його співпраця з КҐБ так довго ие була відкрита? Беручи до уваги його місячну зарплатню біля 70 000 дол., купив хату за 540 000 дол. (за яку заплатив готівкою), і їздив люксусовим автом "Джеґуар" не викликали підозріння?
- Коли почали FBI і СІА його провіряти, і чому провірка тривала так довго?
- І що найважливіше: Чи може є ще інші "крети" (moles), закриті в рядах СІА?

Щоби відповісти на ці й інші питання, дізнатися про деталі і могти належно оцінити обсяг шкоди, яку заподіяла зрадлива акція Еймса – на це потрібно співпраці одного з оскаржених. Інакше, мабуть, ніколи не вдасться дізнатися, які дії американської розвідки – давніші й новіші – були скомпромітовані.

Другий аспект цієї афери – політичний: вона відкрила американцям справжнє обличчя президента Єльцина, його уряду і провідників опозиції в Росії, та дала поштовх до жвавої дискусії в ЗСА у Капітолю й масмедіях до питання: Чи зміни в російській політиці вимагають зміни американської політики? Впливові сенатори Патрік Лейгі, Ричард Люґер й інші, відомі аналітики американської завнішньої політики Генрі Кіссінджер і Збіґнєв Бжезінський висловилися до цього питання. В своїй книжці "Дипломатія" Г. Кіссінджер, кол. секретар стейту, обширно арґументує, яка повинна бути нова роля американської дипломатії відносно Росії. Він твердить, що простора Російська імперія, створена в останніх двох століттях, є в стані розпадання і створює дві причини напруження: спроби сусідів, як Іран і Туреччина, використати слабкість імперського центру, і спроби занепадаючої імперії відновити владу і впливи в усіх територіях, що були раніше під контролею Москви. ЗСА дотепер обмежувалися до доброзичливости до "уряду реформ" в Москві, а російські зазіхання в бік Балтійських держав і держав кол. Совєтського Союзу збували мовчанкою. ЗСА мало піддержували намагання держав кол. Совєтського Союзу здобути інтернаціональне признання і ніколи не оспорювали присутности і активности російських військових частин на їх

територіях. Політика ЗСА супроти Росії дотепер була наставлена на піддержку індивідуального лідера – Ґорбачева, в часах президента Буша, а тепер – Єльцина, які буцім то піддержують західньо-демократичні ідеї; уряд ЗСА неохоче або й зовсім не критикує їхньої дії, щоб не провокувати опозиції в Росії.

Кіссінджер уважає, що для Росії потрібна щедра економічна допомога і технічна піддержка, щоби влегшити час переходу; Росію треба прийняти в члени інституцій, які сприяють економічній, культурній і політичній співпраці. Рівночасно треба дати Росії до зрозуміння, що вона не має права знову рядити територію, як це було в останніх 300 роках за царів і комісарів. Захід не поможе, але, навпаки, пошкодить реформам в Росії, якщо він нехтуватиме й не реаґуватиме на імперські зазіхання Росії.

Подібну лінію дипломатії для американського уряду пропонує Збіґнєв Бжезінський, кол. дорадник през. Дж. Картера в питаннях національної безпеки. Він уважає, що Росія повинна стати національною, а не імперською державою, вона повинна співпрацювати із своїми сусідами, а не їх домінувати. Він запитує, чи дійсно дотеперішня концентрація, виключно на економічні реформи, вистачальна? На його думку, якщо б економічні проблеми несподівано зникли і прийшов проґрес, то це довело б до зміцнення російського шовінізму й імперіялізму. Його думку піддержує Роман Попадюк, кол. амбасадор ЗСА в Києві, який каже: "Економіка не є рівнозначна з демократією. Найкращий спосіб допомогти Росії – це збудувати міцний "вінок" довкруги неї, який здержував би російську політику експансії."

В недавньому виданні "Форин Афферс" Бжезінський остерігає, що дружба (partnership) Клінтона з Росією є загрозливо передчасною, а позбавлення України нуклеарної зброї є непоправною помилкою. В заміну Бжезінський закликає до консолідації геополітичного плюралізму, допомоги країнам "вінка" – Україні, Казахстанові й іншим, щоб гальмувати російську спокусу на відновлення імперії.

Недавно відвідали Америку три президенти усамостійнених держав кол. Совєтського Союзу, які можуть відігравати важливу ролю в майбутній політиці Америки. Першим, на початку року, прибув Нурсултан Назарбаєв, президент Казахстану – просторої, потенціяльно багатої держави. Після нього в першому тижні березня відвідав Вашінґтон президент України Леонід Кравчук, а 9 березня прибув президент Грузії Едуард Шеварднадзе. Президент Назарбаєв і Кравчук були запрошені до ЗСА президентом Клінтоном. У висліді їх відвідин можна бачити дещо змінену політику ЗСА щодо країн кол. СССР, які межують з Росією і могли би стати важливими факторами, здібними зупиняти російські імперські амбіції і ґарантувати стабільність Евразії. Якщо президент Клінтон буде прислуховуватися голосам, які арґументують потребу змін в політиці ЗСА відносно Росії, наступні місяці можуть принести цікаві зміни в користь України.

Ген. П. Григоренкові відновлено звання генерала

Генералові Петрові Григоренкові, відомому в усьому світі правозахисникові в СРСР, указом президента Росії Б. Єльцина, повернено звання генерал-майора, – повідомила листом, якого друкуємо, його дружина Зінаїда. Просимо наших побратимів не забувати про неї. Її адреса: 43-30 48th Street, Apt. E15, Long Island City, N.Y., 11104, Тел. (718) 784-3676

Головна управа Братства та Редакція "Вістей Комбатанта"

Дорогі друзі!

Дякую Вам за те, що надсилаєте мені журнал. Чесно кажучи, я читаю не все, але багато чого мені подобається. А головне, Ви пам'ятаєте, що я є. Мені це дуже потрібно, бо я самотня. Ви ж знаєте, що я поховала не лише чоловіка, але й сина. І тепер мені дуже тоскно і самотньо. Я завжди Вам вдячна за Вашу участь в похоронах Петра, за Ваш салют, який Ви віддали в його честь. Це я завжди пам'ятаю. Ви, напевно, знаєте, що посмертно Петро Григоренко указом Єльцина відновлений в званні генерала. Надсилаю Вам копію указу.

Що сказати про себе? Стара я і дуже часто хворію, до того ж зламала праву руку.

Ще раз дякую, адже з отриманням Вашого журналу я пересвідчуюсь, що до мене доходить і Ваше дружнє ставлення.

З Новим роком, з Різдвом! Всім Вам бажаю здоров'я, здоров'я і здоров'я.

Вітання дружинам, дітям, родинам.

19 січня 1994, Нью-Йорк *Зінаїда Григоренко*



Ген. П. Григоренко (2-ий зліва) з дружиною Зінаїдою (1-ша зліва) під час Головного делеґатського з'їзду Братства кол. вояків 1-ої УД УНА на Верховині в 1985 р. 2-ий справа -- сотник Канадської Армії Богдан Панчук; з прапором З. Завадович (Філядельфія), посередині пані Люба Білик.

Світлив: Орест Слупчинський

Богдан Кутний

ЄВГЕН ЛЕВИЦЬКИЙ



Недавно відійшов від нас побратим по зброї Євген Левицький. Не згадуватиму про його та його дружини театральні успіхи, а почну від першої зустрічі. У Великому театрі у Львові під час війни йшла вистава "Камінний господар", в якому його дружина Віра грала чоловічу ролю, котра залишила в мене глибоке враження до сьогодні.

Прийшла дивізії "Галичина", від'їзд на вишкіл до Гайделяґру. Всі малого росту попали в 4-й рій, 10-ої сотні. Мабуть, той рій був унікальний тим, що в нашій кімнаті поряд спало три пари братів на три-поверхових ліжках: нагорі – Юрко (пропав без вісти) і Зенон (інвалід, живе у Львові) Врублевські; на другому поверсі – Ярослав та Богдан Кутні; внизу "на патрері" – Євген та Орест Левицькі. Євген, хоч був старший від нас, але був серед нас немов наш ровесник. Однак його життєвий досвід, розсудність, вмілість ставили нас до нього з пошаною. Ми зжились, мов одна родина: їли разом, ділились харчами, робили "ґінлеґен".

Диригент О. Осташевський зорганізував хор, який складався з знаменитих співаків й можна було його назвати "професійним". Хор їздив на концерт вибраних пісень, влаштований Військовою Управою. В хорі співали Євген і Орест Левицькі, Карп'як і я був теж тим щасливцем. Маршування хору на проби вулицями Львова – Пелчинською, Сапіги, Коперника, Леґіонів з піснями збирав багато глядачів – одні раділи, сміючись, інші йшли побіч хору, в інших ми бачили сльози в очах...

Віра Левицька приїжджала до Гайделяґру з театром легких форм "Веселий Львів", що ставив програми для розваги вояків. Наш рій не міг дочекатися відвідин пані Віри, бо вона з собою привозила розраду, веселість і розвагу – була погідної та веселої вдачі.

Згодом воєнна доля рознесла нас по різних школах, вишколах, боях.

Капітуляція. Я опинився в таборі у Реґенсбурзі, де зустрів панство Левицьких. Вони мали донечку й сина. Євген щасливо вернувся з-під Бродів й пройшов інші бої. Згодом нас пернесли до Ульму, до "Седан Казерне", де Євген і я працювали в таборовій адміністрації. Я часто бував у них, ставши майже членом їхньої родини. Звідтам Левицькі виїхали до Америки, а я залишився в Німеччині. В Америці Євген і Віра відзначили свій золотий ювілей подружнього життя.

Родина Левицьких залишила в мене найкращі спомини, котрими хочемо висловити наші співчуття пані Віри й її родині.

Володимир Молодецький

З ЦИВІЛІСТА У ВОЯКА

Недавно відбувся військовий суд над стрільцем Каєл Бравн, який служить в Canadian Airborn Regiment (парашутний полк), котрий відбував миротворчу службу ООН в Сомалії. Цей процес спричинив багато дискусій між прихильниками збройних сил і їх противниками. Противники стараються використати цей інцидент для підкресленя свого неґативного ставлення до війська, уважаючи, що армії – це вишкільний ґрунт для "вбивців". Гляньмо на цю справу з обох протилежних точок зору.

Стрілець Бравн оскаржений в тортуруванні і вбивстві 16-літнього сомальського хлопця, якого він з іншими вояками того полку, що стояли на варті, впіймав у таборі, оскаржуючи хлопця в крадежі військового майна. Справа неприємна для канадської армії. Слідство виявило, що в цю справу були вмішані й інші. Немає сумніву, що ця афера кидає тінь на добре ім'я канадських миротворців – peace-keepers, якими канадська армія дуже гордилася, і додала арґументів противникам військової служби і пацифістам. Почулися голоси, зокрема молодого покоління, що армія – це кримінальна організація, метою якої є вбивати людей і до неї тяготіє тільки кримінальний елемент, що в армії бачить можливість "леґально" виявити свої садистичні нахили.

У всіх арміях світу дуже високо цінується моральний рівень вояка, якого нарід уважає за свого оборонця. В минулому за ворога вважалося противника тільки так довго, як довго він мав зброю в руках. Коли він був ранений або коли він кинув зброю і підняв руки вгору, його за ворога більше не уважали і поводилися з ним, як пристало цивілізованим людям. Цивільне населення повинно було залишатися осторонь бойових дій, а армії мали робити все можливе, щоби не наносити населенню воєнних жорстокостей. Такі відносини до противника зафіксовані Женевською конвенцією з 1864 року, котра стала підставою військової етики, по англійському "millitary code of ethics". Щойно у другій світовій війні Німеччина і Радянський Союз, дві "імперії зла", виламалися поза рамці Женевської конвенції і повели жорстоку боротьбу проти противника на фронті і проти цивільного населення. Гітлерівська Німеччина робила це в ім'я філософії її вождя, що німці це "надлюди", а інші, зокрема слов'яни, це "підлюди", а Сталінський Радянський Союз – в ім'я другого "геніяльного вчителя, Владіміра Ілліча", котрий вчив, що "все, що добре для перемоги комунізму, є моральним". Не означає це, що до другої

світової війни не було надуживань, не було воєнних злочинів. Стара римська пословиця каже, що серед брязкоту зброї мовчать музи. Під час бою, людиною володіють дві основні негативні емоції: страх і ненависть. Під впливом цих емоцій в розгарі бою, дехто може поповнити різні жорстокості. Ми не маємо права їх виправдовувати, але можемо тих людей розуміти. Одначе, вбивства і тортурування 16-літнього неозброєного хлопця, ані оправдати, ані зрозуміти не можна. Факт, що при цьому ті, які цей злочин виконували, робили знімки, вказує, що в цій жахливій ситуації вони відчували якусь сенсуалістичну приємність. Цього випадку в часі миру, не можна навіть порівнювати до воєнних злочинів, які постають в розгарі бою; все ж таки насувається питання: Як в час війни молода людина, вихована на християнських принципах, опинившися в армії, готова не тільки вбивати, але віддати своє життя. Розуміється, що, ми не говоримо про знущання над в'язнями ані про воєнні злочини.

Молодий американський вояк у В'єтнамі в розмові з воєнним кореспондентом сказав таке: "Ти застановляєшся над тим, де ти і що від тебе вимагається, і здаєш собі справу, що, скоріше чи пізніше, муситимеш вбити. Але того вповні не розумієш тому, що в суспільстві, в якому ти жив, убивство зараховується до найжахливіших злочинів. Однак тут всі принципи, які в тебе впоювали все твоє життя, обернені догори ногами, й коли ти врешті мусиш убити, відчуваєш відразу й огиду". Але й цей молодий вояк і інші в різних арміях світу, помимо відрази й огиди, мусили вбивати. Як може така людина, на приказ чужої людини, проти всіх своїх переконань, убивати?

Військова машина вміє домогтися від вояка абсолютного послуху, безкомпромісового виконання наказу, навіть якщо цей наказ вимагає убити противника, й при виконуванні його віддати своє життя. Але чи це дає тій людині право на поповнення воєнних злочинів? Закони військові є дуже строгі й невиконання наказу каране жорстоко, але вкінці, все зводиться до одного: вояк виконав наказ автоматично без спротиву, отже – добровільно. Немає сумніву, що така молода людина, яка донедавна жила у добробуті й релятивній безпеці, мусила пройти якусь трансформацію. Ця трансформація, часто незрозуміла для молодого вояка, відбувається на підставі прецизного й випробуваного пляну. Армії всіх країн світу можуть взяти в свої руки якунебудь молоду цивільну людину й перемінити її протягом кількох тижнів у вояка з правильним, з точки зору армії, способом мислення і правильними рефлексіями. І ця переміна починається під час рекрутського вишколу.

Рекрут у кожній армії, чи він добровільно вступив чи його покликано примусово, мусить пройти вишкіл, який в англомовних арміях називається "Basic traning" або часами "basic to all arms". Процес, який,

звичайно, незрозумілий для молодого рекрута, який одначе в короткому часі, звичайно за три місяці, перемінює його з цивіліста у вояка.

Завданням рекрутського вишколу не є навчити військового знання. Це прийде пізніше. Ціль вишколу: змінити тих людей, щоби вони могли виконувати речі, які без такого вишколу вони ніколи не виконували б. Осягається це при помочі застосування величезної фізичної і ментальної пресії на людей, вповні ізольованих від їхнього нормального цивільного окруження, включених у окруження, в якому єдиною правильною поведінкою, єдиним правильним способом думання є це, що бажає армія. Цей процес називається: "дати рекрутові правильну мотивацію". Протягом перших днів рекрутові дають мало часу на відпочинок і сон, і він примушений розпрощатися із своїм попереднім стилем життя. Він віддає свій цивільний одяг, одягає військовий одностріл, підтинає волосся до стандарту, прийнятого в армії, одним словом, позбувається всіх ознак своєї цивільної індивідуальности, а все робиться у такому поспіху, що він не має часу над тим застановлюватися, ані сили противитися. Отже, першою фазою переходу з цивіліста у вояка є знищення попередніх поглядів рекрута і впоєння в нього ідеї, що він не має іншого виходу, як придусити всі індивідуальні погляди, навіть думки, і поступати та думати так, як хоче армія.

На початку вишкіл для більшости рекрутів виглядає таким важким, що, здається, його не витримаєш. Але він стає щораз важчим з тижня на тиждень. Рекрутові здається, що він попав під безупинний "вогонь" образ і зловживання. Метою такого підходу до рекрута є зламати його індивідуальну гордість і зменшити його відпорність на впоєння нових принципів, нових пріоритетів. Рівночасно від нього вимагається щораз більшої уваги і настороженности, негайного й невідкладного послуху. Це все відбувається під жахливим ментальним і фізичним тиском та у великому напруженні. Безупинне фізичне зусилля, спеціяльно підготована руханка, роблять рекрута сильнішим і він не тільки витримує все, але проходить його успішно, що, в свою чергу, дає рекрутові величезну сатисфакцію і почуття вищости над цивілістом, забуваючи, що ще недавно і він був тим цивілістом. Все робиться тільки з однією метою: зробити з цивіліста вояка, людину, яка перестає функціонувати індивідуально, а стає нерозривною частиною групи. Здавалося б, що вчити вояка маршувати в прецизних колонах – це безглуздя. Адже перейшло понад сто літ від часу, коли збиті формації мали якенебудь застосування в бою. Але в часі рекрутського вишколу посвячується багато часу на вишкіл прецизного маршу тому, що маршувати у збитій колоні, коли кожний вояк робить той самий рух в тому самому часі, коли всі тіла рухаються в тому самому напрямку, є найкращою лекцією двох речей, які вояк мусить знати й у

них вірити: що приказ мусить бути виконаний автоматично і негайно, що він не є вже більше індивідуум, але частиною групи.

Рекрути не тільки є під впливом, як їм здається, "терору". Вони є безупинно під впливами, які ґльорифують їх службу. Полкові прапори, вихідні однострої, військові оркестри. В них вироблюється прив'язаність до тих символів, виробляється "esprit de corps". Це почуття гордости з приналежности до військової частини, до групи, не дає воякові зробити нічого такого, з чого його частина мусила би стидатися. Стає ґарантією, що вояки будуть дотримуватися військової етики. Вояк, який виламався з рамців військової етики, не мав почуття "esprit de corps", тим самим, можемо сказати, він не здав іспиту з переходу від цивіліста до вояка, він надальше залишився "індивідуум", а не став нероздільною частиною групи.

Пацифісти й противники збройних сил уважають, що армія виховує вбивців, впоївши в вояка, що він, як одиниця, не числиться, що числиться тільки група, тобто, його військова частина, що він мусить виконати приказ відразу без надуми, виховує людину, яка спочатку уб'є тому, що вірить, що від того залежить добро її частини, а потім привикне до того й буде вбивати з приємністю. Вони підхопили справу з стрільцем Бравн і викрикують, що власне цей воєнний суд доказує, що смерть і людське терпіння для вояка є без значіння, що війни існують тільки тому, що армії вишколені з метою убивати ворога, шукають можливості ввести свій вишкіл в дію і розрядити леґально свій кровожадний інстинкт.

Для кожного з вояків, який пройшов війну і зазнав на власній шкірі "приємностей" війни, є ясним, що закиди пацифістів безпідставні. Кожний колишній вояк готовий жертвувати своє життя за батьківщину, може і, між іншим, тому, що в нього залишилося це сильне почуття приналежности до групи, але в тім випадку "espirit de corps" відноситься не до військової частини, але до нації. Він бачить війну тільки як остаточність, він не бажає воєнного жаху ані населенню, ані сам не бажає вдруге це переживати. Думка пацифістів, що вбивство для вояка стає привичкою, є також абсурдом. Багато з них, включно зі мною, не беруть участи в полюваннях тому, що навчилися шанувати життя – навіть звірини.

Все, що згаданий воєнний суд доказує, це те, що всюди знайдуться люди, які виламлюються поза рамці групової моралі, але вони не є правилом, тільки вийнятком, і за їх поступування не може відповідати група, до якої вони належать. Неморальний проступок одного чи кількох канадських вояків у Сомалії не може вимазати доброго імені канадського вояка, на яке він собі заслужив.

Олександр Роль

"ЗАХИСТ УКРАЇНИ НЕ МОЖУТЬ ҐАРАНТУВАТИ ЧУЖІ ДЕРЖАВИ".

П'ятий з'їзд Спілки офіцерів України, який відбувся 18 грудня минулого року в Києві, обрав головою СОУ генерал-майора Олександра Роля. Олександр Роль народився в Києві, де закінчив середню школу і пройшов вишкіл в аероклюбі. Навчався в Чернігівському авіяційному училищі. Згодом закінчив Військово-Повітряну академію. Був льотчиком-винищувачем, вииищувачем-бомбардувальником, а також працював на штабній роботі. Три роки обіймав посаду радника командуючого військово-повітряними силами В'єтнаму. Хоча майже вся військова служба Олександра Роля пройшла поза межами України, він розмовляє соковитою українською мовою, що свідчить про здорове коріння його роду.



-- Пане генерале, якою Ви бачите ролю Спілки офіцерів України в державному будівництві?

– Головне завдання Спілки – спрняти розбудові Збройних Снл і тим самим зміцнювати Українську державу, оскільки один з інститутів її захисту – армія. СОУ – громадська організація, куди входять як офіцерн, котрі перебувають на дійсній службі, так і ті, що в запасі та у відставці. Спілка пережила тяжкі часи, бо була невизначеність щодо неї з боку Міністерства оборони. Безумовно, якісь помилки допущено її керівництвом, а значить, і мною, оскільки я був членом проводу. Одна з них – надмірне захоплення політичною діяльністю, бо все-таки основне покликання СОУ – розбудова Збройних Сил, і внступати з критикою Головнокомандуючого у формі різних заяв навряд чи доцільно. Це, звичайно, й внкликало неґативну реакцію керівних осіб.

Зрозуміло, що жодної допомоги від Збройних Снл СОУ не потребує, вона сама їм допомагає, враховуючи важке матеріяльне становище армії, підтримує наших військовиків морально. Яким чином? Ми вважаємо своїм обов'язком виховувати особовий склад армії в дусі українського патріотизму, славних традицій Українського війська. Діяльність СОУ в цьому напрямі важко переоцінити, бо вона має тісні зв'язки з іншими громадськими організаціями, учасниками національно-внзвольної боротьбн, які можуть суттєво впливати на вишкіл і виховання особового складу.

Сьогодні нам слід чітко визначити і скориґувати шляхи відродження Спілки офіцерів України, і саме це має за мету її керівництво. Напередодні останнього в минулому році засідання проводу керівники СОУ мали зустріч з начальником Головного управління виховної роботи і соціяльно-психологічної служби Міністерства оборони генерал-лейтенантом Кобзарем. Під час бесіди ми з'ясували, що наші позиції щодо завдань і місця СОУ в розбудові і зміцненні Українських Збройних Сил співпадають. Як стверджував генерал Кобзар, Міністерство оборони буде підтримувати всі організації, котрі сприятимуть підвищенню боєготовности Українського війська, звернув увагу на необхідність пошуку нових. Йшлося про те, щоб у військових частинах частіше виступали колективи художньої самодіяльности, професійні актори, організовувалися зустрічі з цікавими людьми.

Словом, у нас відбулася конструктивана розмова з генералом Кобзарем, і він обіцяв передавати її зміст міністрові оборони. Спілка офіцерів має працювати в тісному контакті з Міністерством оборони, з усіма державними структурами, від яких залежить захист незалежности нашої держави. Адже і СОУ, і Міністерство оборони роблять одну державну справу.

-- Ви брали участь у розробці військової доктрини України. Як її оцінюєте?

– Вона є оборонною. Доктрина, прийнята в жовтні минулого року Верховною Радою, стала державним документом, якого солдат має дотримуватися, а не оцінювати.

Починаючи з 1991 року, я багато разів виступав і в праці, і з різних трибун і говорив про те, що Україна повинна мати атомну зброю як засіб стримування. Наша держава мусить володіти ядерною до того часу, поки хоча б одна з країн, котра може стати нашим противником і спричинити військове протистояння, не позбудеться ядерної зброї. Така моя думка. Яку б армію ми не утримували, ніщо не йде в порівняння з ядерним потенціялом, який для України є засобом захисту.

Позиція нашого політичного керівництва спричинила кілька неґативних процесів. Ще десь 24 серпня 1991 року Україна чомусь дуже поспішно проголосила на увесь світ, що буде без'ядерною державою. Інший приклад. Навіщо, кажуть нам, Україні Чорноморська фльота, якщо вона заявила, що фльота їй необхідна тільки для льокальних потреб? Так виникає проблема Чорноморської фльоти з усіма її наслідками. Прикро, що ми в шаленому темпі віддали тактичну зброю, яка могла б набагато краще захистити Україну, ніж найчисленніші армії. Без сучасної зброї не можна ґарантувати національної безпеки.

Україна мусить виходити з того, що неможливо забезпечити захист держави від збройного нападу противника, покладаючись тільки на ґарантії інших держав. У питаннях обороноздатности і національної безпеки України ми можемо орієнтуватися лише на власні сили.

Розмову вела Марія Базелюк
("За вільну Україну", 14 січня, 1994)

Олександр Шевчук

ЯДЕРНА ЗБРОЯ ПОТРІБНА ХІБА ЩО НАШИМ ПОЛІТИЧНИМ КУХАРКАМ

Широкому загалові політиків, фахівців і рядових громадян України та інших держав відомо, що наша країна з великим відривом посідає перше місце в світі за кількістю атомної зброї – і зброї чужої – і на квадратний кілометр, і на душу населення, і відносно національного валового продукту в порівнянні з такими великими країнами, як Росія, США і Китай.

Це не може не турбувати і політиків, і громадян. Тим паче, що деякі наші владоможні особи не вбачають у цьому біди, небезпеки і закликають до збереження в Україні зброї тієї. Головна ж небезпека криється в тому, що ота наша – чужа зброя страшна зосереджена нині по всій Україні і націлена майже на всі, або на всі, країни НАТО. А кнопка-команда на запуск ракет з ядерними боєзарядами, здатними знищити все живе на плянеті й саму плянету на орбіті своїй, перебуває тепер у руках президента Росії – Єльцина Б.М. Але завтра може вона опинитись у інших руках, у нового президента Росії, приміром, Жириновського В.В.

Уявляєте? Кнопка від ядерної зброї, що розміщена на українській землі, – у Жириновського В.В., яким уже в світі лякають дітей.

Пометикуймо над цим, депутати, урядовці і співгромадяни...

– А що ж керівництво і військові отих країн НАТО. на міста, промислові й військові об'єкти яких націлені чужі-наші ракети, байдуже сприйняли це, простакувато?

– О! Ні-і... Простота тридцятих років канула в далеке минуле.

Для зустрічі наших ракет сьогодні добряче вони підготовлені – пригадайте недавній іраксько-кувейтський конфлікт. На противагу декому вони мають достатній науковий, технічний, економічний, технологічний, промисловий, географічний потенціяли та вояків-патріотів. З різних стартових майданчиків і установок різних країн НАТО ще у вісімдесяті роки на Київ було націлено, здається, чотири ракети з касетними ядерними боєголовками – для надійности знищення всього живого в столиці; на кожний значний промисловий центр України націлено теж по кілька ракет з ядерними боєзарядами; всі обласні центри, залізничні вузли, аеродроми, аеропорти, річкові і морські порти, кожне велике оборонне промислове підприємство нашої держави перебувало під прицілом ракетних комплексів військ НАТО з атомними боєзарядами різної потужности. І ще: стратегічна тяжка авіяція, яка мала бомбити ядерними, термоядерними і звичайними потужними бомбами кожний клаптик землі в Україні...

Правда, що моторошно навіть читати про це? І вся ота "ласка" – за ядерну зброю чужу і кнопку-команду в підозрілих руках.

– То кому ота ядерна зброя на землі українській потрібна?

– Мабуть, самогубцям, ворогам України та, хіба що, політичним кухаркам.

"Молодь України", 18 лютого 1994)

ЯК СПРАВИ У "БЛАКИТНИХ ШОЛОМІВ"

Закінчилась чергова ротація укрбату у Сараєві. У його складі -- військовослужбовці з Одеської військової округи. Військовий журналіст підполковник Олександр Цимар зустрівся з заступником начальника штабу ОдВО генерал-майором Ю. Єрмаковим і попросив його відповісти на деякі запитання.

-- *Юрію Михайловичу, які новини надходять із Сараєва, де триває почесна і дуже нелегка місія воїнів Одеського військового?*

– Згідно з відповідними домовленостями, військовий контингент України – члена ООН – бере участь у складі міжнародних миротворчих сил. З боку командування міжнародних сил претенсій до особового складу українського батальйону ООН немає. Добре ставиться до наших хлопців і більша частина місцевого населення. Це, як на мене, дуже приємно. До речі, про ставлення батальйону до відповідальної справи свідчить і той факт, що незабаром військовий контингент України буде там збільшено.

-- *Розкажіть, будь ласка, про основні напрямки підготовки особового складу.*

– По-перше, спеціяльні знання та навички. До навчального центру потрапляють солдати і сержанти після року служби за двох головних умов: добровільність та альтернативність, тобто – конкурс. Адже відібрати треба найкращих. За два місяці додаткової підготовки людину всебічно вивчають, готують, перевіряють її морально-ділові якості. Воїнів знайомлять з історією країни, звичаями населення тієї місцевости, де їм доведеться виконувати свої обов'язки. Потім – теоретичні іспити та практичні контрольні заняття (для всього особового складу). Хто не витримав їх або змінив рішення їхати (буває і таке), повертається назад у частину, звідки прибув. Офіцери, крім того, проходять через атестаційну комісію ОдВО, а командування батальйону – атестаційну комісію Міністерства оборони.

Вкрай важливий у цій справі набутий нами досвід, адже батальйон, як відомо, діє не перший рік. Наприклад, значну практичну допомогу у підготовці чергової зміни надали колишній командир батальйону полковник Іван Ківа, його заступник по озброєнню підполковник Микола Трясак, інші офіцери.

-- ***І вносяться якісь корективи?***

– Звичайно! Наприклад, дійшли висновку, що доцільно особовому складу на час перебування там укласти контракти з Міністерством оборони України, призивати – знову ж таки за умов добровільности та відповідного професіоналізму фахівців – солдатів та сержантів запасу. Змінено організаційно-штатну структуру батальйону, тепер там є підрозділи забезпечення – медичний, інженерний, ремонтний. А відтак є змога робити середній та капітальний ремонт техніки, озброєння, надавати людям медичну допомогу. Раніше це виконувалося силами військових формувань ООН інших держав.

-- ***Юрію Михайловичу, чи працює прямий канал зв'язку з батальйоном?***

– Деякий час (із зрозумілих причин – війна) канал не працював, оскільки був пошкоджений. Але відправлено нову апаратуру, фахівців. Усе було зроблено оперативно. Тепер розмовляємо, як кажуть, напряму, залагоджуємо будь-які питання. Коли виникає необхідність, то з воїнами можуть зв'язатися і їхні родичі.

-- Декілька слів про систему забезпечення і постачання, маю на увазі пальне, продукти харчування.

– Ця проблема вирішується по лінії ООН. Щодо соціяльного захисту воїнів, то він забезпечується Законом України "Про соціяльний і правовий захист військовослужбовців і членів їх сімей". На період відрядження, наприклад, офіцер не виключається зі списків частини, не знімається з грошового утримання, а його сім'я, що дуже важливо, отримує продовольчий пайок.

-- Юрію Михайловичу, якщо там існує проблема "мовного бар'єру", то як вона розв'язується?

– У складі батальйону є штатні перекладачі. Крім того, прагнемо, щоб у кожному підрозділі була людина (офіцер, прапорщик, солдат), яка володіє, приміром, англійською.

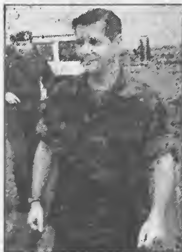
-- Основи успішного несення служби там, як відомо, закладаються тут, на Батьківщині. Хто готує наших хлопців до виконання міжнародної місії?

– Хочу підкреслити, що ці люди, офіцери та прапорщики навчального центру, не мають якихось пільг, тобто, працюють на загальних підставах і в однакових умовах. Через нестачу пального, з метою економії, заняття проводять не на бойовій техніці, а на тренувальних засобах. Така база є і вона використовується з максимальною напругою. Багато сил віддають цій важливій справі начальник навчального центру з підготовки військовослужбовців для служби у миротворчому батальйоні ООН підполковник Ханжин, старший лейтенант Стрекашов, капітан Савчук. До речі, капітан Савчук, який підготував уже не одну зміну фахівців, включений до складу батальйону. А командиром батальйону призначено підполковника Коцерубу Володимира. Він дуже досвідчений офіцер. Навіть важко собі уявити, щоб він заспокоївся на досягнутому щодо своєї професійної підготовки. Про таких кажуть: завжди в пошуку. Частина, якою він командував в окрузі, була передовою.

-- Дякую за бесіду.

Стів Комаров

АДМІРАЛ БООРДА



Американський адмірал Джеремі Боорда (Jeremy Boorda) не турбується "більшими справами", а всю його увагу займають щоденні завдання, наприклад, приготування до бомбардування сербських позицій кругом Сараєво. "Я тримаюся моєї доріжки, – сказав він репортерам. – Більшими справами хай займаються більші люди".

Мабуть, незабаром Боорді прийдеться не відкладати "більших справ" надовго. Теперішнього 55-річного командира південного крила НАТО вважають першим кандидатом на пост начальника морських операцій, яким сьогодні є адмірал Франк Келсо. Як президент Клінтон його номінує, а сенат затвердить, цей пост обійме людина, котра вийшла з найнищої ранґи рекрутів*. Його колеґи із чотирма зірками або закінчили морську академію або мали за собою коледжі (ROTC).

Боорда, прабатьки якого виеміґрували з України, залишив гайскул, покинув свій неприхильний дім та затаїв свій вік 17 років, щоб його прийняли до воєнної фльоти 38 років тому.

Він вибився з-посеред звичайних моряків та вступив до офіцерської школи в 1962 році. Він спеціялізувався у наземних боях, закінчив морську воєнну академію та університет в Род-Айленд (Rhode Island).

Згодом на зміну він перебував на командному пості на морю, то відбував службу в Пентаґоні, ставши начальником персоналу фльоти в 1988 році. В 1991 році він став командиром американських морських сил в Европі та командиром південного відтинку НАТО.

Боорда не любить бюрократії и наперед передбачив, що мрії фльоти збільшитися до 600 кораблів, стануть нездійсненні після закінчення першої каденції Реґана.

Його філософія: якщо здоровий глузд каже тобі порушити правила – так і зроби. Часом його здоровий розум брав верх над складними правилами щодо персоналу воєнної фльоти. Завдяки його аґресивним заходам фльота "виструнчувалася" навіть під час війни в Перській затоці. Його заходи виправ-

далися тепер, коли фльота не мусить проходити через драстичні зміни через скрутне становище обмеженого бюджету.

Боорда став популярним серед моряків, як почав показувати тижневе відео про персональні справи. Його теж знають як неабиякого жартуна. Приїжджаючи до морської бази, він часто казав своєму водієві сідати ззаду, а сам брав в руки керівницю свого автомобіля. Коли підходили високі офіцери, Боорда вискакував з авта й отворав двері для свого водія, який висідав з усміхом від вуха до вуха.

(US Today, 18 лютого 1994)

* Адмірала Боорду вже затверджено начальником морських операцій – це найвищий командний пост Американської военної фльоти.

Посмертна згадка

ПОМЕР РЕД. ВОЛОДИМИР ҐОЦЬКИЙ



З сумом повідомляємо, що 11 лютого 1994 р. в Лондоні, Англія, помер наш довголітній співробітник, полум'яний патріот і журналіст-публіцист Володимир Ґоцький. Покійний був автором численних статтей в українській пресі Европи й Америки. У минулому був редактором щоденника "Життя в таборі" в англійському полоні дивізійників у Ріміні, Італія, довголітнім співробітником "Української Думки", "Вістей Комбатанта" та багатьох інших часописів і журналів діяспори.

Написав два томи дуже цікавих і цінних споминів: "На другому етапі" (1990) і "З Перемишля до Ріміні" (1992), які вийшли накладом автора й Об'єднання бувших Вояків Українців у Великій Британії.

Покійний народився 3 жовтня 1909 року в Остові біля Радимина, Перемиського повіту. Був політичним в'язнем польських тюрем і концтабору Береза Картузька, політичним діячем у Перемишлі та вояком 1-ої Дивізії УНА, основником Фундації "Другий Етап" та активним діячем патріярхального руху в Англії.

Похоронено його на лондонському кладовищі Ґаннерсбері.

Редакція "Вістей Комбатанта"

Олег Гринів

"ВИЗВОЛЕННЯ" УКРАЇНИ В 1944 РОЦІ

Як і за тоталітарного режиму жителі незалежної України відзначають черговий ювілей визволення своїх міст і сіл від німецько-фашистських загарбників, готуючись успішно відсвяткувати п'ятдесятиріччя "перемоги у Великій Вітчизняній війні". Все майже так, як і за часів Хрущова, Брежнєва, Горбачова чи інших компартійних "вождів" колишнього СРСР. Мимоволі доходимо висновку, що українці насправді не визнають загальноприйнятої тепер у цілому світі оцінки цієї штучно створеної супердержави як "імперії зла" і намагаються продемонструвати свою духовну спадковість з імперськими традиціями. По радіо і телебаченню знову широко пропаґуються пісні воєнних років (звичайно, лише російською мовою), що ніяк не сприяють патріотичному вихованню молодого покоління. Телеглядачі знову отримують змогу насолоджуватись кінострічками з часів молодости. Напевно, скоро знову побачимо на голубих екранах "Молоду ґвардію", "Повість про справжню людину", "Сина полку" та інші картини, окрім відомої кіноепопеї про десять "славних сталінських ударів". Не обриваються навіть "звільна всі пута, що в'язали нас з давнім життям".

Постає принаймні три питання: чи справді найкровопролитніша за всю історію людства війна була для нашого народу "великою вітчизняною"? Чому ми намагаємось відзначати п'ятдесятиріччя визволення наших міст і сіл від німецько-фашистських загарбників, якщо ці населені пункти після того попали під тоталітарний режим "імперії зла", що проводила політику етноциду, знищуючи українців? Як оцінювати участь українців у бойових діях другої світової війни під різними прапорами?

Звичайно, можна пробувати іґнорувати ці питання, протиставивши їм емоційні арґументи: люди загинули, люди терпіли, тому вони заслужили на вдячне слово. Справді втрати нашого народу в тій війні величезні, що навіть зазначає виданий у 1985 році в Москві "Демографический энциклопедический словарь": за роки "великої вітчизняної" війни загинув кожен шостий житель України, а 2 млн. людей загнано в гітлерівське рабство (с. 491). Якщо зважити, що цей же словник показує населення України в 1940 році в 41,3 млн. людей, то виходить, що ми втратили десь з 7 млн. співвітчизників. Та треба застережити, що за повоєнний час у СРСР показувались різні дані про людські втрати у воєнні роки: спочатку називали 8 млн. людей, а вже в останній час дехто подавав навіть 42 млн. Таким чином, втрати в 7 млн. осіб, напевне виведені з розрахунку 20 млн. людських життів, що офіційно приймались тоді в СРСР.

Емоційні арґументи наводяться, як правило, для того, аби схилити опонентів до святкування перемог червоної армії. Про інші частини українців, які безпосередньо воювали на фронтах війни, але під іншими прапорами

"забувають". Раніше вони не називались інакше, як "люті вороги українського народу", "фашистські найманці", "коляборанти" і т.д. Чому ж ми повинні оцінювати терпіння і жертовність у часи воєнного лихоліття лише червоноармійців, а інших – ігнорувати? Маю на увазі вояків Української Повстанської Армії та Української Національної Армії.

Треба підкреслити, що залежно від відповіді на ці питанння залежить наше ставлення до багатьох інших, зокрема тих, які безпосередньо пов'язані з процесами сучасного національного державотворення. Тут тупання ногами чи грубі викрики, як це дозволили собі деякі учасники з числа колишніх червоноармійців, протестуючи проти спроби Президента держави поглянути нетрадиційно для них на події п'ятдесятирічної давнини, нічого не дають і не допомагають. Такі дії засвідчують лише одне: дехто й нині не хоче поступитись принципам навіть тоді, коли вони виходять за межі історичної правди.

Безумовно, порушені питання далеко не прості. Відомий історик Тарас Гунчак писав: "Проблеми другої світової війни з історичної точки зору із величезним розмаїттям учасників та жертв цієї війни є такими складними, що намагання звести їх до простої формули добра і зла, друзів і ворогів або правильних чи неправильних результатів було б надмірним спрощенням. Залишається багато білих плям, розуміння яких можна досягнути лише старанним та чесним дослідженням усіх наявних фактів".

В цілому історик має рацію, хоч у частковостях йому не можна не заперечити. Дослідження всієї повноти фактів доконечне тоді, коли йдеться про найповніше відтворення реальної картини. Проте ці факти можуть лише скоректувати окремі епізоди, а не саму суть згаданої війни в історії нашого народу. Аналізуючи її, мусимо насамперед відповісти на питання: коли розпочалась ця війна для нашого народу? Відомо, що жителі Волині і Галичини могли двічі вступати в боротьбу проти німецьких військ у складі інших окупаційних армій: у вересні 1939 року – на боці Польщі, а в 1941-1945 роках – на боці Росії. Однак не можна ігнорувати того, що фактично вони могли воювати в лавах німецької армії проти Росії, коли йдеться про вояків дивізії "Галичина". Нарешті, вони мали можливість воювати на два фронти (проти Німеччини і проти Росії) у складі Української Повстанської Армії. Непросте питання й щодо українців з Наддніпрянщини: вони могли воювати і в червоних військах чи совєтських партизанах і в складі Української Повстанської Армії. З цього випливають також різні відповіді на питання: коли закінчилась друга світова війна? Якщо для дивізійників друга світова війна закінчилась у травні 1945 року, то для українських повстанців вона тривала до початку 50-их років. По-різному можуть відповісти на це питання колишні червоноармійці, адже одна частина їх пов'язує кінець війни з капітуляцією Німеччини, друга – з капітуляцією Японії, а третя – могла бути залучена до злочинних дій проти українських повстанців і мирного населення західно-українських областей.

Ввважаю, що для українського народу початок і закінчення другої світової війни не збігаються з тими датами, які загальноприйняті в світовій

історії. Українці були втягнені у вир другої світової війни ще в березні 1939 року, що засвідчила битва на Красному полі під Хустом. Карпатська Україна з територією в 11,1 тис. кв.км і неселенням в дещо більше 552 тис. осіб сфокусувала інтереси різних держав. Більшовицька Москва не могла змиритись з тим, що на невеликому клаптику території зароджується незалежна Українська держава, яка магнетує погляди десятків мільйонів поневолених українців у СРСР, Польщі та Румунії. Без володіння Україною Росія втрачає шанси претендувати на світову імперію. Польща боялась, що волелюбний дух перенесеться на східну сторону Карпат і вона втратить окуповані західноукраїнські землі, тому воліла мати спільний кордон з "традиційним другом", цебто Угорщиною, яка після захоплення значної частини Українського Закарпаття не задоволилась, а намагалась проковтнути його повністю. Не могла бути байдужою до Карпатської України й Румунія, що утримувала Буковину і частину закарпатськоукраїнських земель. Аби уникнути звинувачень у необ'єктивності чи переоцінці, вважаю за доцільне звернутись до чужих джерел. Ось що писав на весні 1939 року британець Ланселот Лавтон (Lancelot Lawton) у статті "Україна: найбільша проблема Европи": "Якщо Україні пощастить, на сході Европи з'явиться держава, територіяльно і по населенню друга після Росії. Такого масштабу подія, найбільш правдоподібно, викликала б одночасні й важливі зміни всюди. Це вплинуло б, а то й вирішило б долю більшовизму в Совєтському Союзі, як і можливо націонал-соціялізму в Німеччині. Воно також вирішило б майбутнє Польщі, Румунії і сусідніх земель, і створило б нові проблеми для Британської імперії". Як бачимо, слова Лавтона проливають світло й на ставлення до України після проголошення державної незалежности через 50 років.

Радянська історіографія доклала чимало зусиль для того, аби доказати, що Карпатська Україна народилась з благословення Гітлера. Проте офіційні німецькі документи спростовують таку думку. За кілька днів до бою на Красному полі Гітлер сказав: "Якщо я був би пов'язаний з українцями та їх політичними плянами, то у Відні не проголошували б арбітражного рішення, яке зробило Закарпатську Україну нежиттєздатною". За дозволом Гітлера Угорщина придушила перші паростi незалежности маленької держави, існування якої при приєднанні в майбутньому навколо неї інших українських земель могло б, як вже зазначалось, змінити політичний клімат у Европі.

Так розпочалась для нашого народу друга світова війна. Відомий історик Володимир Косик пише: "Карпатська Січ, що налічувала близько 10-12 тисяч стрільців, погано оснащених і погано озброєних, перетворилась у національну армію. Українці всюди чинили опір, відмовляючись підкоритися рішенням Гітлера. Після п'яти днів запеклих боїв Угорщина окупувала територію цієї маленької держави. Українці продовжували партизанську війну в горах ще упродовж трьох тижнів. Ця "маленька" війна коштувала їм 5 тисяч смертей". Та не будемо забувати того, що тут українці виступили як окремий суб'єкт у формі державної організації на міжнародному рівні. Надалі українці відігравали самостійну ролю у цій війні лише після організації Української Пов-

станської Армії, завдяки якій був створений орган державної влади – Українська Головна Визвольна Рада.

У вересні 1939 року українці воювали проти Німеччини на боці Польщі і вже не відігравали самостійної ролі. 22 червня 1941 року Україна стала ареною боротьби двох імперіялістичних держав (більшовицького СРС і гітлерівської Німеччини) за світове панування. На жаль, ця війна дуже часто мала братовбивчий характер: українці воювали під різними прапорами проти співвітчизників.

Цілих п'ятдесят років ще із шкільної лави нав'язувалась думка жителям України, що разом з "братнім " російським народом українці вели "Велику Вітчизняну війну проти німецько-фашистських загарбників". Про звірства цих загарбників розповідали дітям ще в молодших клясах. Згадаймо оповідання Юрія Яновського "Дід Данило з "Соціялізму"", в якому змальовуються моторошні картини: "Я рухаюсь по коліна в людському горі, серед згарищ і розстріляних мирних людей. Часом я поночі наштовхуюсь серед степу на шибениці – там висять теж не військові і здебільшого жінки. Під моїми ногами ворушиться земля, – людей фашисти закопують в землю живих..." Подібні картини бачимо і в творах Олександра Довженка, який лише фраґментом у щоденникових записах зміг показати звірячу розправу більшовиків над борцями за волю України. Школярам вдовбували в пам'ять бажанівську "Клятву", з якої виносили думку: раз Україна не буде рабом німецьких, пізніше – фашистських – катів, то більшовики не можуть вважатись катами українського народу. Трагічний співець тирана народів Павло Тичина запевняв, що поневолені Москвою народи разом з росіянами переможуть "німецьку ставку", бо в нашій землі, цебто СРСР, Правда, Сила і Сталін у Кремлі. Так формувались міти про славних "сталінських соколів", "геніяльного полководця", дружбу народів, "справедливу боротьбу радянського народу" тощо.

Про звірства більшовиків на українських землях ніхто не згадував у Совєтській Україні до останнього часу. Навіть Довженків щоденник друкувався з цензурними вирізками. Позаяк більшовики подавались як добрі і справедливі вояки проти гітлерівських головорізів та їхніх спільників – "українсько-німецьких буржуазних націоналістів". то для останніх у совєтській літературі дьогтю не жаліли.

Спростувати тепер нав'язані стереотипи не так легко, бо вони підтримувались не лише пропаґандою. Не менше значення для їхнього утвердження мало насаджування страху. Про якусь об'єктивність у таких умовах не могло бути й мови. А об'єктивність вимагає усвідомлення того, що в другій світовій війні українці опинились між молотом і ковадлом. Тут не міг діяти принцип: "Ворог мого ворога – мій друг!" Доводилось вибирати не між добром і злом, а між меншим і більшим злом, що вимагало неупередженого підходу до конкретної ситуації та гнучкости у виборі тактики. З відстані часу, коли результати війни вже відомі, ці далекі роки сприймаються інакше, а тоді люди діяли в страшному воєнному хаосі, перед ними були різні варіянти вибору.

Насамперед мусимо відповісти: чи була війна 1941-1945 років для нашого народу "великою вітчизняною"? Для цього треба чітко дати визначення

поняття "вітчизни". Словник української мови трактує його як синонім до понять "батьківщина" та "рідна земля". Та в квазінауковій літературі подавалися нюанси цих понять: вітчизна трактувалась як батьківщина, але в соціяльному розумінні. При такому підході Україна як батьківщина була і для більшовика, і для націоналіста, але для першого вітчизною вважалась – совєтська Україна, а для другого – буржуазна Україна, в якій панують прокляті експлуататори, цебто поміщики та капіталісти. Таким чином, при трактуванні війни великою вітчизняною неодмінно доходимо висновку, що поневолені гітлерівцями українські селяни й робітники боролись за велику вітчизну – СРСР. Не даремно вони могли воювати лише під гаслом "За Радянську Україну!" як складову частину "імперії зла".Чи був СРСР, або більшовицька Росія, батьківщиною чи вітчизною для українців? По-перше, зважмо, що більше 10 млн. українців жили в СРСР менше двох років. Вони народились в тих частинах України, які були окуповані іншими державами. Вважати, що СРСР за такий короткий час міг стати для них батьківщиною чи вітчизною, – це вже питання політичних спекуляцій, а не наукової об'єктивности. По-друге, українці з Наддніпрянщини за два десятиріччя переконались, що СРСР, як і царська Росія, не був для них батьківщиною чи вітчизною. При протилежному підході довелось би замовчувати організований Москвою штучний голодомор 1933 року, коли коса смерти скосила 10, а може й 12 млн. українців. По-третє, як відомо, для Тараса Шевченка, в творчості якого найповніше втілився національних дух, Росія була чужиною. Чому вона через 100 років повинна бути батьківщиною для українців? Звичайно, можна заперечувати на тій підставі, що царська Росія була "тюрмою народів", а СРСР начебто став країною дружби народів. Та такі арґументи шиті білими нитками, адже навіть у Росії називають тепер СРСР "імперією зла". В цій імперії Україна не була рівноправною з Росією, що ототожнювалась з СРСР. Якщо навіть називати російський народ "братнім", то й тоді ми не маємо права називати землю сусіднього народу своєю батьківщиною чи вітчизною. Проте тут йдеться про взаємини метрополії (Росії) з колонією (Україною).

Визначаючи Росію батьківщиною чи вітчизною для українця з України, ми повинні логічно переоцінити два важливі правові акти – IV Універсал Центральної ради 22 січня 1918 року і Акт проголошення незалежности України 24 серпня 1991 року. Якщо Росія чи СРСР – батьківщина чи вітчизна для українців, тоді вони не мали права оголошувати частини цієї батьківщини чи вітчини незалежною державою, бо в такому разі йдеться не про реалізацію права нації на самовизначення, а про незаконний сепаратизм. Однак Верховна Рада України проголосила незалежність, керуючись цілком визначеними арґументами: 1. продовженням тисячолітньої традиції державотворення в Україні; 2. на основі права на самовизначення, передбаченого Статутом ООН та іншими міжнародно-правовими документами; 3. здійсненням Декларації про державний суверенітет України. Як бачимо, такі арґументи не залишають сумнівів, що Україна ніколи не була частиною Росії на законних підставах, тому ні Росія, ні її спадкоємець СРСР не можуть визнаватись батьківщиною чи вітчизною для українців на рідних землях. Таким чином, трактування

совєтсько-німецької війни 1941-1945 років як "великої вітчизняної" не що інше, як рудиментарне уявлення тоталітарного, імперського часу.

Відповідь на перше питання дозволяє перейти до питання про "визволення українських земель (міст, сіл) від німецько-фашистських загарбників". Що таке визволення? Словник української мови дає такі тлумачення дієслова "визволяти": "1. Звільняти кого-небудь з неволі, полону, ув'язнення і т.і.; 2. Робити вільним, надавати свободу кому-, чому-небудь, позбавляючи пригноблення, безправ'я, чийогось панування; 3. Відвойовувати захоплену ворогом територію; 4. Висмикувати, витягати що-небудь схоплене, затиснуте кимсь, чимсь; 5. Допомагати виходити з скрутного становища". Жоден з тих пунктів, за винятком третього, якщо його трактувати формально, не підходить до акту більшовицьких поневолювачів на українських землях у 1943-1944 років. Вони не звільнили український народ від німецьких окупантів, а тільки витіснили їх з української землі, накинувши Україні старе ярмо. Ось свідчення повоєнного року – лист колгоспників села Попелюхи, Піщанського району, Вінницької області до Микити Хрущова: "Микита Сергійович, батечко наш, заступник. Важко нам, обірвані ми всі, голі й босі, брудні й голодні, на людей не схожі, гірш худоби живемо. Ніколи нам не було так важко, як в цю хвилину, люди з голоду мруть, діти з недоїдання і хвороб стають каліками. Харчуємося ми лободою, корою, а в кого є гроші, їдуть у місто і купують хліб у комерційних магазинах, но за хлібом іти далеко – 140-160 км, а у нас ніхто не продає, з колгоспу ми нічого не отримали і немає надії, все згоріло, а ярина дуже слабка і, як виконаємо план, то всі подохнемо". Колгоспники скаржаться, що "простій людині не добитися правди, всі на неї кричать і не вірять", в обласному центрі ними не цікавляться, а "комсомольці і партійці мовчать", хоч "люди всі змінилися – худі, чорні, злі".

Сталінське керівництво визначило надмірні норми поставок, а в їх невиконанні звинувачували колгоспників, що в часи окупації піддались ворожій аґітації та пропаґанді і почали проявляти "дрібнобуржуазні настрої". На "визволеній" території України взимку 1946-1947 років почався голод. Були випадки людоїдства. Про це писав пізніше Хрущов, а відомий компартійний діяч Кириченко розповідав жахливу картину, яку він бачив в одному з колгоспів Одеської області: "Жінка різала на частини труп своєї дитини, який лежав на столі. При цьому вона промовляла: "Меланку ми вже з'їли. Тепер ось засолимо Іванка, протримаємось ще трохи"... Ця жінка від голоду збожеволіла і зарізала своїх дітей!" Сталін називав інформацію про голод брехливою, а Косиґін, як писав згодом Хрущов, нагримав на керівника республіканської компартійної організації. Вже навесні 1947 року Москва вирішила зміцнити республіканське керівництво і прислала на посаду першого секретаря ЦК КП(б)У "видатного діяча більшовицької партії і Радянської держави" Л.М. Кагановича.

Чи можна після того вважати повернення московських більшовиків на українську землю 1943-1944 року її визволенням? Можна шукати якихось об'єктивних причин голоду, та цікаво, що в Західній Україні, яка ще не зазнала так, як Наддніпрянщина, колгоспно-радгоспного ярма, голоду не було.

Нарешті, розглянемо третє питання, порушене на початку статті. Участь українців у бойових діях другої світової війни визначається тим, що вони мусіли вибирати один з трьох варіянтів (боротьба в лавах Української Повстанської Армії на два фронти, боротьба проти московсько-більшовицьких поневолювачів у спілці з німцями, боротьба проти німців на боці московсько-більшовицьких військ).

За часів тоталітарного режиму про Українську Повстанську Армію написано чимало фальші і неправди. Повстанці трактувались не інакше, як "українсько-німецькі буржуазні націоналісти" і т.д. Насправді УПА виникла насамперед для того, аби боротись проти німецьких окупантів. У виданій після капітуляції гітлерівської Німеччини відозві Головного Командира УПА Тараса Чупринки до бійців і командирів цієї армії зазначалось, що українські повстанці "не допускали, щоб німець свобідно господарив на українській землі й вповні її використовував для своїх загарбницьких цілей. Ви не дозволяли грабити українські села, не допускали до вивозу в Німеччину. Ваша караюча рука гідно відплачувала за розстріли й палення сіл. У боротьбі з Німеччиною наша Українська Повстанська Армія зорганізувалася і пройшла першу бойову школу".

Вже ця відозва спростовує більшовицьку брехню про українських повстанців. Звертаючись до своїх бійців та командирів Тарас Чупринка не міг йти на якусь дезінформацію, адже правда про боротьбу УПА проти німців не була для повстанців "за сімома замками".

Безумовно, ще під час німецької окупації українські повстанці не могли не зустрічатись з совєтськими партизанами, але ті сутички не були основними.

Становище змінилось після "визволення українських земель від німецько-фашистських загарбників", цебто повернення більшовиків, або московсько-більшовицької реокупації. Тоді основний удар був спрямований проти єдиного окупанта, бо українські повстанці присягались "боротись за повне визволення всіх українських земель і українського народу від загарбників та здобути Українську Самостійну Соборну Державу".

Завдяки безстрашній боротьбі повстанців на українських землях була створена Українська Головна Визвольна Рада, посилилась антибільшовицька боротьба інших народів. Вже восени 1943 року в складі УПА було 15 національних куренів. Для координації боротьби проти московських більшовиків 21-22 листопада 1943 року відбулась Перша конференція поневолених народів Східньої Европи і Азії, на якій були представники від 13 народів (азербайджанців, башкирів, білорусів, вірменів, грузинів, кабардинців, казахів, осетинців, татар, узбеків, українців, черкесів і чувашів). У відозві конференції зазначалось: "Сучасну війну розпочали й ведуть правлячі імперіялістичні верхівки Берліна й Москви – німецькі націонал-соціялісти й російські большевики. Війна ведеться за те, котра з імперіялістичних клік має надалі поневолювати й експлуатувати народи Европи й Азії".

Українська Повстанська Армія користувалась всенародною підтримкою. Тепер відомо, що діяльність українських повстанців не обмежувалась

західноукраїнськими землями, а велась далеко від Збруча, в східних і південних областях України.

Твердити про те, що українські повстанці виконували завдання німецьких окупантів можуть лише фальсифікатори, які намагаються ґвалтувати історію, натягаючи її на свій копил. Факти говорять інше: УПА боролась проти німецьких і проти більшовицьких окупантів за національну незалежність.

Лише в 90-х роках молоде покоління української нації починає дізнаватись правду про дивізію "Галичина", 1-шу дивізію Української Національної Армії. Не дивно! Для звинувачення дивізійників у коляборантстві більшовики начебто мали "залізні арґументи". Продажний пашквілянт Ярослав Галан у коментарі для радіостанції "Радянська Україна" 24 травня 1943 року заявив, що організатори дивізії "хочуть затягти в свою дивізію українську молодь Галичини, а вірніше ту частину молоді, яка ще уціліла після німецьких розстрілів, ту, якій пощастило досі уникнути вивезення на німецьку каторгу. Ця молодь, за їх розрахунками, повинна рятувати Гітлера саме в цей час, як уся величезна німецька воєнна машина валиться з гуркотом на його голову..."

За п'ятдесят років ставлення московсько-більшовицьких істориків до наших дивізійників не змінилось. Та істина завжди конкретна. Ось що писав Володимир Кубійович: "За активну участь українців в організації дивізії та за співвідповідальність українських сил промовляли такі моменти: ми хотіли творити українську збройну силу, і треба було використати вигідний час,ураховуючи весь ризик... Тільки в складі німецьких збройних сил могло постати реґулярне, добре вишколене і озброєне українське з'єднання, яке при сприятливій для нас ситуації могло стати зародком української національної армії, без якої не могла б існувати українська держава; можна було мати деяку надію, що цією сприятливою ситуацією буде хаос, що постане на українських землях після програної німцями війни. Завдяки дивізії українська справа виходила деякою мірою на міжнародну арену". Ці слова дозволяють зробити принаймні три висновки. Перший: спільні воєнні дії з німецькими військами проти більшовиків командування дивізії розглядало не як стратегічне, а лише як тактичне завдання. Другий: воєнна ситуація диктувала вибір, тому, опинившись між молотом і ковадлом, організатори дивізії "Галичина" знали, що ударів не уникнути, але їх можна пом'якшити. Так було вирішено, щоби вибрати менше в тих умовах зло. Більшовики після "визволення" українських сіл і міст мстили українцям, що вони вижили під німецькою окупацією і посилали їх беззбройних на передову лінію бою, на явну смерть. Третій: вибір диктувався стратегічною метою. Доктор Мирослав Малецький підкреслює, що для оцінки дивізії "Галичина" треба зважити уроки першої світової війни, коли "існували військові формування Українських січових стрільців, так званих усусусів, які виникли 1914 року. Невдовзі саме вони склали основу майбутньої Української Галицької Армії, захищали українські землі від різних окупантів".

Щоправда, більшовики ще й тепер спекулюють на тому, що найбільшим ворогом людства тоді вважався німецький націонал-соціялізм. Звідси – начебто випливає висновок, що боротьба українських дивізійників не може вважатись моральною. Та згадаймо, що народи азіятських країн, до речі,

навіть тих, які вважались Москвою пізніше "проґресивними", воювали проти своїх метрополій, опираючись на союзницю Німеччини – Японію.

Звичайно, доля наших дивізійників не була легкою. Їхні надії на те, що західні альянти повернуть свою зброю проти СРСР як найбільшого ворога людства після капітуляції Німеччини не оправдались. Проте, на щастя вояків, західні альянти визнали, що вони боролись за волю українського народу. Президент Айзенгавер після свого обрання Президентом США заявив колишнім воякам 1-ої української дивізії Української Національної Армії: "Я вповні розумію духове ставлення Вашого Братства, що завзято воювало за високі ідеали свободи і незалежности з ворогом, який загрожує сьогодні цілому світові". Здається, що слова американського президента не вимагають жодних коментарів.

Найбільше наших земляків воювало проти німецьких окупантів на боці більшовицької Москви: одні – в совєтських військах, другі – в червоних партизанах, яких, незважаючи на постійну допомогу з Москви, на українських землях було дуже мало. Нині не просто відтворити картини воєнних літ, адже більшовицька офіційна пропаґанда вдавалась до найбезсоромніших фальсифікацій. 9 серпня 1943 року ЦК КП(б)У, Президія Верховної Ради і Рада Народних Комісарів республіки звернулись до українського народу з закликом: "Настав час рішучих збройних дій! Настав час визволення України. Ми закликаємо до боротьби всіх, кому дорога воля і державна незалежність рідної України, хто любить рідну землю, хто хоче щастя і вільного життя для себе і своїх дітей. Виходь на вирішальний бій, народе України!.. В боротьбі ми не самі. Пліч-о-пліч з нами йдуть росіяни, білоруси, грузини, вірмени – сини усіх народів Радянського Союзу". Зрозуміло, що ні про яку державну незалежність України не могло бути жодної мови, а про "вільне" повоєнне життя українського народу вже йшлось.

Нерідко з ідеологічних міркувань "літописці" війни створювали різні підпільні організації. Зараз вже чимало подібних фальсифікацій винесено на осуд громадськости. Стали відомі факти про діяльність "Молодої гвардії". Та є ще не одна подібна "організація". Яскравий приклад цього "Народна гвардія імені Івана Франка", яка нібито діяла на терені західноукраїнських областей. У II томі "Українського радянського енциклопедичного словника" (Київ, 1987) на с. 480 зазначається, що вона створена у вересні 1942 року, але назви не подається: "Змінювала назву (з літа 1943 – "Народна гвардія західних областей України", з грудня 1943 – "Партизанський рух західних областей України"). Виникає питання: коли ж ця "підпільна партизанська антифашистська організація" називалась "Народна гвардія імені Івана Франка"? Відповіді, мабуть, не знайти. Як хвалився авторові цих рядків ще двадцять років тому "історик" цієї "гвардії" Гаврило Вакуленко, "Народна гвардія імені Івана Франка" була вигадана за вказівкою керівництва компартії України лише з однією метою, аби показати, що західноукраїнське населення прагнуло повернення совєтської влади і навіть боролося за неї. Звичайно, кількість "народогвардійців", як і тих, хто разом з Леніним ніс колоду на комуністичному суботнику, збільшувалось щороку, бо "відкривались" нові імена

"гвардійців". Для цього були вагомі підстави: адже на таких підпільників поширювались пільги, які були надані учасникам війни. Цікаво, що в хронології, в 7-му томі "Історії Української РСР" (Київ, 1977) про названі організації не згадується. Невже ж в такому солідному виданні забули про "визначну сторінку" в історії "великої вітчизняної війни"? До речі, на с. 319 цього тому читаємо: "Мільйони радянських людей, опинившись на тимчасово окупованій території, не мючи змоги негайно вступити в збройну боротьбу в умовах небаченого кривавого терору, не очікували пасивно результатів титанічної битви на фронтах, а саботували воєнні, політичні й економічні заходи окупантів, всіляко допомагали підпільникам і партизанам, усвідомлюючи той факт, що будь-який опір фашистам допомагає Червоній Армії в її героїчній боротьбі з ворогом, наближає час визволення". Знову виникає питання: чому ж тоді кілька повоєнних десятиріч брались на облік ті, хто перебував на території, яка була "тимчасово окупована німецько-фашистськими загарбниками"? Безумовно, для підтвердження свого такого "теоретичного висновку" офіційні історики не мали жодних підстав.

Однак факт залишається фактом, що мільйони українців були мобілізовані до червоної армії і воювали проти німецьких військ. Частина цих наших земляків могла бути переконана, що вона воює за інтереси рідного українського народу. У воєнний час розповсюджувались різні чутки про ту волю, яку дасть "великий" Сталін після війни. А чого добились українці? Лише місця в ООН і приєднання Закарпатської України. Україна втратила, як тепер знаємо, за роки війни 2,5 мільйонів військових і 5,5 мільйона цивільних осіб. Таких втрат не зазнав жоден народ, якого охопила війна. Наші втрати в людях на 1,5 млн. осіб більші, ніж втрати Німеччини, і десь на 2-3 млн. людей перевищують втрати Росії.

Як не було би тяжко нашим землякам-червоноармійцям, вони мусять зрозуміти, що аж ніяк не боролись за інтереси українського народу, а тільки за інтереси "імперії зла", в якій панівне становище завжди займали росіяни. Отже, такі ветерани в часи війни були жертвами тоталітарного режиму. Вони не визволяли рідної землі, а тільки допомагали одному окупантові (московським більшовикам) вигнати іншого окупанта (гітлерівців). Після цього "визволення", як вже згадувалось, в Україні знову був штучно організований голод, а в західноукраїнських землях ще 7-8 років тривала національно-визвольна боротьба. Наприкінці 50-х років розпочалась жорстока русифікація України, цебто більшовицька яничаризація українців, яким Москва видавала смертний вирок. Найродючіші чорноземи були знищені, затоплені штучними морями, що зчасом перетворились у болото. Злочинна діяльність Москви та її київських сатрапів призвела до найтяжчого злочину в мирний час – аварії на Чорнобильській АЕС. Таким було "визволення", за яке воювали українці в лавах червоних військ. Ми не маємо права зневажати їх, та не маємо підстав вважати їх національними героями. Вони – жертви найбільшого ворога України.

Незважаючи на чималі втрати в роки війни, український народ вистояв. Його не зламали повоєнні тортури московсько-більшовицьких окупантів. Україна проголошена незалежною державою.

Задивлючись у далеке майбутнє, ми змушені зважити на терезах справедливости минуле, переглянути нав'язані нам оцінки різних історичних подій. Цього теж вимагає майбутнє.

Олег Гринів, доктор філософських наук (інститут народознавства АН України) Львів

РЕКВІЄМ У ЦИФРАХ

(Скільки загинуло на фронтах за 70 років)

"Гриф секретности знято" – так інтригуюче названа книга про те, скільки військовослужбовців полягло на всіх війнах, які велися колишнім СРСР. Від громадянської до останньої – афганської.

Тримати в таємниці від народу кількість убитих на війні – що може бути більш блюзнірським? Нині нам залишається тільки замислитись над скорботними цифрами і зрозуміти стару, як світ, істину: війни убивають передусім не політиків, а простих людей. Отже, цифри.

Громадянська війна – 1918-1922 роки: – безповоротні втрати (убито, померло, загинуло в результаті воєнних дій, пропало безвісти, не повернулося з полону) – 939755 чоловік; – санітарні втрати (поранено, контужено, захворіло, обморожено) – 6791783 чоловіка.

Війна з басмачами – 1923-1931 роки: – 626 вбито і 867 поренено.

Воєнні конфлікти з Китаєм – 1929 рік: – 187 і 665.

Бої з японцями в районі озера Хасан в 1938 р. – 989 і 3279.

Бої в районі ріки Халхін-Гол у 1939 році: – 8931 і 15952.

Воєнний похід у Західні Україну і Білорусію в 1939 році – 1139 і 2383.

Війна з Фінляндією в 1939-1940 роках: – 126875 і 264908.

Велика Вітчизняна війна – 1941-1945 роки: – 8.668.400 і 22.326.905.

Війна в Кореї – 1950-1953 роки: – 299, щодо с/в даних немає.

Події в Угорщині – 1956 рік: – 720 і 1.540.

Вторгнення в Чехо-Словаччину – 1968 рік: – 98 і 87.

Афганська війна – 1979-1989 роки: – 14.751 і 469.685.

Інші: Еспанія (1937-39) і Китай (1937-39) – 353; Близький Схід і Африка (1961-79) – 145; Далекий Схід і Казакстан (1969) – 60 і 99.

Усього: -- 9.763.326 і 29.878.153.

Правда ж, вражає?

Однак у мене особисто виникає певний сумнів щодо достовірности наведених вище цифр. І все ж побоюсь вірити тій радянській статистиці. Надто лукавою вона була.

Валерій Аблазов,
заступник голови Комітету ветеранів війни в Афганістані при Президенті України.

("Народна армія")

Василь Верига

ДИВІЗІЙНИКИ В ДІЯСПОРІ

І. Дивізійники у світлі совєтської пропаґанди.

Відзначаючи 50-ліття створення української військової формації п.н. дивізії "Галичина" зброї СС для боротьби з большевизмом, не можна не згадати що про неї писали совєтські каґебівські псевдоісторики. А їх було чимало, починаючи від Ярослава Галана, який насміхався з усіх визначних постатей з визвольних змагань 1918-1921 років, кінчаючи на Віталієві Стиркулові, авторові брошури "СС-Вовкулаки" (Львів, Вид-во "Каменяр", 1982), він написав т. зв. документальний нарис п.н. "Пам'ятаємо. Звинувачуємо. Застерігаємо." (Київ, Вид-во "Дніпро", 1984). Обидва ці "опуси" присвячені власне дивізії "Галичина". А в час, коли українській діяспорі в англомовних країнах довелося боронити доброго імени українця, це все було переведене на англійську мову, щоб дискредитувати всіх кол. учасників цієї української військової формації, яка посміла виступити збройно проти найбільшого ворога України – Совєтської Імперії. До тої категорії "істориків" і "публіцистів", які творили "документи" потрібні для КҐБ, які очорнювали кожний український національний почин і віддано працювали для окупанта, належать також Віталій Чередниченко, автор праці "Анатомія зради", з підзаголовком "український буржуазний націоналізм – знаряддя антирадянської політики імперіялізму", Юрій Римаренко, автор твору "З ким і проти кого", також з підзаголовком "документально-публіцистичні нариси і статті", Микола Топоровський, Олександер Василенко, Едуард Котлярчук, він також автор низки пасквілів на Світовий Конґрес Вільних Українців, та цілий ряд інших публіцистів, які пописувалися зокрема на сторінках тижневика "Вісті з України", що появлявся в українській та англійській мовах "для українців за рубежем". Це були ті "історики" і публіцисти, які творили такі документи, яких було потрібно КҐБ і їхні "документальні праці" не конечно мусіли відповідати "документам", бо, згідно з Леніном, якщо факти не відповідали "документам", то було гірше для фактів, а не для документів.

Тоді коли підсовєтські автори жили під терором й одні зі страху а інші з любови до "родіни" творили на замовлення КҐБ на базі "документів", які їм КҐБ доставило, канадський "історик" Марко Терлиця, аліяс Петро Кравчук, виконував ту роботу не зі страху, але за матеріяльні блага, безплатні кожнорічні путівки в Україну. Він теж автор пасквілів "Правнуки погані; українські націоналісти в Канаді" (Київ: "Радянський письменник", 1960) та "Націоналістичні скорпіони" (Київ: "Радянський письменник", 1963). Робиться трохи дивно, що ті "документальні" опуси не появилися під фірмою Академії Наук УРСР.

Коли в 1983 українській діяспорі вдалося пробити леди байдужости до українського голодомору в роках 1932-33 і, відзначаючи його 50-ліття, англомовна преса заговорила про ту трагедію українського народу, Петро Кравчук заперечував то і в англомовній пресі заявив, що то все злобні вигадки буржуазних націоналістів, бо в Україні жодного голоду не було. А коли в половині 1980-их років почалася нагінка з боку Жидівського Центру Візенталя в Відні на воєнних злочинців, до яких Візенталь та його співробітники зарахували й колишніх дивізійників, які в тих часах уже знаходилися у проводі багатьох суспільно-громадських організацій, Кравчук з метою дискредитації їх, написав ще один пасквіль в англійській мові "Here is the evidence" із тенденційно дібраних і відповідно підготовлених документів про те, якими великими німецькими коляборантами були дивізійники та взагалі "буржуазні націоналісти".

Поміж тими всіма каґебівськими істориками і публіцистами на перше місце, як спеціяліст від "буржуазних націоналістів" та української дивізії "Галичина", висунувся Клим Дмитрук, в дійсності Климент Гальський, майор КҐБ, по національності поляк родом з Житомирщини. Він теж автор пасквілю на українські церкви п.н. "Свастика на сутанах" (Київ: Вид-во Політ. Літератури, 1972), і "Безбатченки" (Львів: "Каменяр", 1974). У першому творі Дмитрук присвятив дивізії "Галичина" поверх сто сторінок і згадує про ген. Віктора Курмановича, почесного голову Військової Управи дивізії "Галичина", митрополита Андрея Шептицького, голову Української Національної Ради за німецької окупації України, Володимира Кубійовича, голову Українського Центрального Комітету на території заселеній українцями в Генеральній Губернії і співорганізатора дивізії "Галичина", Костя Паньківського, заступника проф. Кубійовича на Галичину, та інших.

Другий "документальний" твір К. Дмитрука "Безбатченки" має підзаголовок "Правда про участь українських буржуазних націоналістів і церковних ієрархів у підготовці нападу фашистської Німеччини на СРСР." На зважаючи на те, що підзаголовок твердить, що йдеться про підготовку до нападу, а не про самий напад, а тим більше про часи німецької окупації Галичини, Дмитрук доповнив свій твір 16 ілюстраціями на 8 таблицях, з яких шість відноситься до дивізії "Галичина", яку створено щойно літом 1943 р. На цих фотографіях видно німецькі й українські прапори й там читаємо пояснення: "Безбатченки присягають на вірність фашистській Німеччині" (але повного тексту присяги не подано); "Гімлер серед головорізів дивізії Галичина", а також "есесівські офіцери навчають націоналістичних посіпак з дивізії СС "Галичина". Такі епітети як: головорізи, посіпаки, безбатченки, запроданці аж надто часто виступають у творах Дмитрука та йому подібних "істориків" і "публіцистів".

У квітні 1979 р. на сторінках "Вістей з України" (Но 18, 21 і 22) появилося три статті К. Дмитрука п.н. "Хто такі дивізійники?", в яких що речення – то перекручення фактів. З тих статей нічого нового довідатися не можна за винятком того, що всі дивізійники на все життя присягали бути вірним Адольфові Гітлерові, як великому фюрерові нової Европи. Тут знову ж таки

дійсного тексту присяги ані Дмитрук, ані Е. Котляр, автор статті "Присяга Гітлерові ... далі зобов'язує" ("В з У", Но. 25, 1979) не подано, щоб читач сам міг переконатися, як, кому і чому присягали дивізійники.

Отже, хто ж такі були дивізійники? На самому вступі слід підкреслити, що дивізія "Галичина" була українською формацією у складі німецької армії. Вона була організована при активній співпраці ветеранів Визвольної Війни 1918-1921 років, обидвох українських армій, Української Ґалицької та Дієвої Армії УНР. Хоча дивізія була підпорядкована зброї СС, вона була фронтовою частиною, яка воювала під українськими прапорами й на всіх видах її військового виряду пишався золотий лев на блакитному щитику. Ніде дивізія "Галичина" не воювала з цивільним населенням, ані в Україні, ані поза її межами, і її частини не виконували жодної служби при концентраційних таборах. Що вояки дивізії не йшли воювати за Великонімеччину чи нову Европу, про це дуже добре знало німецьке командування й тому не кидало дивізії на західний фронт. Українська дивізія "Галичина" була створена для боротьби з большевизмом і на тому фронті вона вистояла до кінця, як військова формація, а пізніше як індивідуальні громадяни аж до проголошення незалежности України 24 серпня 1991 р. Хоча командною мовою дивізії була німецька мова, розговірною мовою дивізії була українська мова й навіть т.зв. "світоглядові лекції" переводилися українською мовою при помочі перекладачів. Того, на жаль, не можна сказати про Червону чи опісля Совєтську Армію, де панувала виключно російська мова й про незалежність України не тільки не можна було говорити, про неї не можна було навіть голосно думати.

II. Дещо про дивізію "Галичина" і Братство Дивізійників.

На цьому місці застановимося, хто ішов до дивізії, та як поводилися ті дивізійники, яким Провидіння дозволило закінчити війну живими і здоровими. Отже, до Дивізії пішло багато колишніх старшин українських армій з часів Визвольних Змагань 1918-1920 рр., як полковники Армії УНР Борис Барвінський, Порфірій Силенко, Віктор Малець, Григорій Сосідко, Роман Долинський, а також і сотник Аверкій Гончаренко, командувач відтинку протибольшевицького фронту Бахмач-Крути під кінець січня 1918 р., сотник Павло Сумароків, учасник Листопадового рейду, знаного також під назвою Другого Зимового чи Льодового походу 1921 року, під командуванням ген. Юрка Тютюнника, у складі Подільської Групи; сотник Сава Яськевич, сотник Рожанець та інші. Деякі з колишніх старшин Армії УНР загинули під Бродами, як наприклад, полк. Микола Палієнко, підполк. Іван Ремболович, учасник Листопадового рейду 1921 р., який чудом не загинув разом із 359 воїнами під Базаром, сотник Петро Макаревич і багато інших.

Військова Управа, яка відповідала за набір до дивізії "Галичина", духовну опіку над вояками й їхніми родинами, у великій більшості складалася з колишніх старшин Української Галицької Армії, з головою п-полк. УГА Альфредом Бізанцом та сотн. Осипом Навроцьким, начальником канцелярії.

Серед старшин дивізії не бракувало й колишніх ветеранів УГА й УСС-ів, з поміж яких найважливішим був сотник Дмитро Паліїв, кол. адьютант ген. Мирона Тарнавського, начального вождя УГА, а пізніше відомий політик і журналіст Західньої України; Любомир Макарушка, один із провідних членів УНДО в Галичині за польських часів, а по війні міністер у Виконавчому Органі Національної Ради, українського перепарляменту в екзилі. За ними пішли студенти і взагалі національно свідома українська молодь, яка прагнула жити в незалежній українській державі. Пішла до дивізії тому що вважала Німеччину менш небезпечним ворогом, ніж Росію, і пішла тоді, коли Німеччина вже стала хилитися до упадку, тобто після битви під Сталінградом, розраховуючи на розвал обидвох імперій, німецької і російсько-совєтської, щоб стати ядром української армії.

Із закінченням війни дивізія "Галичина", тоді вже 1-ша дивізія Української Національної Армії, не зложила зброї перед ворогом ч. 1, але перед західніми альянтами, на яких розчисляла як остою свободи й демократії.

Першим, хто зголосився до дивізії і був дійсно її творцем, то проф. Володимир Кубійович, колишній вояк УГА, тоді провідник Українського Центрального Комітету, єдиного визнаного німцями представництва українського народу під німецькою окупацією Галичини, Холмщини й Підляшшя. За польських часів, як визначний науковець-географ, став на працю в Ягайлонському Університеті у Кракові й опрацював "Атляс України і сумежних держав", що його видало Наукове Товариство ім. Шевченка у Львові, 1937 р. В наслідок того польська влада усунула його з університету за українство. Як голова УЦК за німецької окупації, він докладав усіх зусиль, обороняючи інтереси українського народу, наскільки це було можливе під жорстоким окупаційним режимом, і завдяки йому народне шкільництво в Галичині й на Холмщині осягнуло рекордове число українських шкіл і рекордове число учнів, що не було ніколи перед тим. Кожна українська місцевість мала свою школу з рідною мовою навчання. По війні, Кубійович разом із проф. З. Кузелею розпочали, з рамени відновленого на чужині Наукового Товариства ім. Шевченка, а докінчив сам Кубійович, як головний редактор, видання 13-томової Енциклопедії Українознавства (ЕУ), 3 томи енциклопедичних нарисів та 10 гаслових томів. Згодом під його редакцією вийшла 2-томова гаслова Енциклопедія Українознавства англійською мовою, видана Українським Народним Союзом. ЕУ стала основою 5-томової ЕУ англійською мовою, виданої в Канаді, і сьогодні в університетах англомовних країн вже є довідники про Україну, її народ і його культуру. Це появилося коштом українських поселенців в західніх демократичних країнах світу, чого не спромоглася зробити "суверенна Українська Радянська Республіка". Є це перша солідна праця про Україну, якої бракувало в західньому світі. Але важливість цієї енциклопедії полягає ще і в тому, що власне поява її під ред. В. Кубійовича заставила уряд "суверенної" совєтської України видати Українську Радянську Енциклопедію (УРЕ) та декілька інших енциклопедичних словників. Правда, всі вони опрацьовані з марксистсько-російської імперіаліс-

тичиої точки бачення, але все ж таки щось зроблено для інформації про Україну.

А тепер застановимося над тим, яку ролю відіграли дивізійники у розбудову наукового й суспільно-громадського життя діяспори, оті, за совєтською термінологією, "викидьки суспільства?" Докладної аналізи перевести покищо не можливо, через брак документів з усіх країн поселення дивізійників, але спробуймо дати декілька прикладів із життя дивізійників зокрема в Північній Америці. Перш за все, беручи до уваги специфічні обставини, в яких дивізійники опинилися в повоєнних роках, вийшовши з полону, вони створили свою власну організацію – Братство кол. Вояків 1-ої Дивізії Української Національної Армії. Це Братство почало організовувати колишніх вояків і в деяких місцевостях як: Торонто, Філядельфія, Чікаго тощо, постали багатолюдні й активні станиці Братства, які в скорому часі здобули собі визнання в українській громаді. До Братства належали вояки різних політичних переконань, за виїмком комуністів, різних релігійних віровизнань і такими вони залишилися до сьогодні. Тоді як інші організації ділилися на партійні прибудівки, Братство кол. дивізійників одиноке не розбилося на фракції і в ньому є бандерівці, мельниківці, гетьманці, демократи й соціялісти, католики, православні і протестанти, західняки і східняки, й тому це, мабуть, єдина соборна українська організація в діяспорі. Братство зайнялося допомогою інвалідам та вдовам і сиротам по дивізійниках, а також культурно-освітньою роботою, моральною й матеріяльною піддержкою всіх починань української громади. Наприклад, від 1950 р. Братство видавало журнал "Вісті Братства колишніх Вояків 1-ої УД УНА" у Мюнхені, головними редакторами якого були: Олекса Горбач, Олег Лисяк, Любомир Ортинський, Андрій Микулин, Володимир Стечишин. До 1970 року появилося 138 чисел", які сьогодні становлять багатство матеріялів до історії визвольних змагань українського народу.

В 1960 р. Братство кол. вояків 1-ої УД УНА домовилося з Об'єднанням б. вояків українців у ЗСА об'єднати їхні журнали "Вісті" та "Голос Комбатанта" і видавати спільно журнал п.н. "Вісті Комбатанта". Від 1961 до 1964 р. журнал появлявся в Ньо-Йорку за редакцією талановитого журналіста, Любомира Ортинського (1919-1961), який, на жаль, передчасно відійшов із цього світа, а потім Юрія Тиса-Крохмалюка, автора дванадцяти творів, історичних і повістей в українській, англійській та еспанській мовах, як також Олега Лисяка в 1964 р. Ортинський і Тис-Крохмалюк – обидва старшини дивізії "Галичина". Від 1965 р. журнал виходить у Торонто, спершу за ред. Василя Вериги до 1973 р., а від грудня 1973 р. за ред. Мирослава Малецького. Незмінним співредактором журналу від 1961 р., з рамени Об'єднання бувших Вояків Українців Америки є старий і досвідчений журналіст Іван Кедрин-Рудницький. За своїх 33 роки існування цей журнал також став необхідним джерелом до студій визвольних змагань українського народу.

Крім Братства кол. Вояків 1-ої УД УНА, на початку 1950 -их років дивізійники створили ще одну організацію "Братство Охорони Воєнних могил "Броди-Лев", завдяки якому могили кол. вояків українських армій

знаходяться під постійною опікою управи цього Братства, яке черпає свої фонди з пожертв українського громадянства, збірок на цвинтарях на Зелені Свята, або з добровільних пожертв у часі Різдвяних Свят т.зв. коляди.

Братство несло щедру допомогу в виданні Енциклопедії Українознавства й тому зараховане до списка фундаторів-меценатів ЕУ. Крім того, Братство видало декілька історичних та літературних творів, а також і спогадів дивізійників українською мовою. Для збереження і поширення української мови й літератури для курсів української мови в американській військовій школі у місті Монтерей у Каліфорнії.

Для духовної праці в дивізії були призначені митрополитом А. Шептицьким священики-капеляни, яких не мали реґулярні німецькі есесівські дивізії. Відділ духовної опіки у Військовій Управі очолив доктор богословії і професор Богословської Академії у Львові о. митрат Василь Лаба (1887-1976). Священиками в дивізії служили: о. Ізидор Нагаєвський, о. Йосиф Кладочний, о. Михайло Левенець, о. Емануїл Кордуба, о. Іван Дурбак, о. Олександер Маркевич, о. Володимир Стецюк, та інші. Під кінець війни до дивізії був приєднаний Волинський Леґіон Самооборони, який мав свого капеляна о. Палладія Дубицького, котрий згодом перейшов до штабу ген. П. Шандрука та о. Іова Скакальського.

Кожного року в липневі дні, в річницю боїв під Бродами 1944 р. станиці Братства організують панахиди за полеглих товаришів під Бродами та на інших фронтах дивізії. Тут годиться підкреслити, що ці панахиди, незважаючи на гарячі липневі дні, відправляються при заповнених церквах, що вказує, що українська діяспора належно оцінює вклад дивізії у визвольну боротьбу України.

(Далі буде)

Володимир Молодецький

УКРАЇНА: ЯК Я ЇЇ БАЧИВ

Частина друга: Черкащина -- край Шевченка і гайдамаків

Прекрасна подорож по Черкащині, від Києва до Чигирина і назад через Переяслав Хмельницький до Києва, розпочалася ось так. В канцелярії Канадського Корпусу Миру у Києві відвідав мене молодий працівник Народного Руху України п. Грицько Павличенко. Розмова повелась про різниці між Львовом і Києвом, і врешті Грицько сказав: "Пане Володимире, багато українців з Канади чи Америки думає, що Україна – це Галичина, а все на схід від Галичини – це або Росія або, безнадійно зрусифікована частина України, а я власне хочу вам показати справжню Україну". Я запевнив його, що я не вважаю східних українських земель Росією, але якщо він хоче мені показати "справжню" Україну, зрозуміло, що я згідний.

Почалась підготовка. Грицько намовив свого двоюрідного брата Василя Музику, щоби поїхав з нами і вони оба взялися приготовити подорож. Від знайомого позичили "УЛАЗ" (скорочення від "Український луцький автомобільний завод"), дещо схожий на американський "Jeep", який був конечним на таку дорогу тому, що ми плянували їхати, як говорять в Канаді, "cross-country", запаслись банками бензини, якої по дорозі не можна було нігде дістати і які зайняли нам доволі місця, не залишаючи багато місця для нас. Нас їхало чотири особи – Грицько, Васька, моя дружина Орися, яка приїхала з Канади мене відвідати, і я.

Перед виїздом Грицько дав мені книжку Юрія Горліс-Горського "Холодний яр" і просив її прочитати ще перед нашим виїздом. Показалося, що в околицях Холодного яру, в час наших Визвольних Змагань в роках 1918-1921, існувала так звана Холодноярська республіка. Близько 40 сіл об'єдналися під блакитно-жовтим прапором і ставили запеклий опір експансії більшовиків. Юрій Горліс-Горський, учасник тих подій, докладно їх описав, а мої два "козачки", як ми їх з дружиною називали, переїхали ці місця багато разів, віднайшли могили помордованих і погиблих "холодноярців", мали інтерв'ю з усіма тими, які таким чи іншим чудом пережили пекло, яке тут в тодішних часах діялося, і зробили документальний відео-фільм для відзначення 500-ліття "Козацької слави", зорганізували козацький загін, зложений з 200 козаків, які в козацьких одягах, вшитих на підставі зразків з 17-го століття, на конях з "хоругвами", озброєні козацькою зброєю тих часів, зробили "козацький похід" по Черкащині для розбудження національної свідомости населення.

Хлопці приїхали по нас одягнені в козацькі однострої. Це не був звичайний козацький одяг, але одяг вшитий на взір "чорно-жупанників" – військової формації гетьмана Скоропадського з часів Визвольних Змагань.

Одиострої цієї дивізії, як вони казали, були шиті на традиціях черкаської ноші.

Виїзд з Києва відбувся нормально. Дорога, відносно добра, і за якийсь час ми у містечку Українка. Грицько і Васька побігли до льокальиого гастроному і купили кілька буханок хліба. На мій запит, для кого хліб, вони відповіли: "Для Скіфа і ще декого там". Хто це такий "Скіф", я не міг від них дізнатися. Відповідали: "Заїдемо до нього, побачите". Їхали побіч Дніпра, який тут широко розлився, в напрямку Трахтемирова. Переїжджали Трипілля, яке дало назву цілій старовинній культурі, і в'їжджаємо в село Ржищів.

"А ви знаєте, чому це село так називається?" – питає мене Грицько, а на мою неґативну відповідь починає розказувати: "Це село колись називалося Ржище. За часів Івана Підкови тут були великі багна. Якось Іван Підкова, який дуже любив полювати, загнався в цю околицю за звіром, впав у багно і почав поволі в ньому западатися. Його кінь, який стояв на сухому місці, побачивши це, почав іржати. Підкова зрадів, подумав, що козаки почують іржання коня і його витягнуть з багна. Коли кінь переставав іржати, Іваи Підкова кричав до нього: "Ржи ще! Ржи ще!" Врешті козаки почули іржання і витягли Підкову з багнища. Коли козаки тут поселилися, на пам'ятку цієї події иазвали село: "Ржище". Щойио недавно змінили назву на Ржищів.

Грицько розказує далі: "Знаєте, пане Володимире, там дещо далі є село Погибляк. По битві під Корсунем відділ польської кінноти разом з возами, наповиеними панським скарбом, втік з поля бою. Козаки пігнались за ним і тут коло багнища його дігнали і окружили. Поляки, щоби не віддати скарбу козакам, сполохали коней, які втягнули вози в багно і разом з возами потонули. Розлючені козаки повбивали всіх поляків. І знову коли тут хтось поселився, пояснювали: "Ось там, де погибли ляхи". І назвали село "Погиблях".

Задумуюсь над тими оповіданнями. Скільки тут історії! Де глянеш, щось в минулому тут діялося, про все тут є леґенди, про все спогади минулого, а все це таке близьке, таке рідне. О, Господи, як важко Ти нас покарав, виганяючи з рідного краю на чужину, а декому здається, що ми щасливці, бо маємо що їсти.

З'їжджаємо з доброї дороги і в'їжджаємо на вибоїсту, прямо розорану сільську доріжку. Хлопці сміються і кажуть, що треба би було нам побачити ці дороги на весну або пізною осінню. Починаю розуміти, чому в часі другої світової війни восені і на весну, німецькі офензиви затримувалися.

Затримуємо авто перед якимсь незамешканим будинком і подаємося пішки стежкою, що веде через кущі, вниз горбка до якихось двох чи трьох хат. Це ие село, але маленька оселя. В хаті, до якої хотіли зайти, нема нікого. Сусідка каже, що хазяйка пішла в поле по корову і зараз буде назад. Рішаємо почекати. Врешті вона приходить. З нашими козаками вітається як зі старими добрими зиайомими і зовсім не дивується, що вони трохи "дивовижно" вдягнені. Грицько і Васька, щоби розбудити зацікавлення населення своїм минулим, часто вдягаються в свої одиострої і носять їх у щоденному побуті. Хлопці передають хазяйці бухаику хліба, а вона за це дає їм велику банку

молока, яку вони завезуть своїм друзям, що зайняті будовою козацької хати. Заходимо до хати. З великим зацікавленням все оглядаю, бо ніколи не був на українському селі. На прощання, хазяйка обдаровує Орисю китицями калини і запевняє її, що калина прекрасний лік на майже всі хвороби.



Селянка обдаровує Орисю калиною

Звідтам їдемо полями, бічними доріжками, якими можна переїхати тільки вживаючи нагін на всі чотири колеса, врешті знову оставляємо наш "Улазік" в полі, а самі пішки пнемося по горбках і кручах. Дивлюся на Орисю, чи це не затяжкий маршрут для неї, але вона витривала.

Стоїмо на горбочку. Внизу поле, а на ньому дуб. "Ось там, під тим дубом, – каже Грицько, – відбувалися козацькі ради. Під тим дубом козаки вибрали Юрася Хмельницького гетьманом. Під тим дубом у 1648 році відбувалася Чорна рада. Пнемося на кручу. З неї прекрасний вид і на поле, і на Дніпро. Грицько показує нам хрест витесаний з каменя. Він розказує: "Тут, під час Чорної ради на молодого козака Івана Муху, який стояв на стійці, зненацька наскочив польський кінний загін. Він почав оборонятися шаблею, але поляки його порубали. Козаки поховонили його тут на кручі і того самого 1648 року витесали цей хрест". Кладу руку на кам'яний хрест і емоційно відчуваю пряму зв'язь між тим хрестом, поставленим 350 літ тому, і мною. Дещо далі від хреста ростягається старий козацький цвинтар. На ньому видно тяглість віків. Там же козацькі могили з 17 і 18 століття, але помежи ними можна знайти й нові могили, деякі вже з повоєнних часів. Походивши між гробами, вертаємося до нашого "Улазіка", і знову полями, вузькими болотнистими доріжками, подаємося до "Скіфа".

Хата "Скіфа" самітня в полі на дніпровій кручі, недалеко ліс. Двері закриті, підперті мітлою, значить хазяїна в хаті нема. Чекаємо. Несподівано передо мною з'являється мужчина літ коло 50, з довгим волоссям, стятим на чолі рівно на "гривку", одягнений в довгу сорочку, перев'язану ремінцем, за яким видно ніж, у руці спис. Хлопці вітаються з ним і знайомлять мене і Орисю. Входимо в хату. Стара, кажуть біля 200 літ. На стінах різноманітна зброя, піч з каменя, обліплена глиною, зроблена на взір старих скитських печей, побіч кам'яне ліжко, яке нагрівається, коли варять у сусідній кухні, біля печі різні списи. Говоримо зі "Скіфом", він називається Петрик, але тому, що вирішив жити "по-скіфському", почали кликати його "Скіф". Він інтеліґентна людина, довголітній артист кіно-студії ім. Довженка. З невідомих мені причин вирішив відійти від "нормального" життя і жити так, як жили скити. Він знавець скитського побуту, часто помагає порадами при археологічних розкопах скитських могил. Живе просто з того, що росте на його городі і що він уполює в сусідніх лісах. На дикі кабани полює скитським списом. В його хаті відчуваємо, що ми повернулися назад 3000 літ. Сідаємо за стіл, витесаний з дощок, на дерев'яні лави. Висипаємо на стіл наш харч: яйця варені на твердо, краємо ковбасу, хліб. Наш господар приносить часник, помідори і пляшку самогону. Сідаємо до полуденку і нам здається, що ми в княжій добі. Не знаю, чи тому, що я був дуже голодний, чи завдяки настроєві мені в житті їжа ще так не смакувала. На жаль, все має свій кінець, і ми мусимо прощатися з цікавим хазяїном.



В хаті "Скіфа"

Їдемо до Корсуня, де плянуємо заночувати у батьків Грицька. Хата його батьків велика, з цегли, дуже простора, і мені з Орисею дуже подобається. Сім'я Грицька приємна, і ми дуже приємно проводимо вечір. Приймають нас по-королівськи. Стіл заставлений, що аж угинається: борщ і вареники зі сметаною, м'ясо свиняче, студенець з курки, бараболя, хліб, вершкове масло, конфітури, а по вечері смачний торт і чорна кава. Запиваємо шампанським. Всі щирі українці, але у поглядах тети Грицька, яка прийшла нас відвідати і принесла нам прекрасні квіти, зроблені з дерев'яних стругів, можна було відчути вплив "великого вчителя Владіміра Ілліча". Але чи можна дивуватися? 73 роки "робітничого раю" мусили лишити наслідки. Вона говорила доброю українською мовою і почувалася українкою. А це головне.

Вранці, попрощавшись з приємними господарями, вибираємось в дальшу дорогу. Оглядаємо корсунський замок, той самий, у якому в 1648 році, перед корсунською битвою, пирували польські аристократи Потоцький, Корецький і Калиновський. Їдемо подивитися на поля, на яких відбувався бій і де Хмельницький розгромив польські війська. Заїжджаємо на велику козацьку могилу, з якої прекрасно видно околицю. Передо мною розтягаються поля, на яких колись ревів бій, підо мною тіла 1300 козаків, що погибли геройською смертю в тому бою. Серце б'ється від емоцій. Корсунь славний ще з одної битви. Тут у 1943 році Червона армія окружила німців і в завзятому бою їх зліквідувала. В лавах ЧА у тій битві брало участь багато українців з Черкащини, хлопців з околичних сіл, і тому ця битва для українців Черкащини особлива.

Їдемо на Стеблів. Знову нагадується історія. По перемозі Хмельницького під Корсунем, відступаючі польські війська для більшого замішання, спалили Стеблів. Це зовсім інакше читати в історії про ці події, а зовсім інакше дивитись на це село і думати: "Ось в тому місці діялося пекло". В Стеблеві оглядаємо хату письменника Начуя-Левицького і любуємося краєвидом над річкою Рось, стоячи на його улюбленому місці, де він часто сидів, пишучи свої твори.

Їдемо в "край Шевченка". В селі Моринцях оглядаємо хату, в якій родився Тарас, і хату його дідів. Вправді обі первісні хати згоріли, і ці вже тільки їх точні реставрації, але вони стоять в тому самому місці, – значить тут колись по тій землі бігав босими ніжками наш великий бард. Недалеко від Моринців село Шевченкове. Колись воно називалося Кирилівка (перша назва: Керелівка). До нього перенеслись батьки Тараса, і тут він вчився у дяка читати і писати. Хата дяка ще стоїть. Вона забудована скляними стінами, щоби зберегти її від атмосферичних впливів. Виїжджаємо з села. По дорозі бачимо в полі кам'яну статую хлопця з овечкою і напис: "Мені тринадцятий минало, я пас ягнята за селом". Не хочеться вірити, що ми тепер на тому місці, про яке дотепер тільки читали, і не могли собі його уявити.

Ночуємо у селі Шендерівка у батьків Васі – дві ночі. Вдень мандруємо по околиці. Обі вечері так само виставні, як і у батьків Грицька. Стіл заставлений смачними українськими стравами. Насувається думка, чи вони так завжди бенкетують? Знаючи українську гостинність, я певний, що для гостей

приготували якнайкраще, напевно краще, як щодня самі мають. Але, щоби приготувати, треба мати з чого. Кажуть, що з каменя крови не пустиш.

Запримічую цікаву річ. На столі, побіч багатьох різних страв, завжди стоїть миска смажених карасів. Нагадується мені книжка А. Кащенка "Під Корсунем". Він описує, як у Корсуні жінки заставляли стіл, щоб прийняти гостя. І окрім різних страв, на стіл ставили миску смажених карасів. Ми в тому самому місті, тільки 345 літ пізніше, а на стіл далі ставлять смажені карасі. От це традиція, зв'язок з рідним минулим! У тім і наша сила!

Ранком виїжджаємо в дорогу. Тепер ми в "краю гайдамаків". Це околиця Холодного яру. Батьківщина гайдамаків з 18 століття і новітніх гайдамаків з часу Визвольних Змагань.



Село Медведівка. Біля пам'ятника М. Залізнякові

Заїжджаємо в село Медведівка, в якому родився Максим Залізняк. В селі пам'ятник Залізнякові. Недалеко село Ільці, якого мешканці присягають, що Залізняк родився, власне, у їх селі, і вони також поставили йому пам'ятник. Недалеко від Медведівки село Суботів. Хто ж з нас про нього не чув? Церква, яку збудував Богдан Хмельницький, ще стоїть, і в неділі в ній правлять. Біля церкви цвинтар, на якому старі козацькі могили. Люди зацікавлені одностроями Грицька і Васьки, затримуються біля нас, говорять. Думають, що хлопці наші сини і ґратулюють Орисі, що так гарно їх виховала. Заїжджаємо в село Мельники. Тут в часі Визвольних Змагань був штаб отамана Чучупаки, котрий, заскочений большевицьким кінним загоном, застрілився. Знаходимо його могилу. На жаль, хрест партійні вандали знищили. Стрічаємо родичку Чучупаки, яка живе у жахливій нужді і просить Бога про смерть. Обдаровуємо її, чим в тій хвилині можемо, і з болем серця прощаємося.

В'їжджаємо в Холодний яр. Аж дрож проходить по шкірі, як подумаєш, що тут гайдамаки збиралися перед своїми походами, молилися в Мотринському манастирі, святили ножі. У Холодному яру довкруги манастиря побудовані три ряди оборонних валів, які описує Горліс-Горський і які сьогодні можна побачити. Мотринського манастиря вже нема. Зруйнований, але церква, яка до нього належала, стоїть. Оглядаємо її і згадуємо минуле. Від манастиря крутою стежкою спускаємося вниз до озерця, в якому гайдамаки святили ножі. Озерце висихає і стає багнистим, але, уявляючи собі, що колись

тут гуділо від гайдамацьких голосів, лунали пісні, відчуваєш велич тих подій. Кілька кілометрів далі росте величезний дуб "Дуб Залізняка", під яким Максим Залізняк сходився з гайдамаками. Дуб величезний, напис біля нього каже, що йому понад 1000 літ. Уже напотемки находимо у лісі "Криницю Залізняка". Хлопці конче хотіли, щоби ми з неї напилися води. Леґенда каже, що ця вода найкращий лік на всі недуги.

Наступного дня їдемо до гетьманської столиці Чигирина. Пнемося під стрімку гору, подивляємо пам'ятник Богданові Хмельницькому, оглядаємо руїни козацької твердині. Біля твердині великий камінь, на якому козаки гострили шаблі. Ще зовсім виразно видно сліди шабель. З Чигирина їдемо до Канева, щоб ще раз глянути на могилу Тараса Шевченка, а звідтам переїжджаємо на лівобережжя і прямуємо до Переяслава. Уже під вечір, і тому спішимось його оглянути ще заки зовсім стемніє. Пам'ятник "воз'єднання" можна б назвати "гарним", але він репрезентує дуже сумну і трагічну сторінку нашої історії. Ним ми не захоплюємося. Що нам кидається в очі – це церква, довкруги якої музей зброї з другої світової війни. Якось гармати не пасуть до старовинної церкви, і ми дивуємося, чому український уряд ще того не змінив.

Перед нами дорога до Києва. Ми втомлені й радо вертаємося, але ми вдячні нашим "козакам" за таку прекрасну прогулянку. Ми дійсно побачили справжню Україну.

Святослав Шрамченко

УКРАЇНСЬКА ДЕРЖАВНА ФЛЬОТА 1917-1920 рр.

29 квітня 1918 року вся Чорноморська фльота підняла український прапор, виконуючи закон-наказ уряду Української Народної Республіки. День 29 квітня назначено Святом моря.



Доктрина Українського морського генерального штабу передбачала, що держава, яка хоче бути самостійною і незалежною, мусить панувати на тому морі, яке омиває її береги, мусить охороняти своє узбережжя і свої комунікаційні лінії. Для цього необхідно мати воєнну фльоту з гідроавіяцією чи морською повітря-ною фльотою і добре розбудовані порти.

Україна має все, аби бути такою державою. Її узбережжя Чорного і Азовського морів, починаючи від гирл Дунаю аж до Сочі на Кавказі, має близько 2.000 км., з цілою низкою великих і малих портів, як воєнних, так і торговельних. Головним воєнним портом і головною базою Чорноморської фльоти є Севастопіль. Український морський генеральний штаб передбачав також вихід через Кубань і Терщину і на Каспійське море через Серебряківський порт.

У царській фльоті від часів Запорожжя і Гетьманщини аж до революції існували військові кораблі під назвами "Гайдамак", "Запорожець", "Кубанець", "Україна", "Кубань", "Київ" та ін. Число українців на Чорноморській фльоті сягало близько 75%.

З початком революції українці одразу ж почали організовуватися. В Севастополі ще 1905 року існував український гурток "Кобзар", головою якого був директор севастопільської жіночої гімназії В. Лащенко, а членами ряд старшин Чорноморської фльоти. В березні 1917 р. постала "Рада української чорноморської громади". "Рада" містилася в гарному будинку "Юніон Банку" на головній вулиці міста і мала свій великий національний прапор.

На Балтійській фльоті українці утворили "Український військово-морський революційний штаб Балтійської фльоти". Відомі також Українські ради Каспійської фльотилії, Сибірської, Амурської фльотилій і фльотилії Північного Льодовитого океану.

Українська воєнно-морська доктрина передбачала мати фльоту в півтора раза сильнішу від усіх воєнних фльот держав, чиї береги омиває Чорне море. І українська фльота відповідала цій доктрині.

Чорноморська фльота складалася з трьох бриґад лінійних кораблів, бриґади гідрокрейсерів, дивізії міноносців, дивізії підводних човнів і окремих кораблів різного призначення.

Наприкінці квітня 1917 року майже на всіх кораблях Чорноморської фльоти вже існували свої українські корабельні ради чи гуртки, так само як у суходільних частинах севастопільської Морської фортеці і у Повітряній фльоті. З цих рад найдіяльніші були на лінійних кораблях "Воля", "Ростислав", крейсерах "Пам'ять Меркурія" (майб. "Гетьман Іван Мазепа"), "Прут", у Мінній дивізії і севастопільському Фльотському півекіпажі. Півекіпаж мав уже свою українську корогву. Це, безумовно, перша історична українська корогва не лише в новітній Українській фльоті, а й у новітній Українській армії.

Одним з перших кораблів Чорноморської фльоти, який підняв український прапор, був ескадр. міноносець "Завідний" – у липні 1917 р., а після нього це почали робити й інші кораблі так, що в листопаді 1917 року вже майже над половиною Чорноморської фльоти повівали українські прапори, так само, як по всіх портах Чорного моря. 24 грудня 1917 року (наказ по Морському відомству ч. 4) підніс український прапор велетень лінійний корабель "Воля".

22 грудня 1917 року у Києві засновано "Українське генеральне секретарство морських справ", пізніше, 1 березня 1918 р., перейменоване на "Українське морське міністерство".

Стихійний розвиток Українського руху на Чорноморській фльоті не подобався, ясна річ, москалям, особливо соціялістам і большевикам і вони повели проти нього шалену аґітацію.

Коли полковник Болбочан зі своєю Запорозькою групою поперед німців прорвав фронт червоних на Перекопі і 25 квітня 1918 року захопив Симферополь, а Гордієнківський кінний полк з'явився того самого дня в Бахчисараї, в Севастополі почалася паніка. На деяких кораблях повівали червоні прапори, на інших блакитно-жовті або навіть чорні (анархістів). Українським воєнно-морським чинникам вдалося провести "Тимчасовий закон про Фльоту УНР", ухвалений Центральною Радою 14 січня 1918 року. В частині першій цього закону читаємо: "Російська Чорноморська фльота військова і транспортна (себто торговельна) проголошується фльотою Української Народної Республіки і виконує обов'язки охорони узбережжя і торгівлі на Чорному і Азовському морях".

4. "Українська Народна Республіка переймає на себе всі зобов'язання уряду щодо Чорноморської фльоти і щодо утримання фльоти та портів".

5. "З часу проголошення цього закону, (проголошено його 1 березня 1918 року(–авт.) всі російські військові і торговельні кораблі на Чорному і Азовському морях підносять український прапор".

Виконуючи цей закон-наказ, вся Чорноморська фльота піднесла о 4-ій годині 29 квітня 1918 р. українські прапори, а перед тим командуючий Чорноморської фльоти контр-адмірал Саблін ще 2 квітня видав по радіо наказ:

"Всі кораблі, портове майно і укріплення, які перебувають у портах Криму та на його узбережжі, є власністю Української Народної Республіки. Тому наказую скрізь, де треба, піднести українські прапори". Про цю подію командуючий фльотою надіслав телеграму до Києва і до німецького командування, прохаючи припинити наступ на Севастопіль, але, незважаючи на це, німці змусили полк. Болбочана з його групою відійти з Криму. Тоді командуючий, не знаючи намірів і не бажаючи, щоб найкращі кораблі Чорноморської фльоти дісталися їм, дав наказ готуватися до походу на Новоросійськ.

30 квітня 1918 року ввечері німецька артилерія зайняла позиції на Братському кладовищі і біля Константинівської батарії при вході до Севестопільського порту. О 20 год. I бриґада лінійних кораблів, дрендовти "Імп. Катерина Велика" і "Воля" та 15 міноносців уже під вогнем залишили Севастопіль. Німці поставили в порті свою варту, а екіпажі кораблів оголосили, хоч і тимчасово, полоненими. Це викликало напругу у взаєминах між Україною і Німеччиною. Та крок за кроком майже весь особовий склад фльоти, що перебувала в Криму, зараховано на українську службу.

Тим часом ескадра, що відійшла в Новоросійськ, одержала ультиматум від німців, аби не пізніше 16 (потім 19) червня повернулася до Севастополя. Але наказові підкорилися лише дрендовт "Воля", гідро-крейсер "Імператуль Траян" і 7 міноносців. Решту кораблів на чолі з другим дрендовтом "Катериною" затоплено під впливом большевиків і при діяльній допомозі аґентів Антанти.

Коли ескадра прибула до Севастополя, німці звезли екіпажі кораблів на берег і підняли свій прапор. Але у Києві, в Морському міністерстві, організаційна робота тривала. Видано Закон про однострій Української державної фльоти, а також Закон про Воєнний прапор, який одразу ж піднесли всі українські воєнні кораблі, які стояли по інших портах Чорного і Азовського морів, поза Севастополем. Видано закони "Про Корпус старшин Військово-морського санітарного відомства", "Про Воєнно-морських аґентів (аташе) за кордоном", "Про демобілізацію кораблів торговельної фльоти". А коли німці передали Україні майже всю Чорноморську фльоту, що перебувала в Севастополі, 11 листопада 1918 р. з'являється наказ гетьмана, де затверджено бойовий розклад фльоти, тимчасовий табель доповнювання кораблів з тим, щоб призначити старшин, священиків і кондукторів, а також молодших підстаршин фльоти.

У грудні 1918 року німці залишили Севастопіль та інші українські порти. Війська Антанти позаймали майже всі кораблі Чорноморської фльоти, за винятком підводних човнів, і почали ділити їх поміж собою як воєнну здобич, а потім частину кораблів на чолі з лінійним кораблем "Воля" вивели до Царгороду.

За Директорії УНР наказом Морського відомства від 25 грудня 1918 року приступив до виконання обов'язків морського міністра капітан III ранґи Михайло Білинський, який був, як стало видно з його праці, найвідповіднішою постаттю з усіх осіб, що стояли на чолі Морського відомства України за весь час його існування. Людина вогняної енерґії, кришталевої чесности, з доброю

військовою освітою і службовим досвідом, він мав ще ту чесноту, що на всі справи дивився й до них підходив з погляду інтересів держави.

Маючи двох помічників – товариша морського міністра контр-адм. М. Остроградського-Апостола (помер у 1926 році в Букарешті) і начальника Морського генерального штабу капітана І ранґи Л. Постріґанева – страшину з освітою Академії Мор. генерального штабу (помер у 1955 році в Парижі) – він провів цілу низку законів: "Закон про штати центральних установ Морського міністерства", "Закон про Гардемарійську школу" і основоположний "Закон про фльоту", який охопив усі галузі організації Української державної фльоти.

На підставі цього закону, Директорія УНР видала наказ щодо Морського відомстваа від 25 січня 1919 року про присвоєння кораблям Української державної фльоти, які будувалися в Миколаєві, таких назв: 1 лінійний корабель "Соборна Україна" (32.000 тонн); 4 легкі крейсери – "Гетьман Богдан Хмельницький" (пізніше "Червона Україна") 6.934 тонн, "Гетьман Петро Дорошенко" (пізніше "Красний Кавказ") 8.030 тонн, "Гетьман Петро Сагайдачний" і "Тарас Шевченко"; 14 великих ескадрових міноносців по 1.330 тонн: "Київ", "Чигирин", "Батурин", "Львів", "Іван Виговський", "Іван Підкова", "Петро Могила" й "Іван Котляревський"; 8 великих підводних човнів: "Щука", "Карась" і "АГ21" – "АГ 26" база підводних човнів "Дніпро".

Окупація України чужими військами не завадила М. Білинському далі розбудовувати фльоту. Він і починає формування морських частин на суходолі, а саме Морського полку і частин Морської піхоти. Морський полк (Вінниця, пізніше Коломия) комплектувався головним чином із старшин і матросів-українців кол. Австро-Угорської фльоти. У той час відбулася зміна Кабінету міністрів УНР і кап. ІІІ ранґи М. І. Білинський, не погоджуючися з більшістю цього кабінету, подався у відставку і одержав на власне бажання призначення на начальника 1 Дивізії морської піхоти, з якою перебував на фронті весь 1919 рік. Частини І Гуцульського М.П. та інших полків М.П. брали участь у 1 Зимовому поході Армії УНР. У 1920 році М. Білинський був призначений міністром внутрішніх справ УНР. У 1921 році брав участь у 2-му Зимовому поході Армії УНР і загинув героєм під Базаром 17 листопада 1921 р., коли, відстрілюючись від большевиків, останнім стрілом відібрав собі життя, щоб не потрапити у полон.

У 1920 р. Морське відомство почало формувати Дніпровську фльотилію, сформувало "Дніпровський фльотський півекіпаж" і мало на фронті бронепотяг "Чорноморець".

Українське морське відомство виробило 20 спеціяльних державних військових та інших прапорів. Повний титул Гетьмана, як найвищого начальника збройних сил України, був: "Ясновельможний Пан Гетьман Всієї України, Військ Козацьких і Державної Фльоти". Повний титул Головного Отамана збройних сил України був: "Головний Отаман Військ і Фльоти УНР".

("Мета", Філядельфія, США)

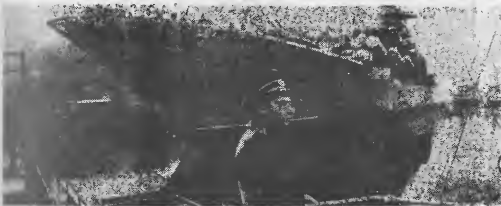
Святослав Шрамченко (1893-1958), капітан-лейтенант Української Державної Фльоти 1918-19 рр., 1930 -- начальник організаційного відділу морського ген. штабу.

Нові кораблі української фльоти

КРЕЙСЕР "УКРАЇНА": ПОЧАТОК БІОГРАФІЇ

Взагалі, якщо бути скрупульозним, то біографія корабля бере початок з креслення, перших деталей, покладених на стапелі. Але то, так би мовити, документальна біографія. Жива ж, одухотворена пишеться від часу спуску судна на воду. Все це вже позаду. Однак для нас все почалося, коли безпосередньо долучилися до будівництва флагмана Української фльоти. Зрештою, й назву свою "Україна" корабель одержав тільки-но (замість старої – "Адмірал флота Лобов"), і треба гадати, почне справжнє військове життя. Бо вже й екіпаж є. Ось (на фото) сам крейсер, що стоїть у затоці Миколаївського суднобудівного заводу.

Ще три фрагменти великої урочистості, що прийшла третього дня Різдва Христового. Присяга, Свято корабля – події справді хвилюючі, незабутні. Прибув керуючий Миколаївсько-Херсонською єпархією Української Православної Церкви Київського патріярхату єпископ Володимир. Ритуал освячення, клятва на вірність Вітчизні, вітання, марш-парад, зустріч з рідними... Гарно, приємно, радісно. Але, на жаль, не обійшлося без гіркого осаду. Під час церемонії прийняття Присяги не пролунав Державний Гімн України, не звучала цього дня й українська пісня.



Вдень співати не велю! Співати можна лише вночі... Такий абсурдний наказ отримав екіпаж крейсера "Україна". Річ у тім, що він тимчасово орендує приміщення в одній з військових частин Чорноморської фльоти. Платить чималеньку суму. Не дозволили повісити зовні й українську символіку. Всередині приміщення – будь ласка. Ось так. Виходить, що живемо ніби й не на своїй землі. Звідси й конфуз з оркестрою: "Не пущать!", "Не играть!".

В. Саквук (фото автора)

("За вільну Україну", ч. 6 і 7, 1994)

Ро-Ко

ПЕРШУ "ЯДЕРНУ ВІЙНУ" ВИГРАЛА АМЕРИКА...

Збудився я. Як звичайно, ще добре не прочуняв. Ще не протер очей, як моя жіночка передо мною розпростерла газету з наголовком на першій сторінці: "Велика перемога Америки у ядерній війні!"

Мене підкинуло, мов на трампліні, а як впав назад на матрац, то запекло в мою задню частину тіла немов розжареним вугіллям. Так машинально перестрашено реагує моя система на небажані несподіванки рано-вранці.

-- Що це?! Війна атомова. З ким? Де? Коли? -- я вигукував, мов у сонних примарах.

-- Заспокійся, -- мовила зрівноваженим голосом, мов перша леді Америки, Гілярі Клінтон, перед сенатською комісією, моя політична дорадниця та аналітик світових подій, -- ще живеш і не облізло від радіяції тих пару волосків, що маєш на голові. То тільки газетний наголовок, політична символіка, гра слів, щоб Україною застрашити ввесь світ, і тим наполохати український уряд здати атомні ракети Росії.

Все таки я попер до телевізора, як був, навіть не подумавши про моїх пару розпатланих волосків. Включив американський канал довічних новин. І те саме чую: "Америка добилася перемоги. Зробила break-through! Проламала ядерний фронт!"

Щось як большовики під Сталінградом, -- прийшло бойове порівняння, і я ще більше скоцюрбився.

Скоро вийшов, купив ще одну газету -- для провірення фактів, бо сьогодні, в добі "політичної коректности", не можна в жодні слова нікому вірити -- все політичне треба двічі-тричі провірити. У цій газеті, котра є менше "політично коректна", не було вже таких гостро-ядерних наголовків, але була стаття про "атомову перемогу" президента Америки Билла Клінтона, при допомозі президента України Леоніда Кравчука.

Почав її читати й врешті з усього того зрозумів, що наш Президент Кравчук погодився продати Америці ракетну атомову зброю -- всі 1500 боєголовок, які забере собі Росія, а Америка розрахується долярами. Далі ніхто з великих журналістів не сказав, що станеться з тими головками й скільки Америка заплатить за них Росії, а скільки Україні. Президент Клінтон по дорозі до Москви вступить до Києва, щоб президентові Кравчукові у Борисполі потиснути руку й привітати з великою перемогою.

"Хто би то сподівався? -- гадав я собі. -- Ще два-три роки тому історики й неісторики другої світової війни ширили вісті, що Україна

знищила майже всіх євреїв в Европі -- сам Дем'янюк власними руками запроторив на той світ чи не один мільйон. Якби Гітлер не мав найбільших колябораціоністів -- українців -- то заледве, чи здобув би якусь перемогу на фронті. А що змінилося тепер? Ракети, стаціоновані в Україні, якби вже летіли на Америку, хоч кнопки від вистрілу є на писальному столі чи у спальні президента Росії Бориса Єльцина в Москві (А може "підлінію", як телефонну, вже допроваджено до майбутнього президента Росії -- В. Жириновського?) Хоч для кожного малого й великого панує "політична коректність", якось то Україна далі перебуває в стані "політичної некоректности". Однак це не значить, що Америка не здобула великої перемоги у першій ядерній війні ракет проти ракет на політичній арені."

Українська Верховна Рада, -- sorry, висловившись "політично коректно", Верховна Рада України, -- потвердила безумовну капітуляцію, з деякими т.зв. умовними умовами.

Що ж, чи круть, чи верть, а козі смерть, -- казали колись в старому краю.

Гумор в Україні

Валентин Бондаренко

ПОСЛУХАЙТЕ ВІЛЬНУ ЛЮДИНУ!

У КПРС та КПУ я був, у профспілках, що школа, -- теж, у товаристві з розповсюдження був, зі збереження був, з охорони був, у сприянні військовим був, з розвитку спорту був, прихильником палити був, проти паління був, за культуру споживання напоїв був, до тих приходив, до цих записувався. Всюди слухав і платив внески. Добровільно й не дуже.

Все! Годі! Тепер я вільний, сам по собі, просто людина, вільна людина!

-- Послухайте вільну людину!

Всі дивляться, минають, йдуть далі.

-- Послухайте! Навіщо нам такі депутати? Давайте їх відкликати!

Проходять, стають у черги, купують, несуть.

-- Слухайте! Нам ніхто не допоможе! Допоможемо собі самі. Скільки будемо терпіти?

Йдуть, йдуть, йдуть... Один зупинився.

-- Ти від якої партії?

-- Ні від якої! Я вільний!

-- А-а-а!

Пішов далі.

-- Слу...

-- Дав...

-- Послух...

Йдуть повз, і нікому немає діла. Ще один зупинився.

-- Послухай краще сам. Там за рогом збираються республіканські демократи. Лаятимуть комуністичну більшість. Пішли послухаємо!

-- Ні, я сам, я хочу, щоб мене слухали.

-- Ну диви!

Зупинився другий.

-- Приходь завтра на площу, збираються демократичні республіканці, викриватимуть соціяльну меншість!

-- Я сам хочу сказати. Я вільний, я ні з ким. Послу...

А того вже нема.

Що робити? Що робити? Що робити?

Утворити партію!

Свою. Власну. Зібрати. Об'єднати. Мітинг. Протест. Страйк. Викрити тих. Викрити цих. Маніфест. Програма. Проти. За.

А яку?

Республіканці є, консерватори є, соціялісти є, демократи є, комуністи є, республіканські демократи є, демократичні республіканці є, соціяльні демократи є, республіканські соціялісти є, консервативні демократи є, республіканські консерватори є, демократичні капіталісти є, сільські республіканці є, міські демократи є, капіталістичні консерватори є, демократичні капіталісти є, економічної свободи є, вільної економіки є, захисту колгоспників є, фермерської свободи є, сексуальних меншостей є, економічних більшостей є, захисту гегемону є, захисту ринку є, захисту від ринку є, спілка є, бльок є, асамблея є, союз є, конгрес є, мале об'єднання більшости є, велике об'єднання меншости є... І знов ККУ, КТД, ДДТ, ТКБ... Добре як буду в керівництві. А коли ні? Знову внески, знов усіх слухати, виконувати, мовчати. Ні, не хочу!

Он стоять. Підійшов.

-- Що тут?

-- Буде!

-- Що?

-- Щось.

-- Я за вами!

-- Тут ще двоє.

-- Добре.

-- Я відійду, тримайтеся за червоною хусткою.

-- Де?

-- Он!

-- Ви надовго?

-- Тільки по тару.



Мал. Олега Зверіка

Став у чергу. Здається, знайшов! Тут вислухають вільну людину.

("Голос України", ч. 154, 1993)

о. Юліян Габрусевич

"Бачив я, бачив, раненого друга..."
Спомин польового священика

З магнітної ленти несуться слова тієї сумовитої пісні. І мені увижаються ряди вояків в сірих одностроях – маршуючи вулицями містечок Їнець чи Страшіце на Чехах, чи Белої на Словаччині – співають цю пісню... Різними дорогами, з різних причин, опинилася українська молодь, а то і "стара война" в рядах Української Дивізії "Галичина". Були охотники, що уважали, що треба мати хоч відносно невелику військову одиницю модерно вишколену, бо може якраз повториться положення 1917 року і оба наші вороги – московський червоний імперіялізм та німецький жовтий імперіялізм, оба знесилені взаємною боротьбою, впадуть, і на їхніх руїнах засіяє сонце волі для поневолених народів.

Мої життєві умовини також так заіснували, що я зголосився до Галицької Дивізії. По полагодженні усіх формальностей, зголосився я до керівника відділу духовної опіки Військової Управи о. д-ра В. Лаби. Він каже до мене: "Якже, Юльцю – добре, що вас тут бачу. А де я вас пішлю? Дивізія вже під Бродами на фронті. Усі полки мають капелянів. Отже, пішлю Вас до дивізії "Вікінґ". Там є около 1.000 наших хлопців, то майже усі члени підпілля, навіть є якийсь відділ УПА. Там є дуже чемний, добрий командир запасного куреня, Юнкер. Їдучи до Кракова, поступлю до Гайделяґру, домовлюся з командиром, щоб, як вас умундирують і оприділять, пустили в "дінстрайзе", щоб Ви могли відшукати вашу маму."

В Гайделяґрі командир запасного куреня прийняв мене до складу штабових старшин, видав "авсвайс" зі знимкою та поданою ранґою "Оберштумфюрер" і "Дівізійонс Пфарер" (поручник і дивізійний священик). Слід би тут зазначити велику різницю поміж відносинами для українців у "Вікінґу" і інших дивізіях, як це видно із звіту о. Олександра Маркевича в дивізії "Фрунсберг" (документ ч. 39, поміщений у книжці Романа Крохмалюка "Заграва на Сході"). Виїхати на "службову відпустку" однак не вдалося мені, бо за тиждень по мойому приїзді, прийшла евакуація Гайделяґру – більшовики почали окружувати зі сторони Сандомира. Запасний курінь вислано тимчасово на села в околицю Франкфурту над Одрою, а відтак перенесено на Чехи на вишкіл, приміщено в бараках колишньої чеської армії в місцевостях Їніць і Страшіце, біля Праги. Командир куреня постійно відносився до мене дуже добре, навіть не хотів, щоби я відбував вишкіл разом зі стрільцями.

Між мною і стрілецтвом заіснували дуже добрі відносини. Я відправляв в неділі Служби Божі в Їнец і Страшіце. Ми мали добрих співаків і наші Служби Божі були спочатку сенсацією, а опісля атракцією для чехів. Чеський парох спочатку був стриманий і не розумів нашого положення. Але по кількох

тижнях і дискусіях зі мною, набрав довір'я до мене і сказав мені, між іншим, що більшовицька армія займе Чехи, але тут довго не буде, бо в Чехії буде демократичний чеський уряд, як перед війною. Розуміється, шо я мав іншу думку і сказав йому, яку то "демократію заведуть більшовики в Чехії".

Наше стрілецтво поводилося дуже гарно, не було скарг ні від німецьких підстарших, ні від чеського населення. Також на Служби Божі стрільці учащали радо, а навіть з власної ініціятиви "старші браття" ходили з тацею і кожної неділі збирали по кількасот марок і передавали мені. По закінченні військового вишколу, курінь післано до дивізії "Вікінґ" на фронт, як показалося, а мене скеровано на закінчення старшинського вишколу, що відбувався при частині перекладачів в Ораніенбурґу, біля Берліна. Це відбулося в перших днях жовтня. Після 5-тижневого вишколу, я одержав військову відпустку, щоб привезти літургічні книги, а по суті, я бажав відшукати маму. На жаль, я її не віднайшов, але від фірмана, який добився до Кракова, я довідався, що вона залишилася в околиці Балигороду. Я поїхав до команди дивізії до Модліна, біля Варшави. Наших стрільців вже було стягнено з фронту і призначено до перенесення до Дивізії "Галичина". Не знаю точно числа, але, мабуть, около 200 полягло на фронті під Нарвою і Бугом. Стрільці розказували: "Було пекло. Більшовики стріляли з катюш, і годі було навіть окопатися в піску". До Дивізії на Словаччину стрільці поїхали транспортом, а я осібно.

В Жиліні я зголосився до дивізійного священика, мойого шкільного колеґи, о. Михайла Левенця, і він призначив мене до запасного польового куреня, бо полки вже мали капелянів. Сказав мені як пересторогу: командир куреня не любить нас, але ти даш собі з ним раду! В курені не було ні одного старшини-українця. Лікарем був, ще тоді дуже молодий, д-р К., а в 3-тій сотні було 22 колишніх старшин польської чи совєтської армії, призначених до підвищення, але командир зволікав, виясняючи, що це головна команда в Берліні не спішиться. Штаб куреня приміщувався в замку у селі Красняни, а наш лікар і кандидати на старшин у селі Бела, дещо на північ від Краснян. Я часто навідувався до Белої, маючи там своє "товариство". З командиром Кляйновим таки годі було добре співжити. Між ним і мною було декілька непорозумінь. Він старався вишукувати дрібнички, щоби тільки кого-небудь з нас понизити. От примір: на Різдво я правив "парадну" Службу Божу, на якій був і командир Кляйнов. В час обіду він сказав: "Джуліюс, ти говорив у проповіді про Різдво і рідні села України, а ти повинен був говорити про фюрера, про боротьбу за "нову Европу". Я відповів може й не дуже чемно, що у військових справах я його слухаю, але в релігійних, то я сам знаю, що маю говорити, автім говорю до стрільців про те, що вони бажали би почути. Кляйнов дещо злісний сказав, що замельдує мене до "абтайлюнґ 6" у Жиліні. Наступного дня, повернувши з Жиліні, казав мені зголоситися в штабі дивізії. Там о. Левенець сказав мені, що дійсно Кляйнов зложив скаргу на мене, що я "не проповідую так, як воєнна ситуація вимагає", і додав, щоб зі скарги Кляйнова я "нічого собі не робив, бо всі знають, що він варіят". І дійсно, в "абтайлюнґ 6" офіцер чемно віднісся, кажучи, що вправді "штумнабфюрер

Клянов зложив на мене скаргу, але він уважає, що в його компетенції не є теми релігійних проповідей".

Свято Йордану відбулося дуже величаво на замковій леваді при участі усіх 4 сотень куреня. Водосвяття було при хресті з леду. Це було останнє наше Свято на гостинній словацькій землі. Зараз по Йордані наша Дивізія зі Словаччини була перекинена на Словенію. На Святі Йордану був воєнний звітодавець Конрад. Допис і світлина зі Свята, мабуть, були у "Краківських вістях".

З дороги командир Кляйнов зарядив, щоби я відпровадив 20 возів назад до Жіліни. Це було також одне з його нетактовних рішень. Особисто мені вийшло краще, але в довгій дорозі наші стрільці не мали духівника і опікуна. В Жіліні пережив я одну з найприкріших сцен з військового побуту. Наші стрільці назагал не радо відступали зі Словаччини, траплялися, отже, дезерції. В Жіліні залишилися були фюзілери і "нахкомандо" з Дивізії. Зі Святого Мартина жардармерія привела була 4 дезертирів. Мені, як одинокому нашому капелянові, прийшлося сповідати їх, віддати останню прислугу. Я старався їх рятувати, але годі. Право війни жорстоке!

З Жіліни поїхав я поїздом-транспортом з фюзілерами. Заїхали ми до Праґерско, близько мадярської границі. Курінь розташувався був на схід від Маґбурґа (Марібор). Штаб куреня і штабова сотня квартирували в селі у підніжжю гарного замку. В 1945 році весна на Словенії була напрочуд гарна. В другій половині лютого, в місці нашого постою, цвіли сади, мов колись в Україні... Тут я з Кляйновим мав чергове непорозуміння. Заповів "наглий суд" над одним нашим стрільцем, що ніби "заснув" на стійці. Це не відповідало правді. Це було в обідову пору. Хоч сотня була на вправах, то в селі було доволі багато мужви при зброї. Двох стрільців прибігло до мене на квартиру і просять: "Рятуйте, Отче! Це добрий, ідейний хлопець". Суд був назначений на годину першу. Я негайно пішов до Кляйнова і старався йому чемно оправдати хлопця, а коли моя чемність не помагала, то я сказав: "Якщо судитимете того стрільця, то давайте і мене під суд!" Писарі в канцелярії через двері чули нашу перепалку. Вийшовши від Кляйнова, чекаю 1-ої години. Буде наглий суд – чи не буде? Минула перша година – суду нема! Вранці цього стрільця випустили з арешту. В короткий час прийшов він до мене: дякує і дає мені 1.000 марок на Службу Божу. Грошей я не прийняв. "Службу Божу, – кажу йому, – відправлю, але я тебе рятував не за гроші, але з обов'язку, згідно з моєю совістю". По тім інциденті між мною і Кляйновим відносини ще погіршали. Рішив старатися про звільнення чи радше про перенесення з запасного куреня. Завдяки нашим лікарям, зокрема д-рові Леміщці, я був перенесений до запасного полку в етапі на звільнення. У запасному полку досить радо привітав мене о. Ковалюк, духівник полку, кажучи: "Заки вас звільнять, то прошу переберіть запасний курінь, це неначе другий запасний полк, бо сама "штамкомпанія" числить понад 1.000 чоловік". Тут я пережив радісну хвилину, коли Дивізія перейшла під команду генерала Шандрука, як 1-ша УД УНА. В запасному полку знайшов я кращі умови, ніж у запасному курені. Тут були старшини-українці і командир "запасного" куреня запасного

полку ппол. Губер був добрячою людиною. Між іншими нашими старшинами, я познайомився з елеґантним сот. Мирославом Малецьким і від того часу датується моя дружня знайомість з теперішнім головою Братства колишніх вояків Дивізії.

Які мої спомини-враження з вояцького життя в Дивізії?

Чи ми, польові духівники, були потрібні в Дивізії?

Споминаю вояцькі часи – добре, а з "Вікінґу" навіть дуже добре, як у воєнний час. Уважаю, що участь нас, священиків, як польових духівників, була потрібна. Я впевнений, що ми несли духовну потіху-розраду нашим воїнам і що ми нераз були одинокими їхніми оборонцями.

Стефа Маців-Балагутрак

СПОГАД МЕДСЕСТРИ

У 50-ту річницю створення медсестерського курсу в Криниці -- присвячую медсестрам, особливо тим, що вже відійшли від нас!

Нас було 40. Ми всі так, як ви, дорогі дивізійники, зголосилися добровільно на заклик Військової Управи. Ми залишили батьків, а деякі з нас і дітей, рідну хату, рідний край... Ми пішли, щоби допомогти вам, облегшити ваші терпіння, привести вас до здоров'я, якщо зайде така потреба. І ми так, як ви, хотіли здобути знання, щоби бути українськими медсестрами в українській армії, якої зав'язком мала бути 1-ша Українська Дивізія "Галичина". Всі ми мали закінчену середню освіту, а деякі вищу. Ми були молоді, між 18 та 30 р. – дівчата, вдови з Галичини, Волині та східних земель України.

1-го червня 1944 р. о год. 7-ій увечері ми виїхали з головного двірця у Львові до Криниці, повні ентузіязму і надій. Тут нас розмістили по 2-4 в кімнатах дуже гарної віллі "Білий дім". Нашою комендантко́ю була "Цьопа"-Паліїв, а обозною Дарка Сіяк. Почалося строге таборове життя, включно з нічними стійками і зразковим порядком. Навчання почалося зараз на другий день. Виклади відбувалися рано і по обіді. Учасниці курсу дуже серйозно ставилися до навчання. Ми хотіли і були готові здобути якнайбільше знання і в якнайкоротшому часі. Курс-теорія мав закінчитися при кінці липня. В серпні ми мали відбути практичний вишкіл у шпиталях Галичини, а відтак перейти до військового шпиталю Дивізії.

В другій половині липня ми добровільно вибирали шпиталі, де мали набрати практичного знання. На жаль, прийшла вістка, що большевики зайняли Львів і дальше йдуть на захід. Ми опинилися відірвані від рідної землі у ворожій для нас околиці, де панувала польська партизанщина і без милосердя мордувала українських біженців. Навіть замордували батьків наших двох курсанток Марії і Каті з Волині, а їх 14-літня сестричка Настя чудом врятована, приїхала до нас до Криниці і ми притулили її як рідну. Тоді нашу нічну варту виконувала українська поліція.

5 серпня 1944 р. ми перейшли кордон до Словаччини. Деякі з курсанток віднайшли свої родини між біженцями й відлучилися від нас. Решту перевез-

ли до Тренчина, де примістили у шкільному будинку. Всякі зв'язки з Військовою Управою перервалися. Ніхто нами не інтересувався, кожний думав про себе, бо був дуже непевний час і ніхто не знав, що принесе завтра. А ми трималися разом і абсолютно вірили, що нас віднайдуть, як лише трохи устабілізуються обставини і пішлють нас там, де ми хотіли бути – до Дивізії.

В Тренчині ми почали працювати у швальнях – шили військові мундири ланцюговою системою. На початку вересня до нас прийшла Ольга Кузьмович. Ми розказали їй, хто ми, і вона радила нам зголоситися до юначок, щоб в цей спосіб переїхати до Австрії, де у Відні була Військова Управа. Вона також пообіцяла нам нав'язати з нею контакт. Ми зголосилися у тому переконанні, що тим способом скоріше дістанемося до Дивізії. Нас перевезли до Кремсу. На жаль, ніхто і тут не поцікавився нами, хоча вже знали, де ми є. Ми навіть не одержали посвідок закінчення курсу.

Деякі товаришки і тут від нас відлучилися, а нас 24, по двох тижнях побуту в Кремсі, перевезли до табору в Пютніц, що був приміщений на великім летовищі біля Штральзунду на Помор'ї. Це був найгірший табір під кожним оглядом. Там були дівчата різних національностей, найгірший елемент з цілої Европи, і там попали ми – українки. Спершу всі спали на підлозі, на соломі. Воші лазили по нас, бо гігієнічні обставини були незавидні. Лікарські оглядини переводила жінка, яка мала манію пришивати дівчатам венеричні недуги, шо відтак виявлялося неправдивим. Пригадую собі, як одна 14-літня юначка-українка прийшла до нас з плачем, як їй ця жінка дала діягнозу. Ми порадили їй негайно писати до батьків, що вона й зробила. Батьки забрали її звідтам.

Зараз по приїзді до табору ми зголосилися до управи і сказали, хто ми і що хочемо. Управа пішла нам на руку. Тримала нас всіх разом і чекала приказу для нас. Щодня нас забирали німецькі "бавори" до збирання цукрових буряків і бараболі. В міжчасі ми писали всюди – до Відня, до Берліна. Я навіть їздила до Берліна, до проф. Зеленого, референта молоді в Українському Центральному Комітеті, який обіцяв нам все зробити. Також товаришки, які залишилися у Відні, інтервенювали в нашій справі у Військовій Управі. На жаль, нічого не сталося. Навіть відповідей на наші листи ми не одержали.

В таборі обставини були незносимі. Харч був жалюгідний. Ми були голодні і психічно заламані. Потішали себе, що може сьогодні або завтра прийде приказ і ми вирвемося з тої страшної дійсности. Приказу не було. Управа табору вже довше не могла нас так тримати. Вкінці листопада нас розділили по 2-3 і переслали до малих шпиталиків (Krankenrevier-ів) і шпиталів в середній Німеччині.

Я попала з двома іншими медсестрами до Ґроскайни (Grosskayn/bei Merzeburg). Це був малий шпиталь (Krankenrevier) для юначок, які працювали при задимлюванні міст і важливих військових споруд. Юначки 14-18 р., переважно німки і кілька француженок з Ельзасу. Хворі мали переважно перестуди, малі скалічення. Також було кілька, що не могли ходити, гарячкували і ми мусили їх возити до бункерів під час налетів. А налети були,

спершу раз на день до полудня, а відтак 2-3 рази денно. До бункру було 10 хв. ходу. Американці бомбили фосфоровими і годинниковими бомбами, які часто вибухали вже тоді, як ми верталися до шпиталя. Нашим шефом був підстаршина вермахту. Лікар приїздив 3 рази на тиждень. Ми працювали дуже тяжко, і нас трактували як "унтерменшів". Ми все дальше писали до Військової Управи. Там вперше дістали ми картку з Військової Управи з Відня, в якій писали, що потверджують відбір нашого письма, в якому повно жалів, одначе не сказано, які наші бажання. Нашого листа пересилають до централі і ми повинні дістати відповідь. Хоча ми потім писали й до централі, відповіді не одержали ніколи. А в кожнім листі наше єдине бажання було дістатися до Дивізії, що ми у всіх наших листах підкреслювали. В Ґроскайні я також одержала кілька листів від Дарки Сіяк, які я маю, а мій щоденник з тих часів – від початку курсу до закінчення війни – пропав при переході зеленої границі з Німеччини до Австрії.

В Ґроскайні ми відсвяткували Різдво і перебули до весни. Весною нас перенесли до Мерзебурґа, а відтак, зі зближенням фронту, евакуювали цілий шпиталь і зробили його польово-фронтовим. І там застали нас американці.

Вкоротці ми мусіли дальше втікати, бо там приходили більшовики. І нас три пішком вибиралися через Чорний Ліс (Schwarzwald) до Баварії. На обливаний понеділок ми прийшли до Бад Кіссінґен, де вже був зорганізований український табір біженців.

І так перебули ми війну і 1-ої Української Дивізії ми й не бачили.

Ігор Федик
завідувач музею

МУЗЕЄВІ 1-ої УД УНА У ЛЬВОВІ -- РІК

Ще до проголошення незалежности України в Галичині відродився інтерес до історії творення та бойового шляху Дивізії "Галичина". Молоде покоління майже нічого не знало про 1-шу УД УНА, тому що радянська пропаґанда або замовчувала, або висвітлювала її тільки неґативно, тому я поставив собі за мету відтворити правду про Дивізію і донести цю правду до молоді. Сам я цікавився її історією від малих літ, слухаючи перекази батька про часи творення цієї військової формації, про героїзм її вояків під Бродами. І це привело мене до інтенсивних пошуків матеріялів про Дивізію, тим більше, що про себе все частіше почали заявляти галицькі дивізійники, а також перший приїзд вояків-дивізійників з діяспори, укріпили мою думку про успіх. Через деякий час я уже мав чимало документів і книг про 1-шу УД УНА. В той час появилися мої перші статті про Дивізію у львівській пресі.

Перші матеріяли я одержав від дивізійника Володимира Мацака з Англії. Це він порадив мені звернутися за допомогою до Головної управи Братства. Побратими з Канади негайно пішли мені назустріч.

З дозволу міського відділу народної освіти та дирекції школи ім. Шашкевича у березні 1993 р. відкрилася перша виставка документів, матеріялів, книг, речей про 1-шу УД УНА. Це була перша досить широка виставка про Дивізію. Вона стала постійно діючою. Оголошення про її відкриття були надруковані у багатьох львівських газетах, а "Ратуша" ще й фотографію дивізійників помістила. Через день московська газета "Комсомальская правда", яка реґулярно на своїх шпальтах очорнює дивізійників, надрукувала в'їдливу замітку про відкриття виставки під назвою "Учиться воєнному делу настоящим образом", натякуючи, що у Львові дітей виховують на історії 1-ої УД УНА. Тут газета не помилилася.

З хвилюванням і одночасно з радістю на виставку почали приходити дивізійники з Галичини. Тодішній Голова Галицького Братства М. Яцура передав на виставку чимало матеріялів, що значно розширило експозицію.

А в цей час редакція журналу "Вісті комбатанта" надрукувала моє звернення до дивізійників про допомогу матеріялами для виставки. Чекати довго не довелося, тим більше, що на святкування 50-річчя творення Дивізії прибуло чимало дивізійників. Тоді я познайомився у Львові з Мирославом Малецьким, Романом Колісником, Петром Дем'янюком, Василем Чуприндою, Михайлом Рудзіком, Левом Бабієм, Романом Кобрином. Більшість з них побували на виставці, надали мені чимало порад і залишили в книзі відгуків теплі спомини про відвідання виставки. Головна управа і редакція журналу "Вісті комбатанта" фактично взяли виставку під свою опіку, а двоє друзів-побратимів Андрій Коморовський та Мирослав Бігус зробили і роблять надалі все для того, щоб виставка, а тепер уже музей нормально функціонував.

Прочитавши моє звернення у журналі, відгукнувся Роман Іваницький з Флоріди, приславши чимало матеріялів. М. Рудзік, П. Дем'янюк, В. Чупринда не перестають надсилати матеріяли ще й залучають інших дивізійників. Велику пачку з впорядкованими матеріялами прислав до музею з Гамільтону Петро Кицінський, а за ним свої книги – Степан Label Мединський. А скільки зібраних матеріялів подарував музеєві сл.п. Володимир Ґоцький з Англії! Остання бандероля прийшла уже по його смерти. Хай земля йому буде пером! Керівництво Галицького Братства п.п. Л. Войташ, М. Бендина, В. Саламаха, відвідавши музей, принесли теж свої матеріяли.

З Нью-Йорку в дарунок музеєві прислала матеріяли рідна сестра сл.п. Романа Данилюка – Святослава Менцинська. Я щиро вдячний ентузіястові із Філядельфії Романові Клосові, який майже щомісяця висилає зібрані матеріяли. Не забуває Михайло Мельник з Англії, син дивізійника, що сьогодні глибоко досліджує історію 1-ої УД УНА. Відізвався Богдан Баб'як, активно сприяє роботі музею і Роман Кобрин з США.

... Йдуть люди у музей. Сотні школярів і вчителів відвідали його. Оглянули експонати чимало відвідувачів з Києва, Чернівців, Херсону, Рівного, Донбасу... Сюди приходять педагоги, викладачі вузів, студенти, учні старших клясів, тут готуються до виступів, почерпують знання про нашу історію. Чималим порадником для нас є журнал "Вісті комбатанта", де є багатющий матеріял про національно-визвольні змагання, новітню історію України.

Але найдовше тут затримуються побратими-дивізійники. Не один із них не стримав сліз, побачивши таку кількість матеріялів про себе і своїх друзів. Дехто з них уже не може читати, але оглядає літературу, фотографії, з ніжністю гладить галицького левика з трьома коронами... Тут, у музеї, застигла їхня юність, їхня героїка і біль.

Розказували про свої митарства після Бродів і юнацького вишколу побратими п.п. Барановський, Федик, Саламаха, Зарицький, Лисовський, аж із Кіцманя, що на Буковині, прибув у музей дивізійник, поет і перекладач, Іван Труш, а з далекої Австралії – побратим о. мітрат Іван Шевців.

Мені здається, що всі побратими залишають тут частинку свого тепла. А нещодавно учні нашої школи вітали в музеї д-ра Василя Веригу.

Велику допомогу мені в організації роботи музею надають ентузіясти – дивізійник Василь Гудзій та доцентка університету Марія Яцимірська

Музей не тільки зустрічає відвідувачів. Під його егідою відбуваються зустрічі дивізійників із школярами та студентами, тут студенти-випускники збирають матеріяли до своїх дипломних робіт. Тут іде велика пошукова робота. Завдяки допомозі дивізійника Мащака з Лондону знайшов свого брата побратим Ганах з Винник, а по наших публікаціях у "Вістях комбатанта" Богдан Баб'як знайшов свого однополчанина Василя Гудзія. І таких випадків чимало.

Приходять у музей і українські вояки на чолі зі своїми старшинами, щоб ознайомитися із бойовим шляхом 1-ої УД УНА. А нещодавно тут побував Митрополит Володимир Стернюк. З далекого м. Акмоли, що в Казахстані, в

музей прибув доцент Тарас Чернега. Я йому передав книгу Р. Колісника "Військова управа", бо ж і там наші земляки цікавляться історією Дивізії.

Тепер у музеї почалися художні роботи. Виготовлені цікаві альбоми зі світлинами дивізійників, учні працюють над складанням списків імен усіх дивізійників, що згадуються в книгах та документах. Ніхто не може бути забутий! Замовлено меблі, інше обладнання. Але ще чимало роботи у музеї. Треба впорядкувати матеріяли, журнали, знайти щирих помічників, бо обсяг роботи зростає.

...Пройшов рік. Музей сьогодні залишається найбільшим джерелом знань про 1-шу УД УНА. Його експозиція розширюється. Я дякую всім, хто щиро допоміг мені відтворити ще одну справедливу сторінку нашої історії.

Е. Шипайло

13-та СОТНЯ "ІҐ"

13-та сотня IG (Infanterie Geschuetze – піхотні гармати) – це була, властиво, піхотна артилерія. Сотня була приділена до піхотного полку, і діставала накази про її боєве призначення безпосередньо від командира полку. В склад Дивізії входили три піхотні полки: 29-ий, 30-ий і 31-ий, і в кожному була 13-та сотня піхотних гармат.

Сотню можна було вживати як цілість на вужчому відтинку фронту для сконцентрованого обстрілу, або приділювати поодинокі чоти для вогневої піддержки піхотних куренів або сотень, залежно від кожночасної ситуації і потреби. Кожна чота "ІҐ" це була самостійна одиниця, яку можна було вживати в бою теж як піхоту.

13-та сотня складалася з 4-ох чот: три легкі, і четверта тяжка чота, сотенний почот та сотенна валка. 1-шу і 4-ту чоти провадили старшини, 2-гу і 3-тю підстаршини. Легкі чоти мали по дві легкі 75 мм гарматки, тяжка чота мала дві тяжкі 150 мм гармати. В переїздах і маршах легкі гармати тягнула пара коней, а тяжкі гармати тягнули машини на гусеницях RSO (Reichschlepper Ost). Їх вживали під Бродами та пізніше на Словаччині (осінь 1944 – зима 1945). RSO були непрактичні, бо часто псувалися, а зимою в морозні дні їх було тяжко стартувати. Теж хронічно бракувало пального. В перемарші Дивізії зі Словаччини на Югославію і пізніше на фронті в Австрії, замість RSO, тяжкі гармати тягнули по дві пари коней.

Легкі гармати були поворотні, і їх було легко вживати. З легких і тяжких гармат можна було стріляти прямим націлом або керувати вогнем телефоном з обсерваційного пункту або користуючись мапою. До обстрілу різних цілей, в залежності від роду цілі, можна було наставити запальник стрільна на вибух при зударі, над землею, або з опізненням. Стрільна, що розривалися при зударі, вживалося для обстрілу скорострільних гнізд, ґранатометів, легких

укріплень і т.і. Були теж набої з більшим ладунком, більшою швидкістю і твердим сталевим носом, що їх вживалося для нищення танків, машин і укріплень.

Від моменту, як гармати в'їздили на вогневе становище, до моменту їх вогнеготовности, тривало всього кілька хвилин. Все відбувалося швидко, справно, кожний стрілець мав призначену функцію. Обслуга гармат відчіпала гармати від причіпки, пересувала на призначене місце, обертала в бажаний напрям, безпосередньо або за азимутом, наставляла жерло при помочі націльного пристрою на подану віддаль/кут, заряджувала наставлене стрільно, і тоді зголошувала підстаршині вогневого становища готовність до вогню. Інші стрільці відводили коней до безпечнішого місця, маскували гармати й вогневе становище, приготовляли амуніцію та розставляли стійки для охорони становища на випадок несподіваного наступу ворога. Телефоністи запроваджували телефонну лінію до обсерваційного пункту чоти (звичайно в передній лінії піхоти) і до командного пункту, що ним міг бути командний пункт власної сотні, або командний пункт піхотиного куреня чи сотні, куди чота була приділена, для координації вогневої дії з піхотою. Чотовий, звичайно, відходив на обсерваційний пункт, щоби особисто розглянути ситуацію в першій лінії і зробити шкіц з передпілля. На шкіці він позначував нього вогневе становище й маркантні точки в терені, з оцінкою віддалей до них від вогневого становища і кутів відхилення, на випадок, якщо треба було ці точки обстрілювати. З допомогою шкіцу було легко передавати команду до вогневого становища і пересувати вогонь з одної точки до іншої. Як була потреба і час, чотовий міг дати наказ, щоби встрілитися в одну точку в передпіллі. Встрілювання до цілі в терені помагало чотовому краще провірити віддаль і кут до тої цілі на його шкіці, і тим самим зробити відповідні поправки в оцінці віддалей і кутів до сусідніх точок/цілей.

Якщо була потреба стріляти прямим вогнем на коротку віддаль, гармати в'їздили на вогневе становище, їх відчіпали, заряджували й уживали безпосередньо націльний пристрій (стріляли до цілі, міняли віддаль, кут) і т.і. Тоді не було потреби на обсерваційний пункт, тільки треба було втримувати зв'язок з піхотними частинами. Інші стрільці чоти, які не обслуговували гармат, займали оборонні становища й служили як піхотна охорона вогневого становища чоти.

Склад легкої чоти "II":

Почот:	Вогневе становище:	Валка:
Чотовий	Підстаршина вогневого становища	Командир
Зв'язковий	2 гарматні командири	2/2 водії гармат
Zichtkreisunteroffizier	2/5 гарматні стрільці	2 водії амуніційних возів
2 телефоністи		2 водії виряду
Стрілець (носив далекомір)		
Зброєвий (Waffenmeister)		

ПІДСТАРШИНСЬКИЙ ВИШКІЛ IG
Breslau-Lissa

Після закінчення рекрутського піхотинського вишколу на полігоні Гайделяґер при кінці жовтня 1943 р., приблизно 40 стрільців з різних сотень вислано на підстаршинський вишкіл IG до Breslau-Lissa, маленького містечка, приблизно 10 км від Breslau кол. Schlesien (тепер Wroclaw, Польща). Перед цим вишколом відбувся там перевишкіл дивізійних старшин і підстаршин кол. польської армії та кількох з кол. армії УНР. Новоприбулі учасники застали їх ще там та довідалися від них дещо про характер вишколу. На попередньому вишколі кол. старшин і підстаршин була пролема з німецькою мовою, і тому на їх вишколі був перекладач, ein Volksdeutscher, мабуть, німець з-над Волги. Команда вишколу думала, що буде мати подібну проблему з новоприбулими молодими вояками, тому залишила з попереднього вишколу трьох підстаршин-українців та перекладача. Однак вже з початком навчання показалося, що більшість вояків достатньо розуміє і говорить по-німецьки (часто краще, як перекладач), що дуже влегшило працю німецьким інструкторам, як теж відпала потреба для перекладача. Більшість учасників другого вишколу – це студенти або абітурієнти гімназій, як теж випускники різних фахових шкіл, у віці між 18-25 років, (один учасник до 6-го січня 1944 р. мав всього 17 років), хоч було теж кількох старших віком.

Учасників приміщено в мурованих касарнях вишкільного батальйону, де теж приміщувалися і вишколювалися молоденькі рекрути – німці з СС-дивізії "Hitler Jugend". Вони діставали дещо кращий харч, головно на сніданок, як, напр., риж і макарони зі сливками або родзинками, і ми часом вмішувалися між них і так доповняли свій харч.

Пересічно було по 6 курсантів на кімнату. В кімнаті були три поверхові ліжка, столик, кілька крісел і металеві шафи, в яких вояки тримали харч, білизну, уніформи, особисті речі тощо. Кожний курсант мав наплечник, коц, полеву флягу, їдунку і прибори до їдження, хлібник, білизну, шкарпетки, уніформи, шинелю, черевики, пиріжок чи кашкет і шолом. Зі зброї: кріс і багнет, полеву лопатку, і газмаску. Зброя і одяг мусіли бути завжди чисті, черевики і пояс "світитися", кімнати впорядковані (без порошинки), речі в шафах поскладані, ліжка гладенько застелені, без ні однісінької зморшки. Чистоту, теж особисту, провіряли німці-вишкільники щодня, а то й кілька разів на день. Харчування було краще, порівнюючи з харчем на попередньому вишколі в Гайделяґері. На наше Різдво, 6-7 січня 1944, прийшли були теж пакунки з Галичини від Військової Управи, а для декого від сім'ї з печивом, солодощами й т.п.

Керівником вишколу (Lehrgangsleiter) був молодий старшина-німець SS-Untersturmfuehrer Dormann. Він був зі своєю частиною на Україні, дійшов аж до Кавказу, де був поранений і його відіслали назад до Німеччини. По короткому часі він заприязнився з нами, любив приходити вечорами до кімнат, наказував "Weitermachen", зн. "свобідно", і входив в розмову про Україну, про українських вояків, їхні родини, їхні зацікавлення, школи, про

українську культуру, театр, письменників тощо. Він теж залюбки розказував про пруського кайзера Фрідріха II Великого, який саме в околиці Бресляв звів битву з австрійцями, яких розбив і прилучив Шлеськ до Прусії. В Ліссі був будинок, у котрому квартирував Фрідріх, і керівник просив А. Сітницького його намалювати. Теж в гостинниці в одному із поблизьких сіл, була ліхтарня, з якою Фрідріх мав обходити становища своїх військ перед рішальним боєм.

Про дисципліну дбали підстаршини, їх було чотирьох: найстарший ранґою Oscha (ст. дес.) Schmidt; він був бунчужним (Spiess), і рівночасно заступником керівника вишколу. Було трьох підстаршин-німців в ранзі Uscha (десятник) і трьох підстаршин-українців з попереднього вишколу: Могильницький, Хома і Ярема. Вони на початку вишколу не мали жодних ранґ, ні відзнак і тільки в половині вишколу їх підвищено до ранґи старшого стрільця – Sturmann.

Загальний режим був військово-строгий від ранку до вечора, але не "капральський", не було жодних спеціяльних "шикан" з боку інструкторів.

Теоретичні виклади відбувалися в касарні, а практичні – в терені. Крім обов'язкової муштри, учасники вивчали детально піхотну зброю: пістолю, кріс, скоростріл "МҐ 34" (старий) і "МҐ42" (новий), середній ґранатомет та легкі і тяжкі піхотні гармати "ІҐ". В терені вивчали практично військове знання: піхотинця – стійка, стежа, використовування терену, копання окопів, наступ, оборона, стріляння з кріса і скоростріла, ручні ґранати, вправи з газмаскою, протипанцерна зброя й т.п., як теж знання артилериста – займати вогневе становище, обслуговувати гармату, орудувати націльним інстументом, заряджувати, стріляти, приготовляти стрільна, нпр., запальник й т.п. Спеціяльну увагу присвячувано для вивчання опису терену, оцінки віддалей, уміння вживати обсерваційний апарат (Beobachtungsgeraet), рисувати точні



На 3-денних вправах

шкіци тощо, як теж заложити телефонну лінію, обслуговувати тел. апарат, давати й передавати команду та інше. Вишкіл і команда, ясна річ, були в німецькій мові.

Вишкільна група була знана в місцевому батальйоні як "Galizischer Lehrgang"; курсанти добре виконували завдання, добре маршували і співали й мали добру опінію. На закінчення вишколу відбулися три-денні вправи. Відділ був "моторизований", гармати тягнули машини, на яких сиділа обслуга гармат. Раз навіть їхали через річку бродом, замість мостом, машини й гармати загрузли і треба було їх витягати, та все скінчилося добре. Всі функції виконували курсанти, підстаршини-виховники мали білі опаски і були суддями. За успішне виконання вправ ми одержали похвалу від батальйону.

Вишкіл закінчився в половині березня 1944 р. т.зв. "Kameradschaftsabend", на якому Ustuf Dormann висловив похвалу за наше навчання, жалів, що не може бути з нами й побажав успіхів на майбутнє. Під кінець березня всі учасники переїхали на полігон Нойгаммер, де формувалася Дивізія.

КАРТИНИ З ВИШКОЛУ

Після кількох тижнів вишколу кожний курсант одержав військову книжку (Soldbuch), з якою можна було дістати перепустку до міста. Під батутою Ярослава Филипова створився хор, що співав головно стрілецькі й інші маршові пісні та колядки. На Різдво курсанти дістали вільне й поїхали до Бресляв на Службу Божу. Хористи пішли на хори і співали в часі Богослужби, що було великою несподіванкою для вірних в церкві, які оглядалися на хори, хто то співає?

В різдв'яному й новорічному сезоні всі старшини батальйону мали наказ збирати на зимову фронтову кампанію "WHW" (Winterhilfswerk). Провідник вишколу Ustuf Dormann придбав велику пушку, дістав перепустки і забрав хористів до Бресляв співати пісні й помогти йому зібрати гроші на WHW. Перша зупинка – це був головний залізничний двірець. Хористи вставилися на сходах в головній залі двірця. Провідник сказав хористам, щоби не сміялися з того, що він скаже, вискочив на якесь підвищення і заповів, що "хор з музичної академії в Коломиї, члени якого зголосилися до зброї СС будуть співати концерт українських пісень". Хор відспівав кілька стрілецьких пісень і колядок, а керівник ходив з пушкою між пасажирами, що чекали в залі на поїзди, і збирав гроші. Як пушка виповнилася, то скинув кашкет і збирав до нього. Люди давали щедро, між пасажирами на двірці знайшлися навіть українці, і всі з приємністю – і здивуванням – слухали концерту. З двірця група пішла по ресторанах (найкращі в місті), де знову керівник заповідав, хор посписувався українськими піснями, а він ходив з пушкою між столами і збирав пожертви. Повернувши до касарень, після підрахунку, показалося, що до повної тисячки бракує всього 40 марок. Учасники додали ту суму та здобули перше місце в батальйоні і признання командира батальйону за винахідливий спосіб проведення збірки.

В часі одної інспекції ген. Дітріха, ком. дивізії "Hitler Jugend", трапилася досить комічна пригода. Була лекція "Бій – наступ" при топографічній скрині, яку провадив Oscha. Schmidt, який зголосив генералові тему лекції. На запит генерала, чому це не проводить командир вишколу Ustuf. Dormann, Oscha. Schmidt не мав відповіді. Генерал наказав покликати командира, і поки він прийшов, генерал спитав одного учасника, де є його "Erkennungsmarke". Запитаний відчинив блюзу, і вона була в нього на шнурку, на шиї, а коли генерал спитав одного з німецьких підстаршин, то він мав її причеплену на шлейках, за що в присутності всіх дістав догану. Також не обминуло це командира вишколу за неприсутність на викладі. Опісля сам генерал дав короткий виклад про підготову до обстрілу і наступ піхоти.



Маршовою колоною на обід

Ustuf. Dormann придбав для курсантів вишколу лещата і в вільному часі, головно в суботи й неділі, багато з нас з'їздило (й падало) на довколишніх горбах.

Під час навчання при важкій гарматі трапився випадок, що спускаючи гармату, випадково запір гармати впав на ногу стрільця і розтрощив йому стопу; він вже не повернувся до нас. Також під час гострого стріляння з тяжких гармат стрільно, що мало перелетіти понад нашим обсерваційним пунктом, впало позаду нас. З цим моментом перервано стріляння; провірка виявила, що все було виконане згідно з командою, і що, мабуть, порох ладунку не був відповідний до назначеної віддалі.

(закінчення в наступному числі)

ДИВІЗІЙНИКИ В УПА

Під час боїв під Бродами та згодом із Словаччини багато вояків Української дивізії вступали до УПА. За деякими даними їх налічують коло трьох тисяч. Декілька з них прибули в рейдах на еміграцію, наприклад, боксер Хома, поручник Володимир "Свєнтик" Левицький, В. Дашко й інші. Декому доля судила дожити до наших днів. Щоб більше зібрати про них інформацій звертаємося до Станиць Галицького Братства в Україні та його членів скласти списки тих дивізійників, що були в УПА чи підпіллі, та написати бодай короткі спомини.

Редакція "ВК" та Головна Управа Братства.

БОГДАН БІЛАС
***1916 -- +22.XI.1993**



Богдан Білас народився у Трускавці. До гімназії ходив у Дрогобичі.

В 1943 році зголосився добровольцем до Української Дивізії "Галичина". Рекрутський вишкіл відбув у Гайделяґрі, а згодом підстаршинський – у Радольфцелю.

Після затяжних боїв Дивізії під Бродами, в липні 1944 р., враз із іншими нечисленними вояками щасливо прорвався з окруження і нелегким шляхом добився в рідні сторони, щоби вкоротці вступити в ряди Української Повстанської Армії в околицях Калуша. Брав участь в акціях УПА до часу, коли попав у большевицьку тюрму. Був засуджений на 18 років каторги на Воркуті.

Відбувши заслання, повернувся до рідного Трускавця, де проживав аж до часу своєї смерти.

Похоронні обряди були дуже торжественні. Зворушливі прощальні слова виголосили парох місцевої церкви та від Братства УПА – лікар, з яким Богдан працював у підпіллі. Відтак побратими з УПА відспівали декілька стрілецьких пісень та віддали останній вояцький салют із крісів.

Покійний залишив у глибокому смутку в Трускавці дружину Зеню, сина Романа з родиною, дочку Славу з мужем Олексієм, внуків Павлика й Богданчика, а в Торонті в Канаді сестру Олю Білас і сестрінку Христю Вінтоняк з мужем Степаном Харком.

Подав Володимир Мотика.

Любомир Франків
член Спілки письменників України

ІДЕЯ ПЕРЕМАГАЄ СМЕРТЬ

Пам'ять і Правда неподільні, як земля і коріння. Оберігають, доглядають за ними Робітники Слова. Автор книги-спогадів "З Перемишля до Ріміні" (Лондон, 1992 р.) і "На другому етапі" (Лондон, 1990 р.) Володимир Ґоцький – один з тієї славної плеяди.

Вождь і фюрер поділили між собою світ. І що їм було до народів, націй, держав! Тим більше – до українського народу, який, стиснувши кулаки, хіба лише своїми сльозами і смертю говорив про Свободу, йдучи через поневолення, голодомори, розстріли, знищення його історії, несучи в серці Київську Русь – Україну. Геноцид! Як врятуватись, якщо тебе не знають? Де правди шукати? У Лізі Націй? Мільйони замучених голодомором – там не чути волання! Не здригнулось серце перед останнім схлипом української дитини – майбутнього нації. Брехня убивць, страх перед оголеною Правдою позбавляли чести й глузду високодумних панів Америки і Европи, за що згодом дорого заплатили їхні нації. Українському народу для повної перемоги соціялізму і нового порядку залишалось загинути. Але було й святе право повстати супроти червоного і брунатного комунофашизму. Повстати, якщо й загинути! Повстати, аби залишити пам'ять про Свободу нації.

Ця пам'ять болить нині, повертаючись в Україну свободою-жертвою дивізії "Галичина" в книгах-спогадах пана Ґоцького, учасника, очевидця, письменника, заповнюючи прогалину в кореневій системі життя, боротьби і пам'яті української нації, в українській історії другої світової війни.

"Після програних Визвольних Змагань серед задушливої атмосфери підокупантської дійсности перед українською думаючою людиною стало питання: що далі? Щоб знайти правильну відповідь і намітити якийсь доцільний плян, треба було проаналізувати причини, ... причини ми вбачали у таких основних помилках наших батьків... Цілковите занедбання нашої мілітарної думки й духа... Занедбання в розпрацюванню української мілітарної доктрини привело до того, що коли настав час організувати свою державність, то до організації армії брались або дилетанти, або фахівці, просяклі чужим духом, що для них "Георгії" чи "Віртуті мілітарі" були дорожчі понад честь україньс-кого вояка ... дало внаслідку Крути, довело до того, що 35-мільйонна нація у вирішальну хвилину не могла створити навіть 500000 армії. Це була штучно ворогом виплекана пасивність ситого, обвішаного медалями і привілеями достойника-чиновника або замлевласника та переведення нашого козацтва в покірного холопа".

Чим не актуальна проблема нині? Тим більше, що вороги незалежности України стали ще досконалішими мерзотниками. Торгівля свободою, народами, націями і слабкими державами продовжується під привабливою посмішкою "прав людини, реформ, демократії". Та повернімось у 1943 рік – цього вимагають достойні Книги про дивізійників: "Молодь не шукала вигідну, тиху працю. Не мріяла про лояльну урядову кар'єру, не втікала від військового

твердого життя, але сама шукала всяких можливостей, щоб засвоїти собі військове знання".

Так виникли парамілітарні організації "Луги", "Соколи" і Пласт. Найвпливовіші політичні організації УНДО та ОУН активно сприяли створенню цих організацій плеканням військових традицій та духу національної гідности. Для вдосконалення військового мистецтва з тактики і стратегії найздібніших юнаків відправляли до армій Західної Европи.

Тодішні політичні сили в Галичині усвідомлювали конечність створення української армії, мілітарної сили, здатної захистити Україну від колоніяльного іга Москви: "... ОУН готується до "поставлення німців перед доконаним фактом", що хоче примусити німців говорити з нами як союзниками у війні проти Москви". Однак, у Гітлера і Сталіна свої пляни – світове панування. ОУН відповіла акцією УПА.

Так склався історичний момент для ідей створення дивізії "Галичина". УПА не могла всіх прийняти. УЦК через свою ветеранську ланку, що далі зорганізувалась у Військову Управу, висунув концепцію створення української дивізії. Як зазначає автор спогадів, сама ідея створення дивізії "Галичина" мала добре підготовлений ґрунт ще із Визвольних змагань, висвітлених у "Червоній Калині", "Хортиці", "За Державність".

Проте ОУН (бандерівці) сприйняла ідею створення дивізії неґативно – "як не корисну для української визвольної боротьби, як спробу підірвати ґрунт під новоствореною УПА". Але тисячі зголошених до Дивізії, – пише Ґоцький, – засвідчували виразно на "потребу хвилини", тим більше, що в лісі було трудно примістити, прохарчувати, вишколити й озброїти всіх бажаючих взяти участь у визволенні України. Тепер ми знаємо, що вишколені озброєні вояки в Дивізії поповнювали ряди УПА...

Працюючи в адміністративному відділенні І УД УНА, Володимир Ґоцький достеменно знає історію, засади формування, творення і звитяжний шлях дивізії "Галичина". Ідея, що вела із місця вишколу дивізійників під Броди, не згоріла в смертельній сутичці, а навпаки – утвердилась життям. Повернутись в минуле, щоб майбутнє мало означений шлях нації до Свободи, утверджувати Державу в національному сенсі, де є дійсна незалежність, а не потворне "якось воно буде" – кличуть книги-спогади пана Ґоцького. Автор з глибокою шаною до побратимів розповідає про долю кожного. Вони різні поодинці: безстрашні і не зовсім, романтичні і звичайні робітники війни, розважливі оптимісти і терплячі песимісти, шляхетні, інтеліґентні і не зовсім... Різні, як сам світ, але у найтяжчий час залишались українськими вояками за Свободу усіх народів Европи.

Дорога через Словаччину, Юґославію, Карпати і Альпи; Італія, а згодом Англія. Дорога життя і надії дивізійників, бо їх вела Ідея перемогти Смерть. Це реальні персонажі війни із своїми долями для майбутнього життя, свободи нації. Це силуети не вигадані, як і пейзажі і дороги, як пори року, що огортали зболені душі війною. Це українці і не тільки дивізійники, які закохувались і любили, мріяли і вірили, втрачали рідних і побратимів, падали і вставали, щоб іти в далекий шлях. Це розповідь про ідею Свободи, розстріляну на рідній

землі: переслідувану, катовану, нищену. Це розповідь про Пам'ять – кореневу заглибленість у ментальність українця, який у найжорстокішому зіткненні, в пеклі війни двох сатаністів збагнув свій шлях – повстати і вижити!

Воля, притаманна високій моралі дивізійників, не покинула їх і в еміґрації. Колишній козак армії УНР, що живе у Франції, пише автору: "Не знаю Вас особисто, але знаю Вас із Ваших дописів. Ви пишете від душі, не закриваючи очей на наші невдачі, ані на наші первородні гріхи...". Зрештою, сам Ґоцький зазначає: "Матеріялом для моїх спогадів послужили мої особисті записки, головно щоденники, знімки, що збереглись, деякі примірники табірних газет та різні архівні матеріяли. Численні консультації з колеґами...".

Повертається історична пам'ять і правда української нації, що вийшла на шлях самостійного порядкування свого політичного, економічного, культурного життя. Свободи достойний той, хто чесний перед собою і Богом. Годі ідея переможе смерть. Про це нам нагадують дивізійники, які є історичним прикладом для нащадків. Вони живуть і повертаються з далекого шляху в Україну – додому до Матері, до Свободи і зі Свободою.

("Стрийська газета" за 7.7.93)

В. Сірський

КНИЖКА ПРО ЗБРОЙНІ СИЛИ УКРАЇНИ

Jaworsky, John. The military-strategic significance of recent developments in Ukraine. Ottawa, Dept. of National Defence, August 1993. XI, 178 pp.

Працю Івана Яворського, проф. Університету Ватерлю, опублікувало Міністерство Оборони Канади. На важливість цієї праці підказує факт, що вона появилась у серії Директорату Стратегічної Аналізи "Оперційні досліди и аналізи, ч. 645".

Праця поділяється на одинадцять розділів: 1. Вступ. 2. Геополітичний і [illegible]-демократичний контекст. 3. Соціяльно-економічний контекст. 4. Політичний контекст. 5. Формація і сьогоднішній стан Збройних Сил України. 6. Мілітарно-індустіяльний комплекс і проблема конверсії. 7. Формулювання оборонної політики. 8. Мілітарна та внутрішня політика. 9. Взаємини поміж Збройними Силами України та СНД /Російськими Збройними Силами. 10. [illegible] реґіональної безпеки. 11. Проблеми та надії. В "Замітках", ст. [illegible]-178, є відклики до багатої (майже вичерпної) бібліографії.

Ця компактна праця заторкує майже всі проблеми, що постають сьогодні, чи впливають на творення Збройних Сил України. Там є згадки, як національні меншини в Україні ставляться до її армії і яку реакцію викликає цей процес у сусідніх державах; яку ролю відіграє Спілка Офіцерів України; проблема парамілітарних груп, таких як УНСО; обговорення проблем навколо Чорноморської фльоти та нуклеарної зброї.

Чимало місця автор присвятив ген. К. Морозову та ген. В. Муляві, що очолював Соціяльно-психологічну службу армії України й відповідав за "українізацію" цієї армії. Можна явно відчути і критичне ставлення автора І. Яворського до діяльности ген. Муляви, що "відіпхнув від себе" багато старшин своїм парохіяльним "гура-патріотизмом" (ст. 113).

Василь Губарець

УКРАЇНЦІ РОСІЇ ВІДЧУЛИ СЕБЕ УКРАЇНЦЯМИ

У Москві в жовтні 1993 р. відбувся Перший Конґрес українців Російської Федерації. Уже стільки минуло часу, а я ще подумки там, у столиці "великого братнього народу": жах охоплює від того, що вперше за 339 років наші земляки відчули себе українцями, відверто і гордо заявили, що вони українці.

Варварством і беззаконням позначений шлях розселення наших трудолюбивих предків-землеробів у Росії. Жорстокою, кривавою виявилася їхня доля на російських територіях. Особливо після того, як смертоносні хмари Жовтня накрили маси українців по місцях компактного проживання. Деяким лише відомо, наприклад, що саме в ті часи понад п'ятдесят тисяч дітей українців-далекосхідників мали у своєму розпорядженні більше тисячі початкових шкіл, де викладання велося рідною мовою. Ще майже десять тисяч юних українців навчалося рідною мовою у 219 середніх школах. Мало не півтисячі українських шкіл діяло в так званому Нижньоволзькому краї. Було там і кілька українських технікумів, відділ в індустріяльному інституті. Тисячу українських шкіл мав Північно-Кавказький край, його видавництва випускали щороку до півтори сотні назв українських книг. У Краснодарі готував учительські кадри український педагогічний інститут. Там виходили нашою мовою журнали й газети. Українська періодика видавалася в Ростові-на-Дону, Воронежі, Саратові, Самарі, Хабаровську. Навіть Москва мала українські журнали, газети, видавництво... Та ідеї Леніна, ідеї Сталіна, ідеї комуністичної партії океанськими хвилями почали зливати всі нації в одну, "найкращу" – російську. Нівечити, викорінювати все українське славні більшовики заходилися ще в часи громадянської війни. Маузер революціонерів, енкавеесівські трійки та єжовські "чорні ворони" довершували винищення українства на російських просторах наприкінці двадцятих – початку тридцятих років. Виконувалось конкретне замовлення: розтоптати компактність, витолочити організованість, посіяти страх. Відтоді кількість українців почала різко зменшуватись, немало їх було переписано до великодержавної нації зі своєї і з чужої волі...

І ось німі, здавалося, знищені "хохлы" могли вільно розмовляти посвоєму. У багатьох на очах я бачив сльози радости, а може, й журби. Для декого цей золотий час вияву національної свідомости настав трохи запізно. Але нічого – тепер діти їхні й онуки понесуть синьо-жовтий прапор, не озираючись, не чекаючи ворожого удару, співатимуть щасливо "Ще не вмерла Україна, і слава, і воля, ще нам, браття-українці, усміхнеться доля". Тепер ця доля усміхається усім нам на всіх континентах світу. Слава тобі, Господи! Слава тобі, Боже! Я сидів у залі, вдивлявся в осяйні обличчя своїх сусідів, поглядав у президію, де серед організаторів почесне місце займав віцепрем'єр-міністр Сергій Шахрай, який порадував не тільки своєю присутністю і фактом ствердження поваги російських властей до українців Росії, а й приніс привітання від Президента Росії. Понад сорок реґіонів Росії зуміли надіслати

на з'їзд своїх представників. Півсотні осередків, товариств, земляцтв – лише початок великого становлення українства в Росії, його піднесення і зміцнення. Варто пам'ятати, що імперія, на ймення Радянський Союз, вивозила в останні десятиріччя (здебільшого для розвитку нових російських районів) високоосвідчених, високопрофесіональних українців. І тепер вони розправляють крила національного духу.

Звичайно, товариства, громада української східної діяспори ще не набрали великої сили. Але перші кроки їхньої національної діяльности уже тверді і впевнені. Запам'яталися двоє ентузіястів з Уфи – Василь Бабенко та Володимир Дорошенко. У трьох селах вони організували початкові українські школи, створили представницьке товариство "Кобзар". Василь Бабенко впродовж кількох десятиріч досліджує історію, характер українських поселень у Башкортостані. Минулого року видав солідну книгу, присвячену цій проблемі. Науковий пошук, глибока аналіза фактів і явищ характерні для очолюваної Валерієм Семененком школи в Москві та громадського інституту імені Тараса Шевченка, заснованого Леонідом Большаковим в Оренбурзі.

У Товариство української культури в Карелії об'єдналися нащадки жертв "влади соловецької", які в 1920-30 роках потрапили в один із перших ГУЛАГів. Є тут і спадкоємці втікачів від голодомору-33, від колективізації і тих, хто у повоєнне лихоліття приїздив на заробітки за путівками оргнабору на будівництва, лісозаготівлі. Немало, виявляється, у цьому краї українців, які відбували військову службу, вели наукову роботу, вчилися. Всіх наших небагато – майже тридцять тисяч осіб – це близько чотирьох відсотків від загальної кількости населення. Але, як свідчить статистика, сьогоднішнє українство в Карелії – найбільш високоосвідчена етнічна група. Тому не випадково національно-культурне товариство діє активно і професіонально. Воно внесло законодавчу пропозицію про державний статус недільних шкіл у Карелії, домоглося, аби першу українську недільну школу було взято на утримання. Незабаром тут на радіо і телебаченні з'явиться українська програма. І це при тому, що місцева влада не виділяє ні приміщення, ні фінансами не допомагає, а тільки дивується: звідки, мовляв, такі активні взялися?

У Москві зібралися не затуркані "малороси". Переважно це були інтеліґенти нової генерації: вчені-історики й філологи, висококваліфіковані інженери, юристи, літератори, відомі підприємці – ті, хто розпочинає творення нової історії українства в Росії. Я як пісню слухав виступи космонавта Павла Поповича, відомого науковця Василя Більчака з Калінінграда, того ж історика Василя Бабенка з Уфи, письменника Олександра Руденка-Десняка з Москви, вченого-філолога Миколу Жигла із Санкт-Петербурга, науковця Йосипа Ладенка з Новосибірська, юриста Андрія Бондаренка з Самари і думав: Росія була б бідніша без цих людей. Учасників Конґресу дуже турбувало розв'язання проблеми добровільного повернення в Україну. Звичайно, не від однієї України це залежить. У першу чергу, здійснення своєї мрії чекають колишні репресовані, вигнанці, переселенці, яких насильницьки запроторювали в найглухіші закутки радянської імперії. Всі вони розуміють, що мало звернутися до українського парляменту з проханням про внесення змін та доповнень до

Закону України про громадянство, що дало б можливість стати повноправними членами суспільства тим, хто народився і постійно проживав в Україні і не є громадянином іншої держави. Потрібен ще один значущий важіль: щоб держава перебування (у даному разі – Росія) взяла на себе витрати за перевезення майна, встановила пільги, не чинила перепон на митницях. Та вона не поспішає виявити належну турботу про наших земляків. То чому ж тоді Росії вимагати турботу про росіян в Україні? Потрібне взаємне добротворення.

Вже близько двох років Україні ніяк не вдається укласти угоду з Російською Федерацією про співробітництво з метою забезпечення прав національних меншин. Цивілізовані норми і правила чомусь відкидаються нашим великим сусідом, конкретні ділові пропозиції не беруться до уваги.

На Конґресі сяйнули перші обнадійливі промінці співробітництва. Приміром, силами двох міністерств освіти – Російської Федерації та України – передбачається створити спеціяльну програму української національної освіти, відкрити мережу національних шкіл, забезпечити підручниками, учителями. Коли це буде, важко сказати. Але добре відомо, що саме таку програму вже вироблено і перевірено практикою в західній українській діяспорі.

Важким і складним є питання українського інформаційного забезпечення в усіх без винятку російських реґіонах. Інформаційний голод, своєрідна бльокада, тут вже давно стала закономірністю. А тим часом російська меншина в Україні отримує лише газет одноразовим тиражем понад два мільйони примірників. Українська держава підтримує і фінансує ряд видань національних меншин. Здавалося б, Росії є з кого брати приклад, прагнути адекватности в підходах. На жаль, лише окремі українські газети починають з'являтися друком, та й то з ініціятиви патріотів-українців. Радіо і телебачення практично залишаються недоступними для українського глядача і слухача. Коли ж нарешті повернеться Росія цивілізованим обличчям до своїх громадян? Вихід, на мій погляд, є – запровадити бартерну інформацію. Тобто, скільки ви замовите в нас, українців, періодичних видань, стільки й ми пускатимемо в Україну видань з Росії.

Становище українців та розвиток української культури в Російській Федерації – теж проблема, здається, з нерозв'язаних. Росія ні кує, ні меле, щоб створити умови для вільного розвитку національних меншин. А для цього потрібний діючий закон Російської Федерації стосовно національних меншин. А в Росії, як не є, живе майже десять мільйонів українців. Хіба можна порівняти їхні права із правами росіян в Україні? Це небо і земля.

Та не одразу Москва, як кажуть, будувалася. Збудує фундамент, а за ним стіни і дах велика українська діяспора в Росії. На Конґресі створено ОУР – Об'єднання українців Росії. Це перша масова організація наших земляків на широкому, ще не так давно імперському російському терені. Обов'язок кожного українця в Україні – всіляко допомагати її розбудові, підтримувати не тільки морально. Настане час, коли ОУР, зміцнівши і розгалузившись, сприятиме також в усьому праматірній землі. Так, як це роблять сьогодні представники західної діяспори. *("Українська газета", ч. 4. 94)*

Братство кол. вояків 1-ої УД УНА

ВІДЗНАЧЕННЯ 50-річчя БОЇВ ПІД БРОДАМИ В ЛИПНІ 1994 р.

Відзначення відбудеться 22, 23, 24 липня 1994 р. Приблизний плян проведення:

22.07.94 р. – Служба Божа в соборі святого Юра або церкві святої Софії, після Служби Божої – товариська зустріч усіх побратимів в залі філгармонії.

23.07.94 р. – поїздка автобусами до місця прориву з більшовицького окруження дивізії в липні 1944 р. між селами Червоне (Лецьке) і Ясенівці на споруджений військовий цвинтар-меморіял для посвяти каменю, на місці якого буде споруджено пам'ятник невідомому воїнові-дивізійнику і каплиця, де будуть перезахоронені тлінні останки наших побратимів, які загинули в боях в липні 1944 р. Після посвяти поїдуть всі в Броди, де відбудеться конференція-зустріч з громадою і вояками м. Бродів, на якій виступлять наші побратими. В Бродах – нічліг.

24.07.94 р. з Бродів ранком виїзд в с. Ясенів на гору Жбир, де біля могили-кургану відбудеться панахида за полеглих побратимів-дивізійників і всіх борців, які загинули за волю України в ці буремні роки боротьби в другій світовій війні. Після панахиди товариська зустріч на лоні природи на горі Жбир і відвідання місць боїв і повернення у Львів.

КОМІТЕТ ДЛЯ ВІДЗНАЧЕННЯ 50-РІЧЧЯ БОЇВ ПІД БРОДАМИ:

Д-р М. Малецький – голова ГУ, Канада
Л. Бабій – голова КУ, Канада
Ю. Ференцевич – член КУ, ЗСА
К. Григорович – голова Братства "Броди-Лев", ЗСА
Я. Качай – секретар СК, ЗСА
д-р Святомир М. Фостун – голова ОБВУ, Англія
П. Кіщук – член Управи ОБВУ, Англія
Б. Шарко – голова КУ, Німеччина
О. Світлик – член КУ, Німеччина
Л. Войташ – голова КУГБ
М. Бендина – голова Львівської станиці ГБ
В. Малкош – голова Івано-Франківської станиці ГБ
Б. Стасів – голова Тернопільської станиці ГБ
В. Саламаха – секретар КУГБ
В. Росовський – заступник голови КУГБ
Б. Зарицький – член КУГБ
В. Козій – член КУГБ

Крайова Управа Галицького Братства

З ДІЯЛЬНОСТИ ГАЛИЦЬКОГО БРАТСТВА

Галицьке Братство колишніх Вояків 1-ої Української Дивізії "Галичина" зорганізувалось 20.06.1992 р. Від того часу до Братства Львівської Станиці зголосилось 276 членів, серед яких 258 дивізійників, 18 юнаків; 245 учасників боїв під Бродами. Інвалідів 36 ранених на фронті і в більшовицьких карних таборах. У 1993 р. усі 276 одержали допомогу, по 25 дол. кожний, від Суспільної Служби Комбатанта Америки і Гол. Управи. На загальних зборах 25.09.95 Братство обрало нову Крайову Управу в складі:

Войташ Лев – голова, Росовський В. — 1-ий заступник, Стасів П. – заступник – Тернопіль, Малкош В. – заступник – Івано-Франківськ, Саламаха В. – секретар, Бендина М. – скарбник, Кващишин М. – організаційний, Зарицький Б. – реф. зовнішніх зв'язків (держ. адміністрація, організації).

Контрольна Комісія: Захарясевич, Демянчик В., Тарас М.

На заг. зборах Львівської Станиці 12.09.1993 обрано управу в складі: Бендина М. – голова, Росовський В. – 1-ий заступник, Саламаха В. – 2-ий заступник, Кунинець – писар, Зарицький Б. – скарбник, Ольховий Я. – пресова служба, Кващишин М. – бібліотекар, Войташ Л. – перезахоронення, Чучман О. – гуманітарна допомога, похорони, Валюх Я. – гуманітарна допомога, похорони – Дрогобич, Козій В. – організаційний, Дубицький Я. – організаційний – Стрий, Максимець І. – організаційний – Червоноград, Викович І. – організаційний – Яворів. Мацюна М. – організаційний – Дрогобич.

Контрольна Комісія: Гойденко П, Бойків В., Кунинець М.

За час існування станиці у Львові (14 місяців) відбулось 16 щомісячних зборів членства.

Замітну працю провело Братство для зорганізування 1-го Світового З'їзду Дивізійників у 1993 р. з нагоди 50-ліття створення Дивізії. Для цього на місці зруйнованого пам'ятника в Ясенові висипано 6-метрової висоти могилу-курган. Треба було подбати про площу і престоли для Польової Служби Божої у Львові і в Ясенові. Зорганізовано Вечірній концерт, найнято автобуси для поїздки до Ясенова. Відбулася поїздка до Києва.

Другою поважною працею, спільно з Крайовою Управою, було перехоронення полеглих, що відбулося 10.10.93 у селі Банишин. На звернення голови Комісії Львівського "Меморіялу" для перехоронень, пані Анни Федощук, Крайова Управа зорганізувала поїздку до села Банишин, де при допомозі вояків Української Армії проведено розкопки могил вояків 2-ої світової війни. Праця проводилася за вказівками і керівництвом археолога, судового експерта і фотографа. Відкрито 13 останків полеглих. Серед них були 3 дивізійники, 5 німецьких вояків і 5 червоноармійців. На перехороненні були присутні рідні двох червоноармійців з Хмельницької области. Останки полеглих зложено у 4 домовини. У порядкуванні домовин участь брали переважно жінки з "дивізійною мамою", панею Наталею Іванишин, дружиною юнака Володимира Іванишина з Золочева. При уставлених домовинах по боках уміщено прапори Крайової і Станичної Управ, а теж 2 національні, перев'язані чорними стрічками. Почесну варту держало 15 побратимів.

Два священики, греко-католицький і автокефальний, відслужили панахиду біля розкопаної могили, а після і в церкві, куди домовини занесли присутні вояки Української Армії. У церемонії перехоронень участь взяли односельчани і школярі з вінками і 4 представники з Німеччини. Після відправ у церкві жалібним походом перенесено домовини на цвинтар і похоронено. Присутні попрощали полеглих піснею "Коли вн вмірали, вам здвони не грали". Церемонію закінчено відспіванням "Ще не вмерла Україна".

У Княжому відкрито 7 кістяків – 3 німецьких вояків і 4 дивізійників. В іншому місці, за словами свідків, похоронені 9 дивізійників. Рішено в місці прориву Дивізії з окруження спорядити військовий цвинтар і там перехоронювати тлінні останки побратимів-дивізійників і поставити пам'ятник незнаному воїнові-дивізійникові.

Опрацював І.П.

ВІДЗНАЧЕННЯ 50-ЛІТТЯ СТВОРЕННЯ ДИВІЗІЇ "ГАЛИЧИНА" В САСКАТУНІ, САСК.

Відзначення почалось у свято Покрови 14-го жовтня 1993 року Панахидою за полеглих вояків за волю України, яку відправив парох Української Католицької Катедри св. Юрія о. д-р Володимир Мудрий, в присутності дивізійників і української громади міста Саскатун. Організації УВФ взяли участь у Панахиді зі своїми прапорами, а саме: Ліґа Українців Канади, Ліґа Українок Канади, СУМ, а побратими-дивізійники з українським національним прапором і червоно-чорним.

13 листопада 1993 року увечорі відбувся Ювілейний бенкет в домі українського центру "Дніпро" в гарно прибраній залі, прикрашеній ембле-



Сидять зліва: Яр. Сиваник, П. Новосад, М. Бойчук, д-р Б. Роздільський, Єв. Попович, Ів. Матвейко. Стоять: А. Корлевич, Т. Пасічняк, Ф. Коваль, В. Мащак, О. Грабовий, Ст. Дух, М. Риґайло.

мами Дивізії з датами 1943-1993 та образом Покрови Пречистої Діви Марії, в присутності 60 осіб і кол. дивізійників. Господар бенкету побр. Михайло Бойчук привітав присутніх і попросив д-ра В. Мудрого провести молитву.Вшановано пам'ять померлих побратимів по зброї та членів Станиці Братства у Саскатуні: сотника Михайла Бриґідера, д-ра Богдана Клименка, д-ра Григорія Миколіва, о. Василя Савчука, Павла Шевціва, Дмитра Шміґельського, Йосифа Грицана, Михайла Павлика, Івана Дуди, Василя Остап'юка.

За головним столом засіли гості: д-р Богдан Роздільський, дружина господаря Маруся Бойчук, о. д-р В. Мудрий, Анна Роздільська-Фіґурка – дивізійна медсестра, котра ділила долю і недолю з нами в Італії, гість з Муз-Джо (Саскачеван) побр. Петро Іванчук. Євген Попович деклямував вірш Богдана Бори "Вірність Тобі Вітчизно, ми покірні", котрого написав у Ріміні 10.12.1945 року.

Головний бесідник д-р Б. Роздільський свою доповідь виголосив на тлі прорізок з Дивізії, котрі збирав від початку заснування Дивізії і показав на екрані на святі 50-ліття.

Після бенкету висвітлено фільм-відео з посвячення пам'ятника під Бродами, в селі Ясенів, 26-го травня 1991 року.

Михайло Бойчук.

ДІЯЛЬНІСТЬ СТАНИЦІ БРАТСТВА ВІННІПЕҐУ ЗА 1993 Р.

Незабутній рік 1993 був роком святкувань та приготувань до надходячих імпрез, які історія занотовує на своїх сторінках. Діловий Комітет приготовив плян святкувань 50-ліття створення Дивізії "Галичина" – Першої Дивізії УНА на день 2 травня. Врочисті святкування ми не сміємо призабути, стараємось передати ці славні спомини нашим молодим поколінням та доказати, що ми боролись за правду та визволення нашої Батьківщини – а це стало скарбом нашого минулого.

Святкування розпочалось Богослуженням у Катедрі св. Володимира і Ольги, яке відслужили – о. адміністратор Я. Радкевич та о. крилошанин Р. Кисілевський. Члени місцевого Братства у своїх одностроях зайняли перші місця у Катедрі. Патріотичну промову виголосив о. Я. Радкевич. "Ми хилимо голови перед тими, які полягли у боях на східньому фронті за волю України, – сказав отець у своїй проповіді, – про них не забуваємо. Вони наші герої!"

Після церковних відправ святкування перенеслось до залі Інституту "Просвіта", де під патронатом місцевого Конгресу Українців Канади влаштовано святкову Академію. Митрополит Максим привітав та поблагословив усіх присутніх та сказав, що любов до Батьківщини належно оцінена та передана молодим поколінням. Письмово вітав Блаженніший Василь – Митрополит православної церкви. Всі місцеві установи та угруповання вітали академію на сторінках програми. Леся Швалюк – голова місцевого Відділу КУК та голова Інституту "Просвіта", відкриваючи свято, сказала, що високо оцінює участь Дивізії у боротьбі за волю України. Хор "Тисячоліття", хор ім.

О. Кошиця, та хор "Думка" взяли участь у концертових виступах свята. Проф. М. Тарновецький виголосив святкову доповідь на тему: "Перша Українська Дивізія УНА із історичної перспективи". Його доповідь появилась на сторінках преси.

Активну та допоміжну участь ми – Братство, беремо в різних академіях та святкуваннях міста Вінніпеґу завдяки нашому станичному Олесеві Загороді та нашому побр. Д. Іванчукові, який із групою своїх прапороносців репрезентує Братство.

Під час ширших Братських сходин голова Станиці Олесь Загорода докладно інформував нас про З'їзд дивізійників у 50-ту річницю створення Дивізії, святкування у Львові, на горі Жбир, Ясенові та у Києві. Про сам Львів розказав зібраним д-р Р. Романович, його враження та зустріч із своїми приятелями – він же сам є "львів'янин". М. Романюк також докладно, із відчуттям та гордістю, оповідав про святкування на горі Жбир, де він зустрів своїх знайомих та рідних – бо ж село Ясенів – це його рідне. Прослухали ми також зарекордовані промови проголошені на святі.

Допоміжну участь ми взяли у святкуваннях 125-ліття матірного Т-ва "Просвіта" та незадовго після цього, 150 ліття о. М. Шашкевича, яке закінчилось походом до його пам'ятника.

На останній зборах проведено збірку на наших інвалідів та на допомогу для всіх, які її потребують. Наша непохитна віра у краще майбутнє України дальше живе між нами – та день, так довго очікуваний, прийшов до нас! Україна стала вільною!

Славко
станичний дописувач

З ЖИТТЯ СТАНИЦІ В СТ. КЕТЕРИНС

Праця і діяльність нашої Станиці може з причини зрілого віку її членів трохи сповільнюється, але не припиняється. Найліпший образ пройденого року дають кожнорічні Загальні збори Станиці.

Цьогорічні Загальні Збори відбулися 12 січня 1994 року. Збори відкрив уступаючий голова Омелян Гаврилишин. Він попросив присутніх вшанувати мовчанкою пам'ять Павла Соляра, який відійшов у вічність 20 листопада 1993 року. Присутні вибрали президію в складі: Василь Михаськів – голова, Петро Коваль – заступник і Микола Коційовський – секретар.

Протокол з минулорічних Зборів прийнято з малими поправками. Звіти з праці зложили: Добромир Казанівський – писар, Кость Фіцик – касир, Петро Піжицький – прапороносець, Богдан Криницький – відвідувач хворих. За представництво до КУК і працю Станиці в цілості звітував голова Омелян Гаврилишин. Діяльність Станиці була многогранна. Члени брали участь організовано в уніформах і з прапором у церковних відправах і панахидах на Зелені Свята, коли також проводилося збірку на вдержання могил, в річницю боїв під Бродами, в річницю смерти ген. Тараса Чупринки, 1-го листопада, у

панахиді за побр. Павла Соляра. Наш прапор виднів також на Листопадовій Академії, Святі Героїв, Святі Держави, Святкуванні Дня Незалежности біля міської ратуші. Відбуто щорічний пікнік, який вже увійшов в традицію в нашому місті і завжди вдається завдяки ревній праці Омеляна Гаврилишина і Петра Піжицького. Своєю працею у всіх організаціях Станиця здобула собі пошану і признання української громади міста. З гордістю годиться відмітити, що довголітнім головою Українського Чорноморського Дому є побр. Василь Михаськів, а теперішнім головою Відділу КУК є побр. Микола Коційовський.

Контрольна Комісія ствердила, що праця Станиці була проваджена задовільно, а касир вів фінансові розрахунки взірцево. На тій підставі голова КК Петро Коваль дав внесок на уділення абсолюторії уступаючій управі.

Як звичайно водиться, присутні почали висловлювати свої думки і побажання відносно дальшої праці. У відповідь на Надзвичайний Бюлетень Краєвої Управи рішено вислати 500 дол. на допомогу у виборчій кампанії в Україні. В дискусії над питанням помочі Україні присутні переконані, що Україна скоро вийде з економічної кризи і переборе всі перешкоди. Касир повідомив, що цьогорічна коляда принесла надзвичайну суму коло 1000 дол. і він все висилає до Краєвої Управи для наших інвалідів в Україні. Крім організаційних справ, порушено справу святкування 50-річчя створення Дивізії. Для цього відзначення наша Станиця спонсорує приїзд хору "Бурлака" і концерт. Словом перевибраного голови і українським національним гимном закінчено збори.

Нова Управа: голова – Омелян Гаврилишин, заступник – Михайло Лисюк, касир – Кость Фіцик, писар – Добромир Казанівський, член – Василь Михаськів.

Представники до КУК: Омелян Гаврилишин і Петро Піжицький.

Прапороносці: Петро Піжицький і Богдан Криницький.

Відвідувачі хворих: Богдан Криницький і Франко Салітринський.

Контрольна Комісія: Петро Коваль, Роман Дощин і Василь Деркач.

***

В дні 6 лютого 1994 року в залі Українського Чорноморського Дому відбувся концерт чоловічого хору "Бурлака" з Торонта. Початки його сягають, згідно з твердженням Миколи Коційовського, хору з рекрутського вишколу під дириґентурою Осташевського і хору "А" в Ріміні під дириґентурою Степана Гумініловича і Євгена Пасіки. Першу частину концерту становили наші неперевершені колядки. Другу частину присвячено 50-річчю створення Дивізії. Дуже змістовну доповідь про створення, бої, полон і значення Дивізії для діяспори виголосив Микола Коційовський. Цю другу частину виповнив хор, як заповів М. Хабурський, "на повні груди" патріотичними, повстанськими і дивізійними піснями. Під вмілим проводом дириґента Олега Хміля виконання було відмінне. Надзвичайно захоплені і піднесені присутні вставали з місць і грімкими оплесками не хотіли пустити хористів зі сцени.

Добромир Казанівський
писар

ЗАГАЛЬНІ ЗБОРИ СТАНИЦІ В ДІТРОЙТІ

Дня 13-го березня 1994 р. відбулися Загальні Збори станиці Братства в Дітройті. В присутності 32 членів голова Опип Ворик відкрив збори й попросив мовчанкою вшанувати пам'ять померлого члена Станиці, старшини Дивізії, письменника і дослідника історії українського війська, інж. Юрія Тиса-Крохмалюка.

Зборами проводила президія в складі: Евген Репета – голова, Богдан Левицький – заступник, Евген Кордибан – секретар.

Голова станиці подав докладний звіт діяльности. Станиця взяла участь у святкуванні 50-ліття створення Дивізії на Союзівці, 16 членів взяли участь у святкуваннях у Львові. У грудні відзначено 50-ліття Дивізії в Українському Культурному Центрі у Воррен.

На терені Дітройту, Станиця тісно співпрацює із церковними і громадськими організаціями; багато причинилась до побудови пам'ятника укрїанським і українсько-американським ветеранам у місті Воррен.

Не забула станиця і про пожертви, що їх подав довголітній касир Іван Цар.

В останньому році видано: 835 дол. на інвалідів, 413 дол. на впорядкування могил, 300 дол. на амбасаду у Вашинґтоні, 300 дол. на залю при церкві св. Йосафата у Воррен, 500 дол. на вибори в Україні, 350 дол. датки на імпрези, для організацій і на стипендії для молоді.

Нову управу вибрано в такому складі:

Михайло Березовський – голова, Петро Стасів – заступник, Евген Репета – кореспондеційний секретар, Евген Кордибин – протокольний секретар, Іван Цар – касир, Богдан Левицький – фінансовий секретар, Микола Перцович – організаційний референт, Юрій Бачинський – імпрезовий референт, Мирослав Трешневський – суспільна опіка, Ярослав Стеткевич – хорунжий.

Новообраний голова подав плян праці. Найважливішою точкою є відзначення цілою громадою Дітройту 50-літньої річниці бою під Бродами. Цього року припадає 180-та річниця народження Тараса Шевченка – відспіванням "Заповіту" закінчено збори Станиці.

Осип Рудницький

***

"Якщо ми хочемо, щоб нас поважали, ми повинні навчитися поважати самі себе"

Павло Загребельний, письменник

ПРЕСОВИЙ ФОНД "ВІСТЕЙ КОМБАТАНТА"

В часі від 1 лютого до 31 березня 1994 р. до адміністрації журналу прислано слідуючі вплати на розбудову журналу:

П-ні Бронислава Скорупська і інж. Богдан Кульчицький – Трентон, Н. Дж., опікуни Покійних Людмили і сот. Василя Сердюків, згідно бажанням Покійних "на Їх хвальну і Їм дорогу установу" (слова із завіщання), вплатили 200.00

Станиця Братства к. вояків 1 УД УНА – Філядельфія, із збірки в часі похоронів св. п. Евгєна Левицького, основоположника і кол. члена Управи Станиці. В пам'ять побратима пожертви зложили: по дол. 25.00: Богдан Артимишин і Петро Кондрат, по дол. 20.00: Іванна Мазурок, Ярослав Качай, Зенон Завадович, Володимир Сімків і Іван Скіра, по дол. 10.00: Михайло Гись і Михаило Білик разом $170.00

Д-р Роман Бучок – Вінніпеґ, в пам'ять старшини дивізії та щирого друга з юних студентських днів в Еспанії, св. п. Любомира Угрина $100.00
Карпо Баліцький – Монтреаль, в пам'ять померлого в дні 6 січня 1994 р. брата Корнеля $75.00
Евгенія Швець – Торонто, в другу болючу річницю відходу у вічність дорогого брата сп.п. Михайла Піцюри $60.00
Віра Левицька – Філядельфія, в пам'ять дорогого мужа, св.п. Евгєна $50.00
Володимир Баран – Фльорида, в пам'ять покійних побратимів: Богдана Кашуби, Романа Данилюка, Романа Дебрицького та Романа Гаєцького $50.00
Олександра Яблонська – Бруклин, замість квітів на могилу св.п. Романа Данилюка $25.00
Богдан Кутний – Ратерфорд, в пам'ять побратима св.п. Евгена Левицького $25.00
Тарас Качмарчук – Торонто, в пам'ять побратима св.п. Богдана Дусанівського $20.00
Богдан Левицький – Дітройт, в пам'ять побратима св.п. сот. Мирослава Мартинця $10.00
Орест Логуш – Нью-Йорк, в пам'ять старшини дивізії св.п. Юрія Тиса-Крохмалюка $50.00
Українська Стрілецька Громада, Відділ ч. 1, Торонто $150.00

по дол. **100.00**: Андрій Малецький – Лондон, Омелян Корчак – Франція і Петро Піжицький – Ст. Кетеринс разом $300.00
по дол. **50.00**: Богдан Любачівський – Ціцеро і Ігор Кришталович – Торонто разом $100.00
по дол. **25.00**: Павло Слободян – Чікаґо, Степан Костишин – Вінніпеґ, Володимир Гуляк – Торонто, Степан Кришталович – Торонто, Богдан Бараник – Терра Котта, Евстахій Остапюк – Торонто, о. митр. Теодор

Прийма – Садбури, Богдан Білан – Коблгілл, Микола Филипович – Фльорида, Михайло Мельник – Чікаґо, д-р Мирон Ґулей – Декатур, Українське Національне Об'єднання, Відділ Монтреаль, о. д-р Іван Біланич – Філядельфія, Стефа Балагутрак – Норт Роялтон, Микола Бабій – Торонто, Роман Явнюк, Торонто

разом **$400.00**

Ілля Яремчук – Тандер Бей **$23.50**

по дол. **20.00**: Володимир Коверко – Фльорида, Павло Лапан – Міссіссаґа, Михайло Ціховлас – Чікаґо, Онуфрій Мурашка – Торонто, Петро Антонишин – Бурлінґтон, Теодор Костюк – Терра Бей

разом **$120.00**

Роман Ваврів – Порто Ріко **$17.00**

по дол. **15.00**: Осип Гвоздецький – Белл Рівер, Любомир Городник – Гамільтон, Богдан Матіяшек – Петерсон, Роман Дуда – Дітройт, Кирило Григорович – Честер, Лев Бекесевич – Торонто, Михайло Лисак – Фльорида, Василь Гнатів – Австрія

разом **$120.00**

Евген Шипайло – Ратерфорд **$13.80**

по дол. **11.00**: Володимир Мазяр – Торонто і Олександер Маслюкевич – Торонто разом **$22.00**

по дол. **10.00**: Володимир Галушка – Чікаґо, Іванна Скорупа – Клівленд, Сидір Новаківський – Голленд, Теодор Переймибіда – Торонто, Юрій Ференцевич – Джерзи Сити, Микола Ковалишин – Тандер Бей, Іван Рихвіцький – Лігайтон, Володимир Зуляк – Лігайтон, Михайло Шевчук – Вестерфілд, Ярослав Кобилецький – Монтреаль, Іван Кайдан – Севен Гіллс, Василь Мащак – Сакатун, Степан Зарицький – Торонто, Карпо Кифор – Нью-Йорк, Іван Бекерський – Ютіка, Осип Головацький – Фльорида

разом **$160.00**

по дол. **8.00**: Орест Білак – Франція і Володимир Папірчук – Калґари

разом **$16.00**

по дол. **5.00**: Олександер Мельник – Черри Валлей, Володимир Кульматицький – Нюарк, Зенон Городецький – Торонто, Михайло Семегин – Вінніпеґ, Зенон Салевич – Кліфтон, Олександер Соляр – Келовна, Василь Кімащук – Англія, Дмитро Баковський – Тандер Бей, Іван Фіґоль – Торонто, Антін Фединишин – Спрінґфілд, Микола Заяць – Стеттен Айленд, Богдан Кандюк – Ґлен Спей, Нестор Краєвський – Гилл Сайд, Микола Дутчак – Лондон (Кан.), Роман Копичак – Фльорида, Орест Іванюк – Парма, Роман Висоцький – Чікаґо, Іван Недолішний – Гамільтон, Володимир Мазяр – Ґлен Спей, Осип Левицький – Вудгевен

разом **$100.00**

А. Маґур – 14.49, Петро Маслій – 16.44, Володимир Ленчак – 24.85, Евген Лагодинський – 14.88, Святослав Василько – 7.40, Володимир Томків – 6. 90, всі з Англії разом **$83.40**

РАЗОМ $2,467.70

Пересилаємо наше щире співчуття Родинам, Приятелям та Знайомим помер-лим свв.п.: Людмили Сердюк, Василя Сердюка, Евгена Левицького, Любомира Угрина, Корнеля Баліцкого, Михайла Піцюри, Богдана Кашуби, Романа Данилюка, Романа Дебрицького, Романа Гаєцького, Богдана Дусанівського, Юрія Тиса-Крохмалюка, Мирослава Мартинця. Дякуємо всім жертводавцям, дякуємо ініціяторам збірок і збірщикам. Дуже тепло згадуємо наших довголітніх читачів і передплатників Покійних Людмилу та сот. Василя Сердюків.

Редакція і Адміністрація
журналу "Вісті Комбатанта"

З ініціятиви Родини Покійного св.п. Богдана Дусанівського, Станиця Братства Торонто перевела збірку пожертв під час панахид, похоронів та тризни замість квітів на могилу. Пожертви зложили:
по дол. 100.00: дружина покійного Богдана п-ні Е. Дусанівська і М. Кривокульський, **дол. 65.00 –** І. Лодинська, **по дол. 50.00:** А. Коморовський, А. Р. Павлів-Марiянна, М.О. Павлів, М. Т. Лучків, А. Чорній, Л. Бабій, В. Дусанівський, **дол. 26.00:** Я. Дусанівський, **по дол. 30.00:** Б. Дусанівський, П. Коваль, Р. Дусанівський, **по дол. 20.00:** І. Кушніренко, О. Чамбул, М. Бойко, В. Бибик, І. Стахів, Л. Бендюга, Г. Галамай, В. Мойсяк, О. Клюфас, Т. Буйняк, Е. Бочан, В. Михайлиця, М. Грицишин, К. Когутяк, І. Мірецький, Р. Явнюк, М. Бігус, Ю. Водославський, М. Мельник, Л. Бекесевич, П. Дем'янюк, М. Гружило, В. Чупринда, Д. Порожнюк, С. Пелех, М. Когут, Я. Ботюк, І. Падик, С. Ґула, М. Самиця, Ha-Kul Kim, О. Бендюга, І. Пирожак, М. Сидір, М. Максим, О. Мурашка, М. Рудзік, А. Семанишин, М. Калпук, Ю. Заяць, Хр. Ковалик, В. Дубелет, М. Кошик, д-р М. Малецький, Б. Лижник, Т. Гижка, Б. Костів, А. Ігнатович, Б. Дусанівський, Л. Ковальчук, І. Слота, Л. Левицький, П. Гижка, Р. Колісннк, д-р В. Верига, В. Молодецький, А. Стахів, Я. Дутка, д-р О. Сокольський, **по дол. 10.00:** Ю. Вільшинський, Е. Логаза, В. Яворський, Т. Зінько, О. Кульчицький, А. Мульска

РАЗОМ $1,970.00

Збірщики Михайло Мельник, Богдан Чамбул і Ілярій Кушніренко присвятили багато часу та терпеливости для переведсння та розчислення збірки. Всім жертводавцям щира подяка.

Зібрані гроші розприділено:

1. Крайова Управа Братства на інвалідський фонд	$1,130.00
2. Тижневик "Гомін України"	$300.00
3. Журнал "Вісті Комбатанта"	$540.00
	$1,970.00



Ті, що відійшли

О. митрофорний протоієрей
Юліян ГАБРУСЕВИЧ
***3.VII.1910 – +2.II.1994**



У місті Тандер Бей упокоївся на 83-у році життя довголітній парох Парафії Преображення Господа Нашого Ісуса Христа та довголітній декан Тандер-Бейського Деканату, довголітній капелян Головної Управи Братства кол. вояків 1-ої УД УНА, священик Української Дивізії Юліян Габрусевич.

Покійний о. Юліян народився в селі Мільно, повіт Зборів, у священичій родині. В 1929 р., після закінчення гімназії, вступив на юридичний факультет Львівського університету. Рік пізніше вступив до Семінарії в Станиславові (Івано-Франківськ). Завдяки о. Антонові Федорукові вступив до Папської Східньої семінарії в Дубно. Був він рукоположений на ієрея Преосвященнійшим Николою Чарнецьким в 1937 р. В 1939 р. Митрополит Андрей Шептицький приймає його до Львівської Архиепархії та назначує адміністратором парафії в селі Сверз, Перемишльського деканату. 1941 р. стає парохом в селі Сихоріччя біля Львова. А 1943 р. доручають о. Юліянові відповідальність капеляна в 1-ій УД УНА. В 1945 р., після війни, молодий отець обслуговує українців в Журілі, недалеко Інсбруку в Австрії. В 1947 році стає парохом української колонії у Франції у місті Ліоні. Рік пізніше владика Василь Ладика приймає о. Юліяна на душпастирську працю до Канади; о. Юліян стає сотрудником у Сенді Лейк, в Манітобі, пізніше парохом місійної околиці в Арран, в Саскачевані. В 1950 р. владика Андрій Роборецький, епарх Саскачеванський, назначує його секретарем у канцелярії його єпархії, духовним дорадником Ліґи Українських Католицьких Жінок та помічником пароха при Катедральному

храмі св. Юрія Переможця в Саскатуні. В 1955 р. о. Габрусевич переходить до Торонтонської єпархії, де стає парохом Парафії Різдва Пресвятої Богородиці у Су-Сент-Марі, Онтаріо. Оживив він цю громаду та побільшив її приміщення. Пізніше став парохом Парафії свв. Володимира і Ольги у Віндзорі, як і рівнож деканом. Їде о. Юліян на душпастирську працю на короткий час до парафії свв. Володимира і Ольги в Чікаґо. В 1967 р. владика Ізидор Борецький переносить його до Парафії Преображення Господа нашого Ісуса Христа в Тандер Бей, де він стає не лише парохом, але і деканом цього деканату. Його стараннями відмальовано церкву та поставлено новий іконостас; відновлено парафіяльний цвинтар; споруджено два пам'ятники присвячені Українським піонерам та Тисячоліттю українського християнства.

15-го липня 1973 р. владика Ізидор нагородив його, надавши степень крилошанина, а 25 червня 1989 р. іменує його митрофорним протоієреєм. При кінці 1989 р. відходить о. митрат Юліян на емеритуру.

Упокоївся о. мітрат Юліян Габрусевич на руках о. пароха Володимира Шевця. В неділю перенесено тіло до Парафії Преображення Г.Н.І.Х.; а в неділю та понеділок вечером служать Священичий Парастас. Головним служителем був о. Тарас Карпюк з участю о. Володимира Шевця, о. Івана Труша, о. Романа Цурковського в Бурлінґтону та з участю отців з православної громади – о. митрата Павла Зміївського та о. Василя Малюжинського. 7-го лютого приїхав владика Ізидор Борецький, який відслужив 8 лютого похоронну Святу Літургію о год. 10.00 ранком разом з отцями – о. Тарасом Карпюком, о. Володимиром Шевцем, о. Іваном Трушем, о. Романом Цурковським, о. Антоном Шимихальським із Су-Сент-Марі, о. митратом Павлом Зміївським, о. Патрикієм Стиллем – ректором римо-католицької Катедри та о. Бернардом Кембеллем, який представляв римо-католицького вла-дику Івана Омару. Співав хор під про-водом Ярослава Москви. З огляду на місце, похорон відслужено в церкві Воздвиження Чесного Хреста. Поминальну тризну відкрив словами жалю та привіту у двох мовах господар о. Тарас Карпюк. До слова покликав о. Тарас – Анну Гук, від ОЖЕТ-у Ліґи Українців Канади; Степана П'ясоцького, від Ліґи Українців Канади і СУМ-у. На всіх відправах на почесній стійці стояли представники Станиці дивізійників, а прощальне слово сказав Михайло Савчук. Марія Іванишин прощала від Ліґи Українських Католицьких Жінок Преображенської Парафії; о. Бернард Кембелл від римо-католицької церкви; о. Іван Труш від Конґресу Українців Канади; о. митрат Павло Зміївський від православних церков; о. Володимир Швець, парох церкви Преображення ГНІХ.

Залишив покійний о. Юліян пожертви на різні українські цілі та на українські часописи.

Лишаємо нашого співбрата о. митрофорного Протоієрея наступними словами із священичого парастасу:

Господи дай вінець правди Твоєї і долю тих, що спасаються, на славу вибранців Твоїх, щоб він за те, про що трудився в цьому світі ради імени Твого, прийняв щедру нагороду в обителях святих Твоїх!

Дорогий отче Юліяне, прощаємо Вас зі сльозами та нашими теплими мольбами – нехай канадська земля буде Вам легкою. Спи, співбрате, спи!

о. декан Тарас Карпюк
Парох Парафії Воздвиження
Чесного Хреста
Тандер Бей, Онтаріо

о. Володимир ШАРАНЕВИЧ
*1.VI.1922 – +21.I.1994



"Чи плакати, чи плакати гарячими
сльозами
За тим, що другом нашим був,
Свій хрест носив тернистими шляхами,
Знемігся, ліг і вічним сном заснув..."

Св. п. о. Володимир народився у священичій родині в місцевості Поручии на Бережанщині, знаній з гарячого петріотизму її мешканців. Тут ходив він до народної школи, середню освіту здобув в Бережанах і Тернополі, а коли почалася воєнна хуртовнна нападом гітлерівської Німеччнни на СССР, і в 1943 році прийшло до формування Української Дивізії "Галичина", згодом переіменованої на 1-шу УД Української Національної Армії, – Володимир Шараневич зголосився в її ряди як доброволець. З історії знаємо, що наші військові формації, починаючи від княжих дружинників, через козацькі загони, січові стрільці, бійці Закарпатської Січі – аж до кількадесяттисячних військових одиниць УПА рекрутувалися з добровольців, що й оспівано назабутньо словами: "Нема в світі кращих хлопців, як ці наші добровольці..."

Найкращі сини і дочки Українського Народу діяли згідно з девізою: "Здобудеш Українську Державу, або загинеш у боротьбі за неї". Таким добровольцеми був і Покійний о. Володимир. Пройшовши щасливо крізь різні фронтові й воєнні випробовування, опинився у Західній Німеччині. Бажаючи служити рідному народові, замінив скоростріл на хрест, а знявши з себе військовий однострій, одягнувся у священичу рясу і фелон.

Після успішних богословських студій у Гіршберґу, Німеччиа, і Кулемборґу, Голляндія, приїхав він до Канади і поселився в Торонто, де чесно працював на хліб щоденний, не залишаючи одиак своєї мрії стати священиком.

Одружившись з панною Оленкою Середницькою, заложив родинне вогнище, а внаслідок архипастирської печатливости владики Ізидора, який старався забезпечити духовну обслугу в усіх осередках нашої розлогої Епархії, був висвячений на Єрея 16-го травня 1965 р. Його святителем був владика Ізидор.

Будучи призначеним до катедральної парафії св. Йосафата в Торонто, як один з душпастирів, прийняв він обов'язок відвідувати з духовною обслугою важко працюючих фармерів Бредфорду й околиці, і це робив на протязі 25-ти років. Крім того, відвідував лікарні Торонто, уділяв Святі Тайни потребуючим, тяжко хворим.

Покійний о. Володимир був здисциплінованим членом Товариства Українських Священиків св. Андрія Первозваиного, членом управи Торонтонської Епархії, живо цікавився справами нашої рідної Церкви, а зокрема належного їй завершення Патріяр-

хальним устроєм на чолі з Патріярхом, який мав би юрисдикцію на цілій території нині вільної й незалежної України і в діяспорі.

Як колишній вояк о. В. Шараневич був членом і постійним капеляном Станиці Братства кол. вояків 1-ої УД УНА в Торонто. Під час відправ його домовина була вкрита прапором Братства, а на цвинтарі попрощав його від побратимів Л. Бабій, голова Крайової управи.

В розгарі душпастирської праці невмолима смерть несподівано перервала нитку життя о. Володимира, який "... свій хрест носив тернистими шляхами; знемігся, ліг і вічним сном заснув..."

Нехай покійний о. Володимир з Богом спочиває, а пам'ять з Богом спочиває, а пам'ять про нього буде між нами вічно!

о. Р. Набережний

Професор Мирослав БОРИСЮК



В п'ятницю, 13 серпня 1993 р. помер несподівано для нас усіх д-р Мирослав Борисюк. Тіло покійного перевезено з Норт-Порту, Фльорида, до Стемфорду на заупокійні моління, а потім похоронено його на цвинтарі св. Духа в Нью-Йорку.

Покійного вчителя стрінув я вперше в грудні 1944 р. на вулиці словацького Кисуцького Нового Места. Хоч я тоді ще не знав покійного, але не міг пройти біля нього, щоб його не поздоровити. За цю мою чемність д-р Борисюк завербував мене на рімінські матуральні курси.

Коли весною 1943 р. "прийшла хвилина", д-р М. Борисюк голоситься добровольцем до дивізії "Галичина", бо вірив, як і вірили тоді тисячі, що модерну українську армію можуть створити тільки ці люди, що пройшли сувору військову підготовку навіть і в чужій, ворожій для нас армії. Іншого, кращого для нас вибору тоді не було. Бо ж коли молода людина приносить у послуги Батьківщині своє життя, то його треба так оберігати, щоб воно навіть своєю смертю служило свойому народові. Це може статися тільки в рядах регулярної армії. Всякі інші "забави у військо" себе не оправдують, тільки наносять безчисленні жертви.

Д-р Борисюк був професійним учителем, про що свідчить лист кількох учнів рімінських матуральних курсів з Австралії, від 12 грудня 1986 р. Вони писали: "Кожний з нас пішов із печаттю духа Вашого доброго прикладу й безкорисної праці та посвяти для нас, тоді наймолодших. Ви... вложили багато зусиль, щоб ми не пропали та не змарнувались за колючими дротами у військовому полоні в Ріміні. Ваш шляхетний почин створити гімназію для нас зродився у найбільш безвиглядному положенні для нас.То була велика надія у найбільшій безнадійності, яка увінчалась іспитом зрілости для 110 молодих абітурієнтів".

В 1947 р. проф. М. Борисюк приїхав до Америки, й щоб закріпитись професійно на новому ґрунті, він у скорому часі здобуває в Колумбійському університеті два наукові ступені – маґістра та доктора клясичної філології. Його докторська праця у латинській мові була згадана в "Нюсвік" як зразок досягнення людського ума.

А потім пройшли довгі роки професорської праці в епархіяльній Колеґії св. Василія у Стемфорді, ЗСА. На цій нелегкій посаді мусів помітити д-ра М. Борисюка Папа Римський Павло II, нагороджуючи сумлінного вчителя золотою медалею. Владика Василь Лостен, студент проф. Борисюка, із цієї нагоди сказав: "Ця особа для нас усіх стала визначною прикрасою нашої схолястичної навчальної установи, бо все своє творче життя посвятила для навчання наших питомців, даючи їм основні знання наук. У їх покликаннях до священства старалася виплекати в їх серцях любов й посвяту для рідної Церкви й Народу". Кращої похвали для Великого Вчителя-патріота, мабуть, ніхто не скаже.

Півсотні листів і святочних карток від проф. Борисюка лежать на мойому столі як свідки нашого незвичного знайомства. Із кожного його слова горить безмежна любов до Батьківщини та туга за нею.

Перед двома роками я відвідав у Норт-Порті посивілого, але усміхненого Професора. Довго ми говорили про наших матуристів, навіть йшла мова про Вечір св. Миколая, коли він пробував розвеселити голодних студентів всякими "вивертасами паяців", приспівуючи пісню: "Гей, у місті Міра-Мару, там гуляли штири пари" і т.д. Або як в очах професора блискали огники на згадку перемоги дружини копаного м'яча матуристів над таборовою дружиною. Тоді він тільки один вірив у нашу перемогу, й ми вийшли з поля змагань переможцями.

Дивлюся на знімку професора та й думаю: скільки добра може зробити одна досить скромна людина для своїх ближніх. Багато дечого із його життєвих скарбів попало й мені. І за це, дяка Тобі, Великий Учителю, і вічною буде пам'ять про Тебе!

В. Сірський

Богдан ДУСАНІВСЬКИЙ
*25.IV.1925 -- +18.I.1994



"Праведна душе!
Прийми мою мову
Немудру та щиру
Прийми привітай
Та про Україну
Мені заспівай."

Цими словами Тараса Шевченка в пам'ять І. Котляревському жив і мріяв покійний Богдан Дусанівський, навіть у чужій уніформі.

Народився Богдан Дусанівський у селі Денисові, Тернопільської області і там здобув початкову освіту. У Рогатині закінчив фахово-торговельну школу та учительську семінарію.

До Дивізії зголосився на весні 1944 року, коли вже наближався фронт. Перейшов рекрутський вишкіл на пісках в Цайзав біля Нойгамеру і був призначений до школи військових книговодів ("рехнунсфюрерів") в Нойгамері, але покінчив її на Словаччині. Його призначено спершу до 2-ої, а потім до 3-ої сотні 31-го полку на книговода. З Дивізією перейшов він зі Словаччини на Словенію й опісля фронт біля Фельдбаху в Австрії.

У таборі полонених в північній Італії осінню 1945 року зложив Богдан вступні іспити на матуральні курси, які були ведені під патронатом кардинала Тіссерана – голови Східньої Конґреґації Католицької Церкви в Римі, на математично-фізичний відділ "Б". Матуру зложив 1946 р., і цього ж року був призначений книговодом і харчовим Української гімназії ім. св. Йосафата в таборі Ріміні.

Перевезений на Британські острови в табір Карбортон, біля Нотінґаму, працював у таборовій канцелярії. Осінню 1948 р., після звільнення з полону, все ще працюючи в канцелярії табору, у вечірніх годинах пішов на студії. Одружився 10-го лютого 1951 р. з панною Евгенією Цап. Вінчав їх отець Колянківський, а першим дружбою був вірний друг з матуральних курсів – Лев Баглай, який коротко після того як охотник був скинутий на парашуті з літака на терени України, але зраджений британцем з розвідки Кімом Філби – загинув у засідці після приземлення.

До Канади Дусанівські прибули у 1954 році до Торонта. Після короткого періоду праці в українській пекарні "Демпстер Бред", пані Дусанівська почала учителювати в Рідній Школі Українського Національного Об'єднання Західного Торонта, а Богдан, крім вечірнього навчання і помимо обмеженого часу, разом з другом з матуральних курсів Павлом Гижкою, заложили зразкову крамницю харчевих продуктів "Зеніт Маркет", яку продали 15 літ пізніше. Богдан вступив на працю спершу як продавець, а відтак як манаджер продажного відділу українського мультимілійонового підприємства "Ю-Бі-Ей Трейдінґ Компани", де працював до 1990 р., коли пішов на пенсію. В часі своєї праці у цій фірмі відповідав за побудову і відкриття філії в місті Кембрідж, Онтаріо. Мірилом його знання і популярности хай послужить факт, що він був обраний президентом всеканадського Товариства Споживчих кооператив у Канаді.

Пішовши на емеритуру він все ще допомагав у провадженні філії "Ю-Бі-Ей" та працював книговодом в адміністрації тижневика "Гомін України" в Торонті. Був секретарем Крайової Управи та членом Управи місцевого Братства кол. вояків 1-ої УД УНА. Для Братства, родини, друзів і нашого народу не жалував грошей, часу і праці.

Пішла з життя чудова, життєрадісна, товариська людина, яка завжди з повагою ставилася до турбот нашого громадського життя. Хай пам'ять по нього, всебічно обдаровану особу, нашого побратима по зброї назавжди збережеться у серцях всіх тих, яких він знав, з ким дружив і кого любив...

Горем і сумом прибитій родині покійного, шановній пані Евгенії, дочці Адріяні, її мужеві Романові Морозу і внукам: Стефці та Софійці, ми, друзі св.п. Богдана Дусанівського, складаємо наші глибокі співчуття.

Остап Сокольський

Євген ЛЕВИЦЬКИЙ
*2.VIII.1910 -- +31.XII.1993



У Філядельфії, по довгій недузі, помер підстаршина 1-ої УД УНА Євген Левицький, учасник боїв під Бродами.

Покійний народився в Перемишлі, і маючи 19 літ, вступає до об'їздових українських театрів Галичини. Вступав у театрах Йосипа і Яреми Стадників, в Наддніпрянському Театрі П. Карабіневича, театрі ім. І. Котляревського, за більшовицької окупації в Державнім театрі ім. Лесі Українки у Львові, а за німецької в оперному Театрі м. Львова.

В 1943 році голоситься добровільно до 1-ої Днв. УНА, у якій перебуває аж до капітуляції в Австрії.

На еміґрації продовжує свою театральну працю – в Німеччині в Ансамблі Українських Акторів під мист. кер. Володимира Блавацького, потім в Америці – у "Театрі у П'ятницю" у Філядельфії.

Грав у драмах, комедіях і операх. З побутового репертуару – Дмитро в "Ой, не ходи Грицю", Микола в "Наталці Полтавці", Ілько в "Чорноморцях" і інші. З сальонового репертуару: барон Арпад в опереті "Жайворонок", Губерт в "Цнотливій Сузанні", Оттокар в "Циганському бароні", д-р Роже в "Я і моя сестра" Лужницького, Апостол Іван в "Голготі", Морозенко в "Ой, Морозе, Морозенку..." та багато інших.

Член правління ОМУС з роках 1975-76, 1977-78, 1979-85.

Покійний Ґеньо був членом основником Станиці Братства кол. вояків 1-ої УД УНА у Філядельфії і був її довголітнім членом. Філядельфійська станиця з прапором взяла участь в похоронних відправах, а голова станиці мґр. Богдан Артимишин прощав пок. Ґеня в останню дорогу.

Дружині Вірі, дітям Ірині і Юрієві філядельфійська станиця висловлює щирі співчуття.

Ярослав Качай

Корнило БАЛІЦЬКИЙ
*14.IX.1911 -- +6.I.1994

На Свят-вечір 1994 р. відійшов у вічність Корнило Баліцький, член Братства кол. вояків 1-ої УД УНА станиці в Монтреалі.

Покійний народився в селі Кругів, повіт Золочів.

9-го травня 1944 року, разом із братом Карпом зголосився добровільно до Дивізії, з вірою в серці, що ідуть боронити Україну від найбільшого її ворога – червоної Москви, залишаючи вдома дружину Марію і сина Володимира.

По рекрутському вишколі був приділений до фюзилерського батальйону, в котрому застав його кінець війни.

З друзями відбув полон в Ріміні (Італія) і Шотляндії. По виході із

полону виеміґрував до Канади, міста Монтреалу, де працював тяжко аж до пенсійного віку. Весь час, по змозі, допомагав родині в Україні.

Похоронений на цвинтарі Notre Dame Des Neiges в Монтреалі.

Василь Самсон.

Майор УНР Василь СЕРЕДЮК



В середу, 15 вересня 1993 року, на українському православиому цвинтарі св. Андрія у Баундбруку, Н. Дж., поховано майора Армії Української Народної Республіки, учасника Визвольних Змагань 20-тих років і члена Похідних Груп України 40-их років Василя Сердюка. Популярно знаний, сотник Сердюк був кількакратно нагороджений за свої заслуги медалями УНР, включно із Хрестом Петлюри. Василь Сердюк рівночасно був заслужений актор українських театрів, довголітній член правління Об'єднання Мистців Української Сцени (ОМУС) та член Колеґії книги діячів українського театрального мистецтва "Наш Театр".

Під звуки пісні "Видиш, брате мій" почесна стійка українських ветеранів станиці Трентон пострілами із рушниць віддала останній салют людині, воякові, акторові – яка все своє життя жила і працювала для відновлення української держави.

Похоронні обряди розпочалися панахидою, яку відправив о. Б. Желехівський, а почесну стійку тримали члени українських ветеранів. Мґр. Ярослав Климовський попрощав Покійного від друзів української сцени, а Іван Гавткович – від ветеранів. Похоронні обряди продовжувалися в українській православній церкві св. Трійці у Трентоні, а опісля на цвинтарі. Над могилою прощальне слово від приятелів сказав інж. Богдан Кульчицький, а в час поминальної тризни, яку приготовило Православне Сестрицтво св. Марії, Бронислава Скорупська поділилася із присутніми про останні дні життя В. Сердюка.

Покійний, гордий син Чернігівщини, надзвичайно мила, працьовита і щедра людина, спочив навіки біля своєї дружини, визначної акторки українських театрів, Людмили Сердюк.

інж. Богдан Кульчицький

Із листів до редакції

24 березня 1994 р.

До Редакції "Вістей Комбатанта"

Замість китиці квітів на могилу Дорогому і незабутньому інженерові Юрієві Тисові-Крохмалюкові складаю 50 долярів на пресовий фонд "Вістей Комбатанта", а дорогій пані Крохмалюк поклін й глибоке співчуття.

Орест Логуш

***

9-го березня 1994 р.

Вельмишановна Редакціє!

Написати листа до Вас зумовила одна річ. У "Вістях Комбтанта" ч. 1 за 1994 рік у розділі: "До 50-ліття УД УНА", в дописі АР-ського "Ювілейне відзначення в Ньюарку" є одна "цікава" річ. Цитую: "В мистецькій програмі виступили: "Обереги" Люба і Микола з добірним репертуаром (спів і музика); "Дивізія в слові і пісні" п-ні Іванна Кононів (колишня артистка театрів на рідних землях); форт. супровід В. Кавацюк; Степан Магмет – гуморист; "Мої дивізійні левики" (рецитація) – Люба Мазяр; бандура і спів – Люба з "Оберегів" і Володимир Мазяр..."

Мої зауваження: "Люба і Микола" – Люба Венглевська та Микола Олексишин – солісти ансамблю "Обереги" зі Львова, професійні музики, ґрадуанти Львівської Консерваторії ім. Миколи Лисенка (подаю цю анотацію, оскільки автор статті згодом подає її для достойної п-ні Кононів, а про мистців зі Львова ані словом, "пропустивши" при тім ще й їх прізвища).

Вірш "Золоті Левики" написала знову ж таки Люба Венглевська, учасниця ансамблю "Обереги".

Залишаюся з пошаною,

Володимир Мазяр

ЗМІСТ

(закінчення)

ГУМОР І САТИРА

СПОМИНИ

ДО ІСТОРІЇ 1-ої УД УНА

ДИВІЗІЙНИКИ В УПА

ОГЛЯДИ, РЕЦЕНЗІЇ

УКРАЇНЦІ ПОЗА МЕЖАМИ БАТЬКІВЩИНИ

БРАТСТВО КОЛ. ВОЯКІВ 1-ої УД УНА

Ціна $ 6.00